

OKTATÁSI
HIVATAL

NAT
2020

9

Történelem

feladatgyűjtemény

Történelem
feladatgyűjtemény
9.

A feladatgyűjtemény a TKV/122-7/2021. engedélyszámon 2021. 02. 10-től tankönyvi engedélyt kapott.

A kiadvány megfelel a kormány 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról megnevezésű jogszabály alapján készült Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyam számára Történelem 9–12. tantárgy előírásainak.

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértő: DR. FAZEKAS CSABA

Tananyagfejlesztő: BORHEGYI PÉTER, SZÁRAY MIKLÓS

Vezetőszerkesztő: PAPPNÉ GELLÉNYI JUDIT

Szerkesztő: PÁLINKÁS MIHÁLY

Pedagógiai lektor: DR. NÁNAY MIHÁLY

Látvány- és tipográfiai terv: VIDOSA LÁSZLÓ

Illusztrációk, szakábrák: KURDI ISTVÁN, SZÁRAY LŐRINC, SZÁRAY MIKLÓS, VAMOS NORBERT

Térképek: SZÁRAY LŐRINC, SZÁRAY MIKLÓS, ZSOLDI KATALIN

Fotók: © Shutterstock; © CULTiRiS; © Mudrák Attila; Wikimedia Commons

A tankönyvben felhasználtuk Herber Attila–Kampós András: Történelem 9. munkafüzet (FI-504010902/1) szövegét, képeit, ábráit és térképeit.

© Oktatási Hivatal, 2021

ISBN 978-615-6178-84-8

Oktatási Hivatal • 1055 Budapest, Szalay utca 10–14.

Telefon: (+36-1) 374-2100 • E-mail: tankonyv@oh.gov.hu

A kiadásért felel: Brassói Sándor mb. főigazgató

Raktári szám: OH-TOR09MAB

Tankönyvkiadási osztályvezető: Horváth Zoltán Ákos

Műszaki szerkesztő: Marcsek Ildikó

Grafikai szerkesztő: Téglásy György

Nyomdai előkészítés: Hanák Katalin

Terjedelem: 15,45 (A/5) ív • Tömeg: 310 gramm

1. kiadás, 2021

Gyártás: Könyvtárellátó Nonprofit Kft.

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

A nyomdai megrendelés törzsszáma:

magyar
nyomda termék
NYOMDA- ÉS PAPIRPARI SZÖVETSÉG

Ez a tankönyv a Széchenyi 2020 Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program EFOP-3.22.-VEKOP-15-2016-00001. számú, „A köznevelés tartalmi szabályzóinak megfelelő tankönyvek, taneszközök fejlesztése és digitális tartalomfejlesztés” című projektje keretében készült. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Történelem

feladatgyűjtemény

9.

A 9. évfolyam tananyagához kapcsolódó feladatokat tartalmazó feladatgyűjtemény a Nemzeti alaptanterv (NAT 2020) alapján készült történelemtankönyvek (Történelem 9. – OH-TOR09TA; Történelem 9. – OH-TOR09TB) szemléletéhez, tartalmához és szerkezetéhez illeszkedik. Elsősorban olyan feladatok találhatóak benne, amelyek a tanórán elsajátítottak átfogó, összegző ismétlését teszik lehetővé. A feladatok összeállításánál fontos szempont volt az is, hogy kiderüljön, mennyire sikerült megérteni egy-egy történelmi korszak fő problémáit.

A feladatok megfogalmazása, hangneme az érettségi feladatokéhoz hasonló, ezzel segítve az írásbeli vizsga jellegének megismerését.

A feladatgyűjteményben egyes helyeken hagyományos helyesírással (pl. 9. oldal 6. feladat), máshol modern helyesírással (pl. 11. oldal 10. feladat) jelennek meg az évszázadok. A kétféle jelölést az indokolja, hogy célszerű megismerni a több száz éves írásmódot is, hiszen régi forrásokban, vagy a régi épületek feliratain a hagyományos írásmóddal találkozunk. A Magyar helyesírás szabályai 12. kiadásának (2015) 294. pontja szerint mindkét írásmód helyes.

A forrásközpontú, gondolkodtató feladatok megoldásával a megszerzett készségek felhasználására helyeződik a hangsúly, aminek később az érettségien is nagy szerepe lesz, amikor a biztos előismeretek segítségével esetleg ismeretlen forrást kell elemezni.

A forráselemzéshez, a történelmileg „korrekt” értékeléshez szükséges fogalmak megerősítéséhez, tisztázásához olyan újszerű feladatok nyújtanak segítséget, amelyek forrásrészletek és értelmezéseik párba állítását jelölik ki célként.

A kötetben megjelenő feladatok eltérő nehézségűek, de mindegyikük közös eleme, hogy megfelelő előismeretek birtokában jóval könnyebb a megoldásuk, mint azok híján.

A feladatok egy része – társadalom-, kultúrtörténet stb. – a tanórán vagy a tankönyvből megszerzett ismeretek kiegészítését szolgálja: az ott csak nagy vonalakban említettek részleteinek felfedezésére, továbbgondolására, esetleg a téma önálló feldolgozására mozgósít.

A ma is aktuális problémák múltbeli jelenlétének megmutatását azért tartjuk fontosnak, hogy érzékeltesük: a modern kor és a történelmi múlt közötti távolság bizony sokszor nem is olyan nagy, mint hinnénk. Ha pedig bármi módon is közelebb kerül a múlt, azáltal könnyebb lesz megérteni és eligazodni a történései között.

A feladatok gyakorlásra, nem pedig dolgozat céljából készültek, éppen ezért megoldásuknál sokszor egyéb segédeszközt – térképet, internetet – is igénybe lehet venni. Nem a számonkérésre törekedtünk, hanem arra, hogy a történelem eredményes tanulása élményszerűvé váljon. Hisszük, hogy a dolgozattól egészen az érettségire való felkészülésig a siker záloga nem a magányos, elkeseredett „magolás”, hanem jelentős mértékben a történelemmel való egyéni vagy csoportos felfedező, vitatkozó, szellemi élményt adó foglalkozás.

*A tanuláshoz sok sikert kívánnak:
a feladatgyűjtemény alkotói*

Tartalom

Bevezető	4
I. Civilizáció és államszervezet az ókorban	6
II. Vallások az ókorban	27
III. Hódító birodalmak	39
IV. A középkori Európa	48
V. A magyar nép eredete és az Árpád-kor	75
VI. A középkori Magyar Királyság fénykora	91
Források	119

A feladatok jelöléséről

Ezzel a jelzéssel azokat a feladatokat jelöltük, amelyek tartalmilag a törzsanyagra vonatkoznak, és a megkívánt kompetenciáiban egyszerűbbek. Nem nyílt végű, hanem eldöntendő kérdéseket tartalmaznak, vagy egy szűkebb listából kell kiválasztani a helyes megoldást, vagy egyszerű forráselemző feladatok.

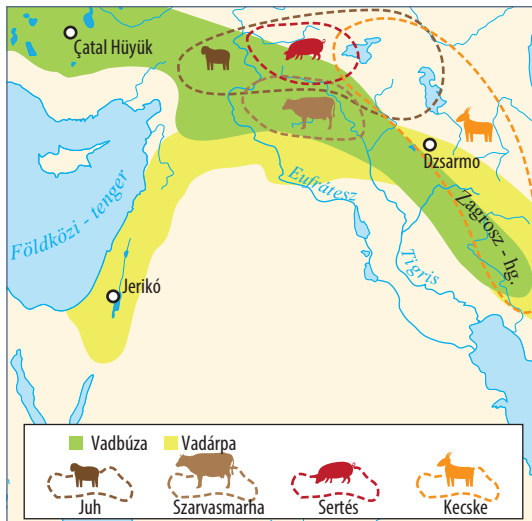
A következő jelzéssel a feladatoknak azt a bő csoportját jelöltük, amelyek tartalmilag a törzsanyaghoz tartozó forrásokat több/magasabb szintű kompetenciát mozgósítva elemeznek.

A harmadik jelzéstípus azok mellett a feladatok mellett található, amelyek megoldásai során magasabb szintű kompetenciák mozgósítására van szükség. Ezeknél a feladatoknál a megoldások néha tartalmi elemeiben túlnyúlnak a kerettantervi lexikán, de a feladattípusok összetettsége miatt kiválóan alkalmasak gyakoroltatásra. Javasoljuk, hogy bátran dolgozzák fel tanórán közösen ezeket a nehéz feladatokat is, mert számos olyan forráscsoportot tartalmaznak, amelyek elemzése elősegíti a tanulói kompetenciák fejlesztését.

I. Civilizáció és államszervezet az ókorban

1. Az alábbiakban Elő-Ázsia térképének részletét és az ott házasított (domesztikált) fajokat látja. A térkép megtekintése után ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

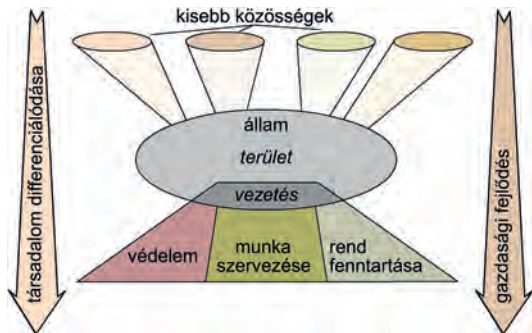
a) Hogyan nevezi a történettudomány a jelölt régiót?

b) Mi a jellegzetessége az itt megtörtént domesztikációnak?

c) Milyen természeti, földrajzi tényezőkkel függött ez össze?

d) Miért nem a folyó völgyben „kezdődött a civilizáció”?

2. Egészítse ki a szöveget az alábbi fogalmakkal az ábrák segítségével! (Ha szükséges, a beírandó fogalmakat lássa el a megfelelő toldalékokkal!)

despotikus rabszolga közrendű állam fáraó írnok törvény öntözés

Az ókor kezdetén az emberi közösségek egyesüléséből létrejöttek az első _____. Kibontakoztak az együttélés szabályai, tagoltabbá váltak a társadalmak. Az állam az öt alkotó közösségek szükségleteit látta el, annak szokásai határozták meg jellegét. Kialakultak az állam funkciói (védelem, munkaszervezés, rend fenntartása), melyek biztosították a közösség létét. Egyesítette a közösség erejét, betartatta a szokásjogot, később _____ hozott.

A megismert, alapvetően _____ földművelésen alapuló társadalmak uralkodói despotikus hatalommal rendelkeztek. Hatalmukat a papi és katonai vezető rétegre támaszkodva gyakorolták, amelyek azonban mindenben az uralkodótól függtek. A szervezés munkáját az _____ végezték. A termelést és a közmunkákat a szabad, de általános alávetettségben élő _____ szabadok végezték. A _____ létezett, de számuk és szerepük csekély volt, inkább az uralkodó és a vezető réteg háztartásaiban alkalmazták őket szolgaként.

Az államok létrejöttétől elkezdődő két-három évezredben változások következtek be. Az uralkodók, mint Egyiptomban a _____ hatalma despotikus volt.

3. Az alábbi forrásrészlet Mezopotámia gazdaságáról szól. A szöveg elolvasása után töltsé ki a táblázatot, majd válaszoljon a kérdésekre!

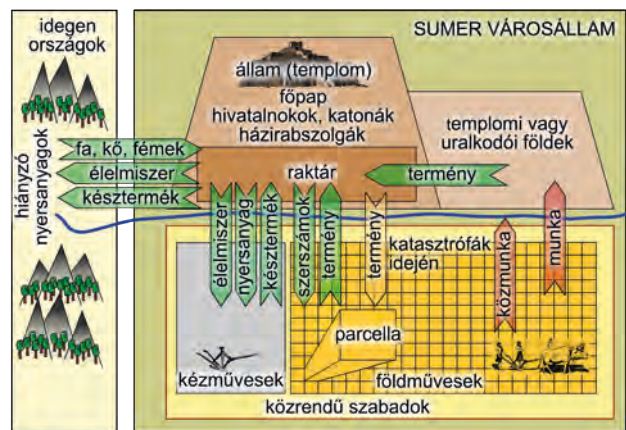
A hajdankor napján a szántóvető így adott tanácsot a fiának: Midőn földed megmunkálásához fogsz, nyitott szemmel ügyelj az öntözőárkokra, csatornákra és a gátakra: amikor földed elárasztod, ne legyen rajta túlságosan magas a víz szintje; amikor pedig a vizet leengeded, ügyelj arra, hogy a talaj kellőképpen felázott maradjon. Tapossák meg neked beburkolt patájú ökrök, és ha a gyomot már kitiporták, és ha a rögös felszínt elegyengették, még te magad is simítsd el tökéletesen, keskeny kapával [...]. Majd egy kapával lazítsd fel a paták nyomát, és az simítsa el a helyüket. Boronával egyenlíts ki minden mélyedést, és a kapás a földet mind a négy oldala felől járja be szerszámaival. [...] Bronz szerszámaid legyenek kezvedbe simulók. A jószág bőr homlokkötele, az ösztöke, a száját kinyitó, a szíj: bizony, mind jó segítségedre vannak. Vetőmagszórá dobozod repedéseit tömdd be – ez jelentős hasznot hajt neked. [...] Az eke az élet fenntartója! Ezért a földet a rögtörő ekével munkáld meg, s majd ismételten munkáld meg a sekély járású ekével. Miután a földet elboronálták, háromszor egymás után elgereblyézték, és göröngyeit fabunkóval finom morzsákká verték szét: a szíj markolata legyen jó segítségedre. [...] Midőn földednek vetés alá forgatásához fogsz, ekéd hasítsa fel számodra a talajt. Hagyd az ekén a kormánylemezt, és vékony szöggel függeszd fel vetőmagszórá dobozodat. Állítsd szélesre az eke kormánylemezeit, hogy eképpen húzza meg a barázdákat: nyolc barázdát húzzál [...]. Ha mély a barázdá, magasabbra nő benne az árpa. (Sumer „parasztaptár” részlete)

Munkaeszközök	A munkafolyamat részei
1.	a föld elegyengetése
2. kapa	
3. borona	
4.	a mag elvetése
5.	a föld morzsákká verése
6. eke	

- a) Milyen mezőgazdasági termelési módszer biztosította a városok ellátását?
-
- b) Milyen következményekkel járt hosszabb távon ez a módszer?
-

4. Az ábra a mezopotámiai gazdaság működését mutatja be. Egészítse ki a szöveget az ábra és ismeretei alapján!

A termelés szervezeti keretét a _____, s kisebb részben a kisparaszti birtokok adták. Az előbbieket olyan nagybirtokok voltak, melyek általában a város legjobb földterületeit foglalták el, s az _____ vagy a templom tulajdonát képezték. Az irányítást a templomhoz tartozó _____, a közvetlen termelést a _____ szabadok végezték, akik ennek fejében terményt kaptak. A megtermelt javak a _____-ba kerültek, s innen látták el a földműveseket. Kézművesek is tartoztak a gazdasághoz, az _____ által behozott nyersanyagokat ők is a _____-ből kapták. Ide adták le késztermékeiket, s innen jutottak élelmiszerhez, a mezőgazdasági munkások pedig a kézművesek által készített szerszámokhoz, szövetekhez.

5. Az alábbiakban Hammurapi törvényeinek értelmezési lehetőségeit olvashatja. Keresse meg a kommentárokhöz tartozó forrásrészleteket, és írja a betűjelüket a táblázatba!

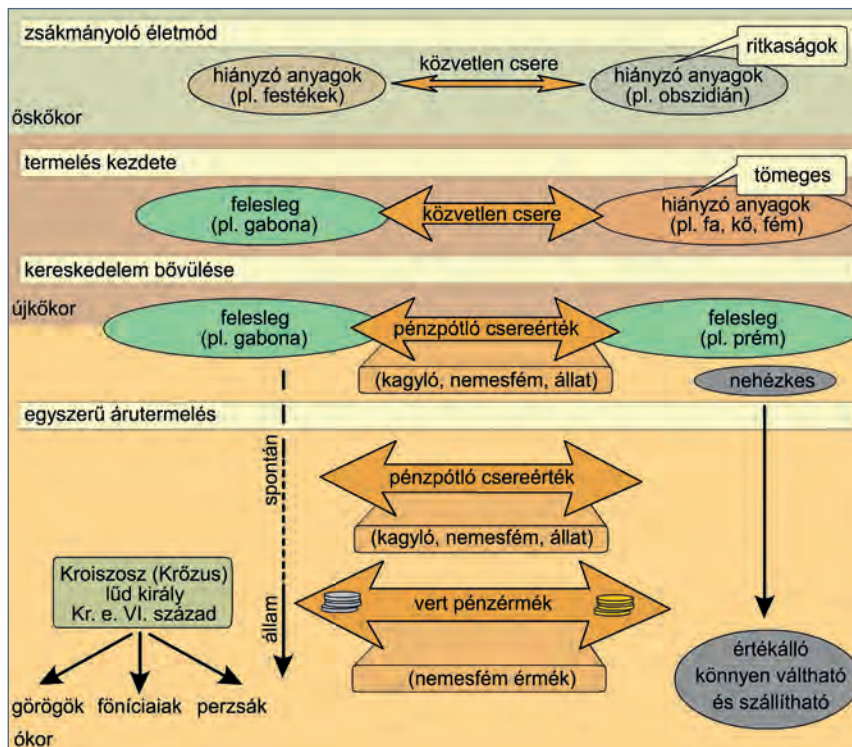
- A) 218. §. Ha az orvos valakin nehéz sebet ejt bronzkésével, s az illető halálát okozza, avagy valakinek könnycsatornáját bronzkésével megnyitva az illető szemét tönkreteszi: kezét vágják le.
- B) 142. §. Ha egy nő férjét meggyűlöli, „ne érj hozzám” – mondja: múltja hibájával együtt állapíttassék meg; ha magát megtartóztatta, úgy hogy hibát el nem követett, míg férje kijárogatott, s ezzel túlságosan elhanyagolta: e nő nem vétkes; hozományát foghatja, és apja házába mehet.
- C) 117. §. Ha valaki adósságba esik, minek folytán feleségét, fiát vagy leányát pénzért eladja, avagy szolgaságba adja: vevőjük, illetve uruk házában három évig fognak dolgozni; a negyedik esztendőben felszabadítandók.
- D) Ha az illető [...] szavaimra hallgatván, ítélezésemet nem veszi semmibe [...], Samas hosszabbítsa meg kormánypalcáját [...]. Ha szavaimra [...] nem hallgat, a nagy Anum [...] kormánypalcáját törje össze, [...] városa vesztét, népe szétzóródását [...] mondja ki [...].
- E) 104. §. Ha a kereskedő a közvetítőnek gabonát, gyapjút, olajat vagy bármiféle egyéb holmit elárulás végett átad: a közvetítő a pénzt elkönyveli, s a kereskedőnek visszaadja; a közvetítő arról a pénzüsszegegről elismervényt, amelyet a kereskedőnek lefizetett, megtartja.
- F) 32. §. Ha egy muskénomot [félszabad, telkes katona], aki a király hadjárata alkalmával fogságba került, a kereskedő kivált és városába eljuttatja, ha házában kiváltásához van mód, maga magát fogja kiváltani; ha az illető házában nincs semmi, amivel kiváltsa magát, a város istenének temploma útján váltassék ki.
- G) 53. §. Ha valaki a szántóföldjének gátját megerősíteni lusta, s emiatt gátját meg nem erősíti, mire gátján hasadék nyílik, és a mezőt a víz elönti: az az ember, akinek gátján a hasadék nyílt meg, az elveszett gabonát meg fogja téríteni.
- H) 3. §. Ha valaki az ítékezés alkalmával büntett ellen való tanúskodás céljából áll elő, s oly kijelentést tesz, melyet be nem bizonyít: ha az ítélet főbenjáró ítélet, az illető ölessék meg.
- I) 8. §. Ha valaki akár ökröt, akár juhot, akár szamarat, akár disznót, avagy hajót lop: ha a dolog az istené, ha a dolog a palotáé, harminczorosát fogja megadni, ha a dolog felszabadítotté [muskénom, aki katona is lehet]: e tízszeresét téríti meg; ha a tolvajnak nincs mit adnia: ölessék meg.
- J) [Hammurapi] Samasa Babilinek, a világosság felkeltője Sumer és Akkád országára, a király, aki engedelmességre kényszerítette a négy világtjat, Istár kegyeltje vagyok én. Amikor Marduk a nép helyes vezetésére [és] hogy az országot a kormányzásra [ítélkezésre] megtanítsam, küldött engem, a törvényt és az igazságot „az ország szájába helyeztem”, a „nép húsát feljavítottam”.

(Részletek Hammurapi törvényeiből)

Értelmezés/kommentárok	Betűjel
1. Mezopotámiában az uralkodó nem hozhatott törvényeket, az érvényes világrendet az istenek alkották meg. Az uralkodás lényege pedig ennek az „igazságnak”, a kittu(m)-nak a fenntartása volt. A király az igazság istene, Samas nevében beszélt.	
2. A korban a bizonyítás még gyenge lábakon állt, ezért mindennél fontosabb volt az adott szó szentsége. Az eljárás főként a tanúk meghallgatásából állt, ezért büntették halállal a hamis tanúzást. Emellett gyakran alkalmazták az „istenítéletet”.	
3. A templom- és palotagazdaságtól függött az újraelosztható termékek mennyisége, lényegében a város jóléte. A törvények fokozott szigorral védték. Meglopásakor a megtorlás és a kárpótlás elve keveredett.	
4. A muskénumok telkes katonák, a király által szolgálati telekre ültetett „félszabad” idegenek vagy foglyok voltak. A hatalom támaszaiként fokozott figyelem övezte személyüket, és az állam saját vagyonából váltotta ki őket, ha fogságba estek.	
5. A legfontosabb gazdálkodási terület a mezőgazdaság, az ottani kártérítések jelentős részét teszik ki a szövegnek. Mivel a csatornázás a közösség egészét érintette, elhanyagolása kártérítést vont maga után.	
6. Az írásbeliség szerepét jelentősen növelte, hogy Hammurapi korában írásos szerződést kötöttek minden ügyletről. Az ékírásos táblák a kor gazdasági életének első számú forrásai.	
7. Az adósrabszolgaság lényege, hogy az adós saját vagy családja tagjaival is felelt adósságáért. Az itteni formájának érdekessége, hogy időben korlátozott volt.	
8. Házasságnak – ez már monogám kapcsolat – azt tekintették, amiről szerződés volt. A házasságtörést szigorúan büntették, hogy a házasságból született gyermekek törvényességét védjék. A házasság felbontása – akár a feleség által is – ismeretes volt.	
9. Hammurapi a talio („szemet szemért, fogat fogért”) jogi elvét fogadta el, pénzbüntetés helyett azonos testi sértést tartott igazságosnak, mint ahogy az amurrú törzsek körében szokásos volt. A talio mellett látható az úgynevezett „tükör-elv” is, amely az elkövetéshez használt testrész – például a kéz – csonkítását jelentette.	
10. Az „igazságos ítéletek” értelemben véve nem köteleztek senkit, pusztán oktató, igazságra nevelő jellegűek voltak: mintát adtak az igazságos ítékezéshez. Az idézet hosszú átokformulával zárul, amely az oszlop megsemmisítőit fenyegeti. A kor hiedelmei szerint a név kivakarása egyben mágikus megsemmisítést is jelentett.	

6. Fogalmazza meg az ábra, a képi források és a szöveges forrás segítségével a pénz kialakulásához vezető utat, valamint a pénz szerepét a korai civilizációk életében!

- a) A pénz nem kezdettől létezik, kialakulása _____ eredménye.
- b) Kezdetben a termékeket közvetlenül _____.
- c) A gazdasági fejlődés eredményeképpen megjelentek a _____ értékek, amelyek bármely ritka, ezért értékkel bíró anyagból, így _____ készülhettek.
- d) A Kr. e. VI. században először _____ megjelent a _____. Nemesfémből készült, előnye volt, hogy könnyen lehetett szállítani és könnyen át lehetett más termékekre _____, valamint _____ volt. Azokkal a társadalmakkal, ahol még nem jelent meg a pénz, a néma kereskedelem révén továbbra is megmaradt a _____.

A karthágóiak azt beszélnek, hogy van Libüában [Afrika] egy olyan hely, illetőleg Heraklész oszlopain [Gibraltár] túl laknak olyan emberek, akikhez ha megérkeznek, áruikat sorban egymás mellett kirakják a tengerpartra, majd hajóikra szállnak, és onnan füstöt eregetnek. Amikor a bennszülöttek észreveszik a füstöt, kimennek a partra, és az áruk ellenértéke gyanánt aranyat raknak ki, majd visszavonulnak az áruk mellől. Ekkor a karthágóiak kiszállnak, megnézik, és ha úgy találják, hogy az arany felér az

árukkal, felveszik, és elvitorláznak, ha viszont nem [találják elégnek], visszamennek hajóikra, és ott ülnek. Amazok erre előjönnek, és újabb aranyakat tesznek [a régihez], amíg ki nem elégítik [a karthágói kereskedőket]. Egyik sem követ el jogtalanságot a másikkal, mert sem [a karthágóiak] nem nyúlnak az aranyhoz, amíg egyenlő értékűnek nem ítélik, sem a [bennszülöttek] nem érintik az árukat, amíg [a karthágóiak] el nem viszik az aranyat. (Hérodotosz a néma kereskedelemről)

7. Mely kultúrák írásbeliségének emlékei az alábbi szövegek?

- A) _____
 B) _____
 C) _____

8. Válaszolj a forráshoz és az ókori Keletről tanultakhoz kapcsolódó kérdésekre!

A legünnepélyesebb balszamozás a következőképpen történt: először az orrlikakon keresztül görbe vassal kiveszik az agy egy részét, a többit pedig beöntött gyógyszerekkel eltávolítják. Azután egy éles kővel felvágják a lágyékot, és kiveszik az összes beleket. Mikor a hasüreget kitisztították és pálmaborral kimosták, összetört füstölőszerrel újra kitisztítják, s az altestet összetört és tiszta mürrhával, kasziával és tömjén kivételével mindenféle füstölőszerrel megtöltve újra bevarrják. Ezután nátronnal bevonják, és hetven napra elrejtik. Tovább nem sza-

bad bevonva hagyni. Ha a hetven nap elmúlt, megmossák a holttestet, az egész testet vászonszalagokkal körültekerik, és gumival bekenik. Ezt az egyiptomiak enyv helyett használják. A rokonok ezután átveszik, ember alakú fakoporsót csináltatnak. Ebbe teszik a holttestet, és bezárva, kincs gyanánt őrzik egy sírkamrában, egyenesen állítva fel a fal mellett.

(Hérodotosz Kr. e. az V. században élt görög történétíró leírása)

1. Mely tudományághoz tartozó ismeretekhez jutottak az egyiptomiak a mumifikálás révén?

2. Mely tudományághoz tartozó ismeretekhez jutottak a mezopotámiaiak a jóslás révén?

a) _____

b) _____

3. Hányas számrendszert alkalmaztak Mezopotámiában?

4. Hol használjuk napjainkban is e számrendszer maradványait?

a) _____

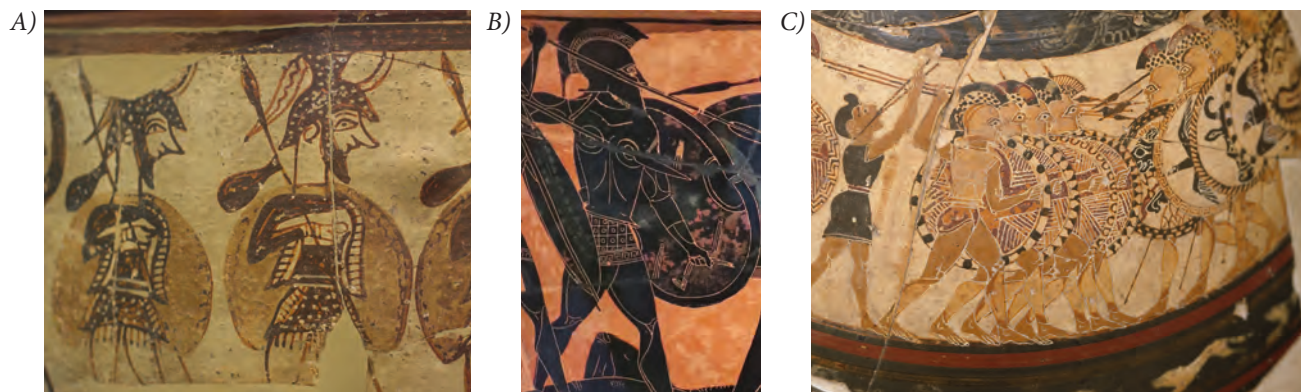
b) _____

9. Az alábbi részletek Athén kormányzatának történetét elemzik. Tegye őket időrendi sorrendbe, és rendeljen évszámokat az egyes rendelkezésekhez!

- A) [X] tehát, aki leginkább népbarátnak látszott, s aki a Megara elleni háborúban nagy hírne tett szert, sebeket ejtett magán, s azzal érvelve, hogy ellenfeleitől szenvedte el ezt, rábeszélte a népet arra, hogy testőrséget adjanak mellé. A javaslatot Arisztión nyújtotta be. Megkapván az úgynevezett buzogányhordozókat, ezek segítségével felkelt a népuralom ellen, s hatalmába kerítette az Akropoliszt a törvényhozás utáni harmínckettedik évben.
- B) Először is egy helyre telepítette le a környék lakóit, akik addig szétszórtnak és falvakban éltek, ezáltal oly hatalmassá tette a várost, hogy attól az időtől fogva máig a legnagyobb a görög városok között.
- C) Először is mindenkit tíz phülébe osztott a négy helyett, mert azt akarta, hogy összekeveredjenek, és így többen részesedjenek a polgárjogokban. [...] Felállította az ötszázak tanácsát a négyszázaké helyébe, phülénként 50 taggal az addigi száz helyett. [...] A területet is a démoszoknak megfelelően 30 részre osztotta, ebből tíz volt a város körül, tíz a partvidéken és tíz a szárazföld belsejében, s ezeket trittüszöknök nevezte el, mindegyik phülének hármat sorsolt ki úgy, hogy mindegyik phülé részesedjék mindegyik területben.
- D) Miután [X] teljhatalmat kapott, a népet egyszer s mindenkorra felszabadította, megtiltva az adórszolgálatot, törvényeket hozott, és mind a magánosokkal, mind az állammal szemben fennálló adósságokat eltörölte, amit szeiszachteiának neveznek, mert így mind lerázták terhüket. [...] A lakosságot vagyonbecslés alapján négy osztályba osztotta, úgy, ahogyan korábban is fel volt osztva, az ötszáz mérősök, a lovagok, a zeugitészek és a thészek osztályába. A fő tisztségek betöltését az ötszáz mérősökre, a lovagokra és a zeugitészekre bízta.
- E) Ariszaikmosz arkhónsága alatt Drakón megalkotta a maga törvényeit. Ez az államszervezet a következőkben állott. [...]

Időrend	Betűjel	Politikus	Évszám
1.		Thészeusz	—
2.			Kr. e. 621
3.			
4.		Peisiztratosz	
5.			—

10. Válaszoljon a görög hadművészetet bemutató képi forrásokkal kapcsolatos kérdésekre!

Töredék egy Kr. e. 13–12. századi vázáról

Töredék egy vázáról,
Kr. e. 5. század

Töredék egy Kr. e. 7. század elején készült vázáról

a) Hogyan nevezik a képeken látható nehézgyalogos harcosokat? _____

b) Hogyan vettek részt az ütközetben a Kr. e. 7. századi töredék alapján?

c) Milyen fegyverzettel voltak ellátva? _____

d) Milyen jövedelmi kategóriába tartozó polgároknak volt ilyen fegyverzete (Szolón felosztása szerint)?

11. Párosítsa az athéni államhoz kapcsolódó fogalmakat a betűjellel jelölt meghatározásokkal!

Fogalom	Betűjel
agora	
arkhón	
bulé	
démosz	
ekklészia	
esküdtbírótság	
hoplita	
metoikosz	
phülé	
sztratégosz	
thész	
türannisz	

- A) Az athéni társadalomban a legalacsonyabb jövedelemmel rendelkezők csoportja Szolón reformja után. A hadseregben az athéni flottát evezősként szolgálták.
- B) A népgyűlés görög elnevezése, amelyet a teljes jogú polgárok alkottak.
- C) A polisz központi közösségi tere, amely a város kereskedelmi, kultikus és politikai központja. Megszentelt terület volt, ezért bűnösök nem léphettek be oda.
- D) A hagyomány szerint az egyik legősibb választott tisztségviselők elnevezése Athénban. Egyikükről nevezték el az évet.
- E) A négy, eredetileg vérségi vagy fiktív vérségi kapcsolatot jelölő törzs görög elnevezése. Kleiszthenész megszüntette a korábbi egységeket, és területi alapú szervezeteit ugyanezzel a szóval jelölte, az eredeti használatától eltoltta a polgárokat.
- F) Az athéni demokráciában a bírói hatalmat gyakorló testület elnevezése. Tagjait az egyes ügyekhez sorsolták.
- G) Választott tisztségviselő, akinek feladata a hadsereg vezetése volt. Athénban egy évre tízet választottak.
- H) Athéni polgárjoggal nem rendelkező, de a polisz területén lakó, annak adót fizető és védelmi kötelességet teljesítő férfi elnevezése.
- I) Nehézfegyverzetű gyalogos. A név eredetileg a pajzs szóból származik. Zárt hadrendben harcoltak.
- J) A városállam választott, később sorsolt politikai testülete, amelynek tagjai a törvény-előkészítés munkája mellett a napi ügyekben is eljárak. Néhányuknak mindig elérhetőnek kellett lenniük Athén főterén.

K) Olyan egyeduralmi államforma, amelyben a hatalom nem a hagyomány által szentesített király, hanem egy fegyveres erővel rendelkező polgár kezében van.

L) Az athéni polgárok összességének elnevezése, a nép. Ugyanezzel a szóval jelölték az egyes településeket.

12. Válaszoljon az Athén fénykorával foglalkozó forrásokkal kapcsolatban megfogalmazott kérdésekre az ábra segítségével!

Számítsd fel, ugyan, csak könnyeden és csak az ujjadon, ne kevéccsel az adót, mely hozzánk befolyt összesen, a társas városok által; Külön ettől a vámot, külön a sok százalékos jövedéket, bírság- s helypénzt, bányát, kikötőt, földbért, eladott javak árát: Ennek az összege lesz közel egy pár ezer évenkénti talentom. Most ebből vonj le az ítélő bírák napidíja fejében hatezerre való (bíró-jogosult polgár több nem lakik itten): A mi tehát néktek

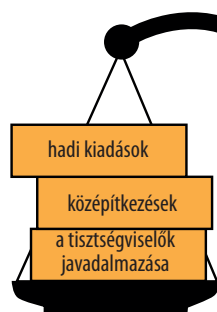
esik, szorosan százötven lesz a talentom.” (Arisztophanész *Darászok* c. vígjátékában bizonygatja az állam kapzsiságát.) Nem erőszakkal jutottunk hozzá [jelenlegi hatalmunkhoz], hanem úgy, hogy mikor ti nem voltatok hajlandók a végsőig harcolni a barbár sereg maradványai ellen, a szövetségesek hozzánk fordultak, s ők maguk kérték, vállaljuk el vezetésüket.

(Thuküdidész: *A peloponnészosi háború*)

Periklész által emelt templomok és középületek pompája önmagában is bizonyítja, hogy nem üres szóbeszéd Görögország egykori mesébe illő hatalma és gazdagsága: ez szerezte a legtöbb örömet az athéniaknak, ez ragadta meg leginkább a népet, mégis ezt az intézkedését ócsárolták és rágalmazták a népgyűléseken a legjobban. Azt kiáltozták, hogy a nép rossz hírbe kerül, mert Déloszból elhozatta és saját céljaira használta fel a görögök közös kincsét. [...] Periklész felvilágosította a népet, hogy ezekkel a pénzekkel nem kell elszámolniuk a szövetségeseknek, hiszen ők harcolnak helyettük, és ők tartják távol a barbárokat. A szövetségesek egyetlen lovat, hajót vagy katonát sem adtak nekik, csak pénzt; a pénz pedig nem azé, aki adja, hanem aki kapja, feltéve, hogy elvégzi azt, amiért kapta. Minthogy pedig a város bőven el van látva a hadviseléshez szükséges dolgokkal, a felesleget olyasmire kell fordítani, amiből a városra örök dicsőség származik.

(Plutarkhosz: *Periklész*)

Athén kiadásai

Athén bevételei

a) Miből származtak Athén bevételei?

b) Hogyan részesültek a polgárok Athén megnövekedett bevételeiből?

c) Hogyan hatottak a város gazdasági életére a középítkezések?

d) Kinek a nevéhez köthető a napidíjak bevezetése a politikai szerepvállalásért és a hatalmas építkezések?

13. A Plutarkhosz *Párhuzamos életrajzok* című művéből közölt részletek Periklész tevékenységét mutatják be. Tanulmányozásuk után válaszoljon a kérdésekre!

Mivel gazdag és előkelő családból származott, és igen befolyásos barátai voltak, tartózkodott a politikai élettől, nehogy osztrakizmosszal számúzzék; inkább a katonai pályát választotta, s mint hadvezér ismételten kitüntette magát hozzáértésével és bátor-

ságával. [...] Periklész tehát elhatározta, hogy antidemokratikus érzelmei ellenére is a nép pártjára áll, s a gazdag oligarchák helyett a szegény néptömegek védelmét választja. Valószínűleg attól félt, hogy türanniszra való törekvéssel gyanúsítják [...].

a) Mi vezette Periklészt a demokráciát támogató politikai nézetekhez?

b) Milyen tisztség elnyerését tűzte ki céljául Periklész?

c) Hogyan lehetett a korban tisztséget elnyerni? Kik nyerhették el?

d) Mi volt a legerősebb fegyver a politikusok kezében ellenfelük politikai erejének megtörésére?

Arkhidamosz spártai király egyszer megkérdezte Thuküdidész-től, hogy ki a jobb birkózó kettőjük közül, ő-e vagy Periklész. Thuküdidész így válaszolt a kérdésre: „Ha birkózás közben föld-

höz vágom, akkor is ő marad felül. Bebizonyítja, hogy nem fekettem két vállra, és elhitesi azokkal is, akik a birkózást végignézték.”

e) Milyen képessége tette Periklészt Athénban sikeressé politikai ellenfele szerint?

Periklész felvilágosította a népet, hogy ezekkel a pénzekkel nem kell elszámolniuk a szövetségeseeknek, hiszen ők harcolnak helyettük, és ők tartják távol a barbárokat. A szövetségesek egyetlen lovat, hajót vagy katonát sem adtak nekik, csak pénzt; a pénz

pedig nem azé, aki adja, hanem aki kapja, feltéve, hogy elvégzi azt, amiért kapta. Minthogy pedig a város bőven el van látva a hadviseléshez szükséges dolgokkal, a felesleget olyasmire kell fordítani, amiből a városra örök dicsőség származik.

f) Hogyan nevezik azt a szövetséget, amelynek tagjai a szóban forgó pénzt adták?

g) Mit kellett Athénnak cserében biztosítania?

h) Mire költötte Periklész a befolyó jövedelmeket?

De Periklész magatartásában ekkor már igen nagy változás ment végbe; megszűnt a néppel szemben tanúsított engedékenysége, nem hajolt meg könnyen a tömeg kívánságai előtt, amelyek úgy változtak, akár a szél járása. Felhagyott korábbi puha és engedékeny kormányzati módszerével, amelyet lágy és kellemes dallamhoz hasonlíthatnánk, s helyette arisztokratikusan, sőt majdnem a királyi hatalom fensőbbiségével kormányzott. Hatalmát azonban helyesen és tántoríthatatlanul használta a közjó érdekében, és a népet meggyőzéssel és felvilágosítással vezette, többnyire a nép kívánságának megfelelően. De előfordult az is, hogy ellene szegültek, és ilyenkor erélyesen, sőt ha kellett, a kényszer eszközeivel térítette őket a jó útra, hasonlóan a bölcs orvoshoz, aki a hosszadalmas és bonyolult betegséget úgy kezeli, hogy betegének időnként megenged bizonyos ártalmatlan szórakozásokat, máskor azonban erőteljesebb eszközökhöz nyúl, és a betegség gyógyításához elengedhetetlenül szükséges orvosságokat rendel. Természetes, hogy egy olyan mérhetetlenül nagy hatalom birtokában lévő nép körében, mint az athéni, sok volt a zűrzavar. Egyedül Periklészben volt meg a képesség, hogy bírjon velük.

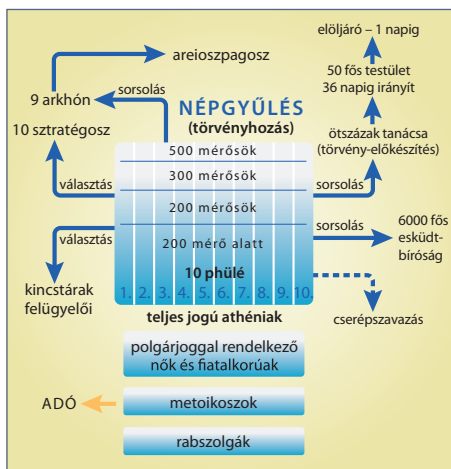
i) Hogyan változott meg Periklész politikája hatalmának megszilárdulásával?

j) Mi volt Periklész legfontosabb és legtöbbször viselt tisztsége?

k) Hogyan vélekedik a szerző az athéni népről?

l) Hogyan vélekedik a szerző Periklész kormányzásáról?

14. Az alábbi ábra a Periklész alatti athéni társadalmi és politikai államberendezkedést mutatja be. Ismeretei és az ábra segítségével töltsé ki a táblázatot a megfelelő elemekkel!

Leírás	Athén (Periklész alatt)
1. Politikai jogokkal nem rendelkező szabadok társadalmi csoportja	
2. A teljes polgárjog megszerzésének feltétele	
3. Hadvezetési feladatokkal megbízott személyek tisztsége	
4. Választott törvény-előkészítők hivatala	
5. A törvények előkészítésével megbízott testület összeállításának módja	
6. A polisz védelmében fegyveres szolgálatra kötelezett társadalmi csoportok	

15. Arisztotelész *Politika* című művében a görög államformákat osztályozza. A részlet elolvasása után döntse el, hogy igazak vagy hamisak a táblázat állításai!

Ezen megállapítások után folytatólag az államformákat vizsgáljuk meg, hogy hányféle van és melyek azok; elsőként a helyeseket, mert ha ezeket meghatároztuk, felismerhetővé lesznek a korcs formák is. Mármost amennyiben az államberendezkedés ugyanazt jelenti, mint a kormányzás, ez pedig a városállamban a legfőbb hatalom, akkor a hatalom szükség szerint lehet egy ember, néhány vagy sok személy; ha az az egyetlen ember, azok a néhányan vagy sokan a közérdek szerint uralkodnak, keletkeznek szükségképpen a helyes államformák; azok meg, melyek amaz egyetlen ember, ama néhány vagy sokak érdekéhez igazodnak, a korcs formák. [...] Szokás szerint azt a monarchiát, amely a közérdekre tekintettel van, királyságnak, azt a kormányzatot, amely keveseknek, de egynél többnek

adja a hatalmat, arisztokráciának nevezzük (akár azért, mert itt a legjobbak uralkodnak, akár mert benne minden úgy történik, amint a városállam és annak tagjai szempontjából a legjobb); végre mikor a nép gyakorolja az államhatalmat a közjó érdekében, azt valamennyi államberendezkedés közös nevével politeiának nevezzük. [...]

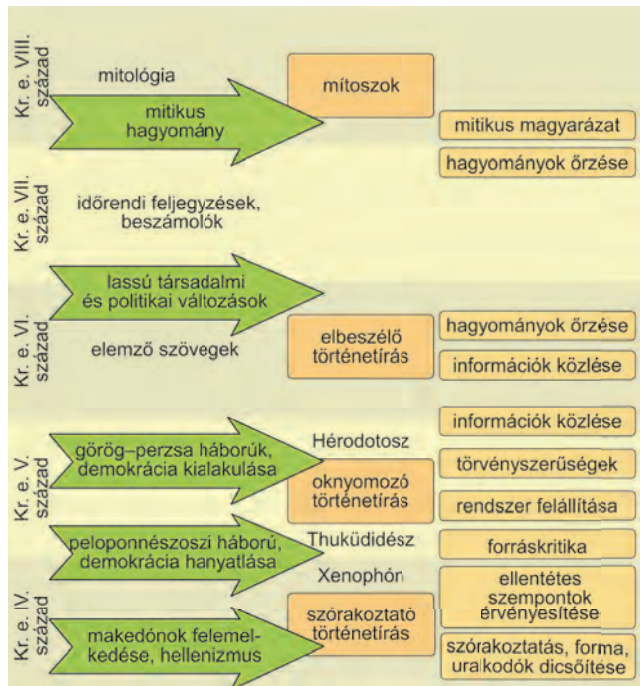
Az említett államformák korcs alakjai pedig: a királyságé a türannisz (zsarnokság), az arisztokráciáé az oligarchia és a politeiáé a demokrácia. A türannisz olyan monarchia, mely csak az egyeduralmú érdekéért van, míg az oligarchia a vagyonosok, a demokrácia pedig a vagyontalanok érdekéért: a közösség érdekéhez egyikük sem igazodik.

(Arisztotelész: *Politika*; Kr. e. 335–323)

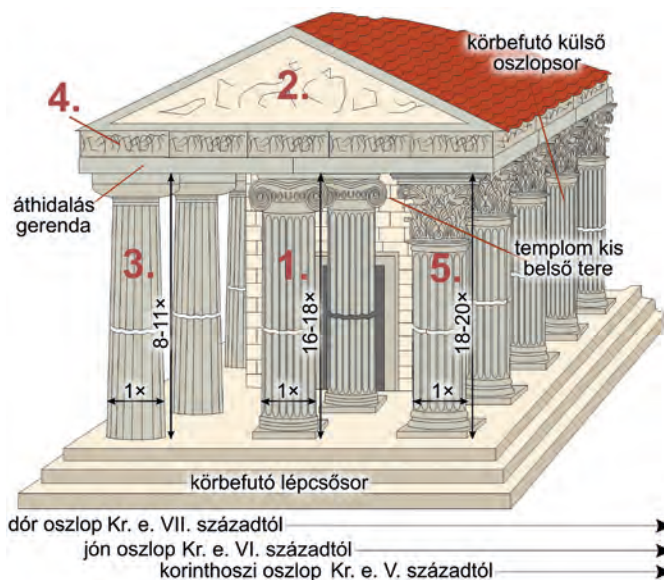
Állítások	Igaz	Hamis
1. Arisztotelész szerint a nem a közérdeket szolgáló államformák helytelenek.		
2. Véleménye szerint az államberendezkedések három típusba sorolhatók.		
3. Arisztotelész szerint a közérdeket szolgáló államforma nem valósítható meg akkor, ha a hatalom egy kézben van.		
4. A demokráciát elveti a szerző, mint „korcs” államformát.		
5. Arisztotelész a közösség érdekének mindig a vagyonosok érdekét tartja.		
6. A szerző vizsgálódásának politikai kerete a polisz.		

16. Egészítse ki a görög történetírásra vonatkozó szöveget az ábra segítségével!

A görögség más népekhez hasonlóan kezdetben a _____ talált válaszokat az alapvető kérdésekre. A történetírás kezdetben történetek elbeszéléséből állt, melyek az információk közlése mellett elsősorban a _____ megőrzését szolgálták. A görög _____ kialakulásával párhuzamosan jelent meg az _____ történetírás, mely már a történelemben _____ kívánt keresni. A demokrácia hanyatlásának korában már Thuküdidész munkáiban megjelent a _____. A hellenizmus időszakában a történetírás már elsősorban a szélesebb közönség _____ szolgálta.

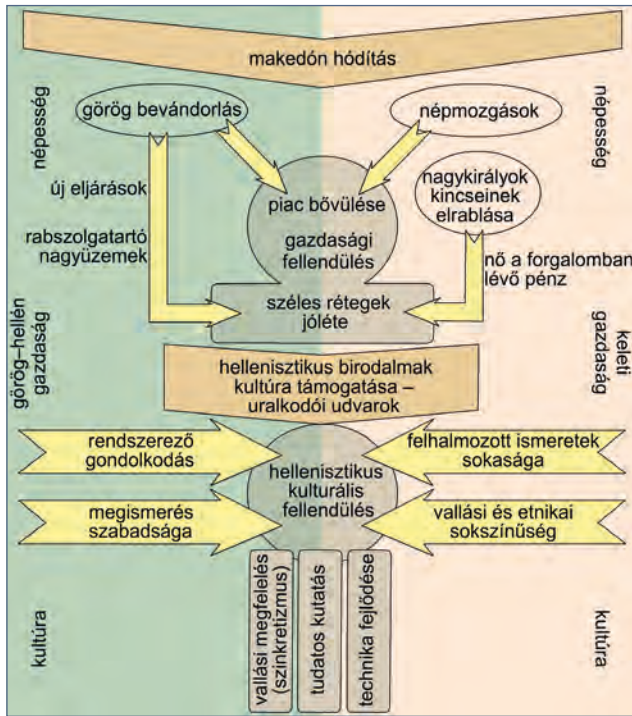

17. Azonosítsa az ábrán található számokhoz tartozó görög művészeti-építészeti elemeket!

Építészeti elem	Szám
dór oszlop	
jón oszlop	
korinthoszi oszlop	
tümpanon	
domborműsor (fríz)	

18. Az ábra segítségével döntse el az alábbi, a hellenizmusához kapcsolódó állításokról, hogy igazak vagy hamisak!

Megállapítások	Igaz	Hamis
1. A szabadabb görög gondolkodás és a hatalmas ismeretanyagot felhalmozó keleti kultúra találkozása eredményezte a kulturális fellendülést a hellenizmus időszakájában.		
2. A hellenizmus idején Hellász vált a kulturális élet központjává.		
3. A hellenizmus idején a kultúra fő támogatói a polisz polgárai voltak.		
4. A hellenizmus együtt járt a középrétegek életkörülményeinek javulásával.		
5. A hellenizmus jelentős technikai fellendülést eredményezett.		

19. Tanulmányozza a korai római társadalommal foglalkozó forrást, majd ismereteit is felhasználva válaszoljon a kérdésekre!

[Romulus] különválasztotta a származásuk és férfiúi erényeik szerint tiszteletre méltó s az akkori körülményekhez képest vagyonuk szerint is jómódú és egyben gyermekkel is rendelkező férfiakat a nemtelenektől, hitványaktól és szegényektől. Ez utóbbi, kedvezőtlenebb helyzetben levőket plebejusoknak nevezte, ami ugyanazt jelenti, mintha görögül azt mondjuk: „a demoszhoz tartozók”. Az előkelőbb helyzetben levőket „atyáknak” (patres) nevezte, talán azért, mert általában korosabbak voltak a többiekénél, talán gyermekeik miatt, de lehet, hogy nemzetségük előkelő volta, vagy mindezen körülmények találkozása miatt. [...] leszármazottaikat pedig patríciusoknak nevezik.

Miután Romulus így különválasztotta a hatalmasakat a hitványaktól, törvényekkel szabályozta mindegyik fél teendőit. A patríciusok az áldozati kultuszt látják el, viselik a tisztségeket, igazságot szolgáltatnak, s a város ügyein őrködvén, vele együtt intézik a közügyeket. A plebejusok mentesek e közös feladatoktól, hiszen nem is értenek hozzájuk, és szegénységük miatt nincs is idejük a közügyekkel foglalkozni, ehelyett azonban művelik a földet, ellátják a nyájukat, és végzik a jövedelemmel járó ipari teendőket. Így nem lesz idejük a lázadásra sem, ami más városokban gyakran előfordul, mivel ott a gazdagok a szegényeket megvetik.

(Plutarkhosz Romulusról a *Párhuzamos életrajzokban*)

a) Kihez köti a szöveg a társadalmi megkülönböztetést? Miért hozzá?

b) Milyen szerepet szánt a szerző szerint Romulus a patríciusoknak?

c) Milyen feladatokat láttak el a plebejusok?

d) Milyen politikai berendezkedés olvasható ki a szövegből?

e) Kire támaszkodhattak a plebejusok ebben az államformában?

f) Milyen esemény mutatja a két társadalmi csoport közötti politikai ellentétet a királyság bukása után?

g) Milyen kompromisszummal zárult az első összetűzés a patríciusok és a plebejusok között?

20. Az alábbi forrásokban Polübiosz jellemzi a római állam alapvető intézményeit. Állapítsa meg a szövegek alapján, hogy a consulok, a senatus és a népgyűlés hatalmának melyek a legfőbb jellegzetességei, és miben korlátozzák egymás hatalmát!

<p>A) A consulok mindaddig, amíg Rómában tartózkodnak, és nem veszik át a hadra kelt sereg parancsnokságát, az összes közügyek élén állnak. Valamennyi többi magistratus – a néptribunusok kivételével – alájuk van rendelve, és nekik engedelmeskedik. [...] ők terjesztik elő a szükségesnek látszó javaslatokat, s a senatus határozatait ők hajtják végre. Továbbá az ő feladatuk mindarról gondoskodni, ami, mint közügy, a népgyűlés elé tartozik: ők hívják össze a népgyűléseket, terjesztik ott elő a javaslatokat, és hajtják végre a többségi határozatokat. A háborúra való felkészülés és a hadvezetés kérdésében szinte korlátlan joguk van. [...]</p> <p>A consul attól fogva, hogy az imperium birtokában a seregel útra kél, úgy látszik, korlátlan joggal intézi az ügyeket.</p>	<p>Valójában azonban mind a népgyűlés, mind a senatus támogatására rá van szorulva.</p> <p>A senatus jóváhagyása nélkül sem gabonát, sem ruházatot, sem a szükséges pénzt nem kaphatja meg serege részére. [...] Egyéves hivatali idejük lejártával ugyanis a senatusnak joga van más hadvezért kiküldeni, vagy a meglévő hadvezér megbízatását meghosszabbítani. [...] és bármilyen távol legyenek is otthonról, a népgyűléstől is függenek, mert az dönt a háború folytatásáról vagy befejezéséről. [...] És ami a legfőbb: hivataluk letétele után a népgyűlés előtt számot kell adniuk viselt dolgaikról.</p> <p style="text-align: right;">(Polübiosz: <i>Hisztoriai</i> [Korunk története])</p>
--	---

Hatalmának jellegzetességei	Hatalmának ellensúlyai

<p>B) Ami a senatust illeti, ez a testület elsősorban az államkincstár gazdája. Minden bevétellel ő rendelkezik, és hasonlóképpen dönt a kiadásokról. [...] egész Italia területén sok közmunkát adnak ki: középületek helyreállítását és építését és sok más; mivel az ő kezükben vannak a folyami átkelőhelyek, kikötők, erdőségek, bányák és földbirtokok jövedelmei, így szinte mindenkinek keresete és munkalehetősége többé-kevésbé [a senatusból kikerülő] censorok kezében van.</p>	<p>Ami viszont a senatust illeti, ez – bármily hatalommal rendelkezik is – a közügyek intézésében mindenekeelőtt a többség véleményéhez kénytelen igazodni, és figyelembe venni a népgyűlés akaratát. A legsúlyosabb, s az egész államot érintő főbenjáró bűnügyekben a vizsgálatot és a döntést mindaddig nem hajthatja végre, amíg javaslatait a népgyűlés meg nem erősíti.</p> <p style="text-align: right;">(Polübiosz: <i>Hisztoriai</i>)</p>
---	--

Hatalmának jellegzetességei	Hatalmának ellensúlyai

C) De hasonló hatalma van a népgyűlésnek is a senatusszal szemben is. [...] ha valamelyik néptribunus az intercessio (veto) jogával él, akkor a senatus nemcsak hogy elgondolárait és javaslatait nem képes érvényre juttatni, de még ülésezni, vagy akárcsak összejönni sincs joga. Az államügyek egy része, és pedig a legfontosabb része a népre marad. Mert kizárólag a népnek van joga kitüntetés

és büntetést osztogatni, márpedig ez tartja össze a királyságokat, köztársaságokat, egyszóval az egész emberi társadalmat. [...] Ugyancsak a nép adja a tisztségeket az erre méltó férfiaknak, márpedig egy államban ez az erény legszebb juttalma. A törvények megerősítésének jogköre is a népgyűlés kezében van. Legfontosabb jogköre azonban a béke és háború kérdésében való döntés.

(Polübiosz: *Hisztoriai*)

Hatalmának jellegzetességei	Hatalmának ellensúlyai

21. Egészítse ki a római joghoz kapcsolódó szöveget!

A jog a római állami és mindennapi élet egyik alappilléret alkotta. Az évszázadokon át kialakult római jog összefoglalására és egységbe illesztésére a római kor végén került sor a Keletrómai Birodalomban ... [1] császár rendeletére. A császár elkészítette a római jog gyűjteményes összefoglalását (*Corpus Juris Civilis*, 529). A római jog napjainkban is vezérfonalul szolgál a jogi életben, és a jogászképzés egyik alapja. A keletrómai uralkodó jogászáinak hatalmas anyagot kellett feldolgozni, amely a ... [2] táblás törvényektől a köztársaság és a császárkor rendelkezésein át egészen a saját korukig terjedt. A rómaiak életük minden területét szabályozták, a jog jelentette a mindennapi élet biztonságát, és fontos tényezője volt a birodalom egységének.

Pontosan meghatározták a polgárok jogait, szabadságait és a közösség iránti kötelezéseiket. Biztosították a ... [3] szabadságát az örökléstől a szerződéseikig. Számos ma is érvényben lévő jogi alapelvet határoztak meg: ilyen például a tisztességes élet joga és kötelessége, valamint a nem minden tisztességes, ami szabad elve, az ... [4] vélelme. Alapelvük volt, hogy az elkövetett bűnért csak az ... [5] lehet felelősségre vonni, vagyis a családját nem. Tőlük ered a jog felosztása magánjogra és közjogra. Utóbbi a haza, a közösség elsődlegességét és az intézmények működésének alapeit határozza meg napjainkig.

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____

22. Olvassa el a Plutarkhosz *Párhuzamos életrajzok* című művéből származó részleteket, melyek Iulius Caesar tevékenységét mutatják be, majd válaszoljon a kérdésekre!

A) Ezek után Caesar az állam újjászervezéséhez látott; megreformálta a naptárt, melyet a pontifexek a szökőhónap nyakra-főre való beiktatásával már rég úgy összezavartak, hogy sem az aratás ünnepe nem esett nyárra, sem a szüreté ősze.

a) Milyen hivatali minőségében tette meg a forrásban említett változást Caesar?

b) Hogyan nevezzük az így létrejött naptárrendszert?

c) Milyen csillagászati jelenséghez igazodott a naptár?

B) Kiegészítette a senatust, patriciusi rangra emelt egyeseket, megszorította a praetorok, aedilisek, quaestorok s még a kisebb rangú tisztviselők számát is. [...] A választási jogon úgy osztotta meg a néppel, hogy a consulságra pályázók

kivételével a többi hivatali jelöltet felerészben a nép akaratára szerint, felerészben Caesar ajánlására nevezték ki. Az igazságszolgáltatást ismét kétfajta, egy lovagrendű és egy szenatori rendű bíróra bízta.

d) Mi indokolta a praetorok és quaestorok számának növelését?

e) Mi mutatja a szövegben, hogy Caesar megtartotta a köztársasági hagyományokat?

f) Mi mutatja a szövegben, hogy Caesar a ráruházott hatalmat a köztársasági alkotmánnyal ellentétesen viselte?

C) A népszámlálást nem a szokásos módon és helyen végeztette, hanem utcánként a bérháztulajdonosokkal, és az állami gabonában részesülő háromszázhuszezer lakos névsorából körülbelül százötvenezeret törölt.

g) Miben volt más a népszámlálás új módja?

h) Kik részesülhettek állami gabonában?

i) Mi mutatja a szövegben, hogy a népszámlálás új módja megbízhatóbb adatokat nyújtott?

D) Talán azért tarthatjuk másoknál nagyobb hadvezérnek, mert harcainak színterén a terepviszonyok nehezebbek voltak, és másoknál nagyobb területet hódított meg. Másokkal összehasonlítva láthatjuk, hogy nagyobb ellenséges haderők felett győzedelmeskedett, és sokkal kiszámíthatatlanabb, szilaj néptörzsek rokonszenvét tudta megnyerni, mint bárki más. Észszerűbben és emberségesebben bánt a

hadifoglyokkal, másoknál bőkezűbb volt katonáihoz, több megértést tanúsított irántuk. Annyi bizonyos, hogy minden más hadvezérnél több csatát vívott, és több ellenséget ölt meg. A vezetése alatt különböző időben vívott ütközetekben az ellenség oldalán hárommillió ember vett részt, ebből az elesettek száma egymillió volt; ehhez további egymillió hadifogoly járult.

j) Milyen cím biztosította számára a hosszú háborúskodás lehetőségét első dictatori kinevezése előtt?

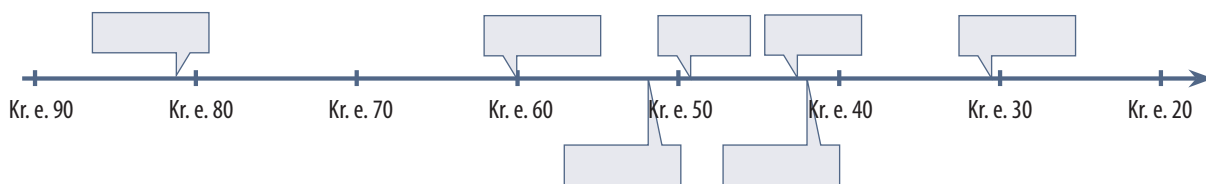
k) Kiknek a jóvoltából jutott hozzá?

l) Milyen nyelvcsaládhoz tartoztak azok a törzsek, akik felett győzelmeket aratott ebben az időszakban?

m) Mi tette a szöveg szerint Róma legerősebb emberévé a polgárháborúban?

23. A következő szemelvények Appianos és Velleius Paterculus történeti munkáiból a római polgárháborúk korába engednek betekintést. Azonosítsa a tankönyvben ismertetett egyes eseményeket, majd helyezze el őket az időszalagon!

- A) [...] mivel egyik javaslata sem nyert elfogadást, Galliából Pompeius ellen hadat indított, betört hazája földjére, és menekülő ellenfelét Thesszáliáig űzve, itt nagy csatában fényesen legyőzte, majd egészen Egyiptomig üldözte tovább. [...] az egyiptomiak Pompeiust meggyilkolták [...]
- B) Akkor közte [Lepidus], valamint Caesar [Caesar Octavianus] és Antonius között levélváltás indult, és szóba került a kiegyezés lehetősége [...] Ekkor a hadsereg kérésére és sürgetésére hatalmi szövetséget kötöttek egymással, Caesar és Antonius rokoni kapcsolatba léptek egymással.
- C) Amikor Caesar consul lett, hatalmi szövetség jött létre Cn. Pompeius, M. Crassus és közöttük, amely a városra, az egész földkerekségre, más és más időben, sőt önmagukra is végzetes lett.
- D) Elérkezett a döntő összecsapás napja, amikor Caesar [Caesar Octavianus] és Antonius csatarendbe állították hajóhadukat: az egyik fél a földkerekség üdvéért, a másik elpusztításáért küzdött. [...] Először Kleopátra kezdte meg a menekülést, Antonius inkább a menekülő királynőnek, mintsem katonáinak akart társa lenni.
- E) Miután Crassus átkelt az Eufráteszen, és Seleucia ellen indult, Orodés király hatalmas lovas sereggel bekerítette, és a sereg nagy részével együtt őt magát is megölte.
- F) Ekkor megszűnt minden pártviszály, mindaddig, míg őt, e valóban népszerűt s az uralkodáshoz legjobban értő politikusot meg nem gyilkolta a senatus üléstermében Brutus és Cassius, a nagy hatalma miatti irigységéből s az ősi alkotmány féltésében. A nép azonban nagyon meggyászolta halálát.

24. Az alábbiakban *Augustus önéletrésésének (Res gestae divi Augusti)* részletei olvashatók. Párosítsa az értelmezések betűjelét a forrásrészletekkel!

A <i>Res gestae divi Augusti</i> részletei	Értelmezések
1. Tizenkilenc éves koromban a magam elhatározásából és a magam költségén hadsereget szerveztem, amelynek segítségével a párturalomtól elnyomott államot felszabadítottam.	
2. Atyám gyilkosainak istentelen tettét törvényes ítélettel megtoroltam: száműztem, majd – amikor fegyverrel támadtak az állam ellen – nyílt csatában kétszer is legyőztem őket.	
3. Körülbelül 500 ezer római polgár tette le kezembe az esküt. Ezek közül szolgálati éveik leteltével coloniákba telepítettem [...].	
4. A dictaturát, amelyet a nép és a senatus mind távol-, mind jelenlétben megszavazott, nem fogadtam el.	
5. A senatus feje voltam addig a napig, amikor ezeket leírtam, negyven éven keresztül. Pontifex maximus, augur [madárjós] [voltam].	
6. Az én kezdeményezésemre hozott új törvényekkel őseinknek sok, a mi korunkból már-már kivesző példáját elevenítettem fel, és én magam is sok mindenben hagytam követendő példát az utódok számára.	
7. Ianus kapuját, amelyet őseink akarata szerint csak akkor lehetett zárva tartani, amikor a római nép hatalma alá eső területeken, szárazon és vízen, mindenütt győzelmek árán kivívott béke uralkodik, [...].	
8. A római nép valamennyi provinciájának területét megnöveltem, amelynek csak szomszédságában hatalmunkat el nem ismerő népek éltek.	
9. [...] miután a polgárháborúnak véget vettem, a legfőbb hatalom közös egyetértéssel rám ruházott birtokában az állam ügyeinek intézését a magam hatalmából a senatus és a római nép kezébe tettem le. Ezért az érdememért senatusi határozat alapján Augustusnak neveztek.	

A) A principatus birodalomértelmezésében az imperium határai egybeestek a „lakott világ” (oikumené) vagy a „földkerekség” (orbis terrarum) határaival, azon túl csak azok laktak, akiket már nem volt érdemes meghódítani.

- B) Az augustusi propaganda lényeges eleme az, hogy nem vezette más, mint a *res publica* és a Caesar által nyíltan kigúnyolt *senatus* helyreállításának a vágya.
- C) Augustus elképzelése a római társadalomról konzervatív volt: tudatosan állította vissza a hagyományos *mores maiorum* (ősi szokás) szerint működő erkölcsi és társadalmi értékeket.
- D) A rituális cselekedet mindenekelőtt társadalmi békét jelentett, és csak másodsorban a határokon túli népekkel való békét.
- E) A polgárháborús ellenfelek neveinek elhagyása és az időszak egyetlen mondatlalt történő megjelenítése. Ez valószínűleg elvbarátaiknak vagy rokonainak tett, a felejtést segítő gesztus.
- F) Mint *princeps senatus* ('a *senatus* első embere') a *senatus* vezetője volt, elnökölt az üléseken, és határozatokat terjesztett be. Az egész uralmi rendszer erről kapta nevét.
- G) E név birtokában Octavius a legnagyobb tekintéllyel (*auctoritas*) rendelkezett, ami lehetővé tette, hogy a köztársasági látszat fenntartása ellenére ő irányítsa a birodalmat.
- H) Valószínűleg okult Caesar sorsából, és egyeduralmának gyakorlásához más kereteket keresett.
- I) Hadserege csaknem félmillió főből állt a polgárháború végén, katonáinak jelentős részét veteránusként Itáliában telepítette le.

25. Az alábbiakban *Augustus önéletrrásának (Res gestae divi Augusti)* és Suetonius Augustus-életrajzának egy-egy részletét olvashatja. Hasonlítsa össze a két szöveget a megadott szempontok szerint!

Tizenkilenc éves koromban a magam elhatározásából és a magam költségén hadsereget szerveztem, amelynek segítségével a párturalomtól elnyomott államot felszabadítottam. Ezen a címen a *senatus* engem és a *consulokat* bízott meg azzal, legyen gondunk rá, hogy az állam semmi kárt ne szenvedjen. A nép pedig ugyanebben az évben, miután a háború során mindkét *consul* elesett, *consullá* és *triumvirre* választott az állam ügyeinek rendbehozatalára.

Atyám gyilkosainak istentelen tettét törvényes ítélettel megtoroltam: száműztem, majd – amikor fegyverrel támadtak az állam ellen – nyílt csatában kétszer is legyőztem őket.

Sokszor viseltem hadat szárazon és vízen, belső és külső ellenség ellen az egész földkerekségen, és győzelmeim után minden kegyelmet kérő polgárnak megkegyelmeztem.

[...] a *senatus* és a római nép egyetértőleg azzal bízott meg, hogy korlátlan hatalommal egyedül legyek a törvények és erkölcsök felvigyázója, de én egy olyan tisztséget sem fogadtam el, amelyet őseink szokása ellenére ruháztak rám.

(*Res gestae divi Augusti*)

Tisztségeket, hivatalokat a törvényes kor elérése előtt is elláttott, egyes újfajta méltóságokat pedig élete végéig viselt. Még huszadik évét sem töltötte be, mikor megszerezte a *consuli* hatalmat, mégpedig úgy, hogy legióit szinte ellenséggént egészen Róma alá vonultatta, és követeket küldve a városba, a hadsereg nevében magának követelte a *consulságot*. Ez alkalommal a küldöttség vezetője a *senatus* ingadozását látva, hátravetette köpönyegét, és kardja markolatára mutatva nem habozott a tanács színe előtt kijelenteni: „Majd megteszi ez, ha ti nem teszitek.”

Az állam újjászervezésére felállított *triumviratus* tisztségét tíz éven keresztül látta el; ebben a minőségben a *proscribálás*ok megszüntetése érdekében egy ideig szemben állt társaival; de ha ilyen eljárás mégis elkezdődött, mindkettőjükénél keményebben viselkedett. Mert társai bizonyos emberek esetében gyakran hajlottak szép szóra, könyörgésre, ő azonban mindenáron arra törekedett, hogy senkit se kíméljenek; [...].

(Suetonius: *A caesarok élete*)

a) A *senatus*sal való kapcsolata

b) Hivatalainak betöltése/megszerzése

c) Ellenfeleihez fűződő viszonya

d) A köztársasággal való kapcsolata

26. Válaszolja meg a latin nyelv és a római civilizáció terjedésével kapcsolatos kérdéseket az ábra segítségével!

a) Hogyan nevezzük az ábrán látható folyamatot?

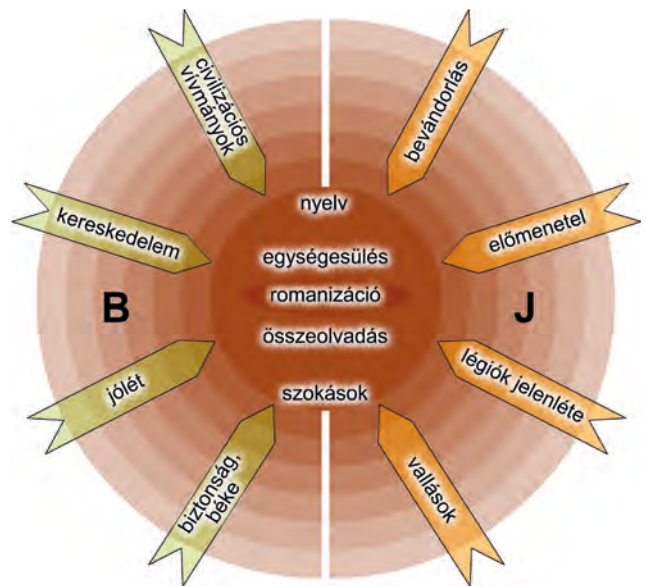
b) Adjon összefoglaló nevet az ábra bal (B) oldalán található hatásoknak!

c) Adjon összefoglaló nevet az ábra jobb (J) oldalán található hatásoknak!

d) A Római Birodalom mely területein vesztette el a köznépkörében a latin az uralkodó szerepét (1.)? Mely nyelv vette át a szerepét ezeken a területeken (2.)?

1. _____

2. _____

27. Válaszoljon a római fürdőkhöz és építészethez kapcsolódó kérdésekre a forrás, valamint a kép segítségével!

És most képzelj el magadnak mindenféle zajt, ami csak a fülnek gyűlöletes lehet. Mikor például az edzettebbek tornásznak és kinyomják a vaskos súlyzót, amikor erőlködnek vagy megjátsszák az erőlködőt, én hallok a nyögést, valahányszor megkieresztik a visszatartott levegőt, a sziszegő és sipító kilégzést. Mikor egy petyhüdt és olcsó bedörzsölésre fanyalodó vendéget küld a sors, hallok a tagjait paskoló kezek csattogását, amelyek hangszíne aszerint változik, hogy feszes-e avagy öblös a lecsapó tenyér. Ha még befut egy labdázó is, és elkezd hangosan számolni az ütéseit – az mindennek a teteje!
Vedd aztán a kötekedőt, a tetten ért tolvajt, s azt, aki a fürdő-

ben énekesnek képzelet magát. Vedd aztán azokat, akik hatalmas csobbanással ugranak a medence vízébe. De ezek legalább természetes hangok! Csakhogy gondold még hozzájuk a szörteletnitőt, aki – hogy felhívja magára a figyelmet – szüntelenül éles, rikácsoló hangot hallat, s legfeljebb addig marad csendben, míg a szörzalakat tépdési, vagy ha éppen valaki magához szólítja. Ott van még a lepényárusok tarka zsvijaja, a lacikonyhás, a cukrász, s a sok szatócs, kocsmái árus, aki mind a maga egészen jellegzetes hanghordozásával kínálja portékáját.

(Seneca, római filozófus a római fürdőletről, Kr. u. I. század)

a) Hogyan viszonyul a fürdőlethez a szerző?

b) Az alábbi mai intézmények közül melyikhez hasonlítaná leginkább a római fürdőket? Aláhúzással jelölje választását!

uszoda strand bevásárlóközpont

c) Hogyan nevezzük a római fürdők építésénél alkalmazott, a római Colosseum képén is jól látható szerkezeti elemet?

28. Az alábbiakban pannóniai feliratokat olvashat, és egy sírkövet láthat. Ismeretei és a források segítségével válaszoljon a kérdésekre!

- A) Drága Sabina, a hű hitves pihen itt, e koporsó Börtöne zárja. Remek művész, remekebb az uránál, Édes a hangja, csodálatosan pengette a lantot. Jaj, lecsapott a halál, jaj, örökre lezárta az ajkát, Száz napot is fukarul mért csak huszonöt tavaszához. Ámde velünk marad ő, mert népe szívében örökké Él a rajongva imádott isteni orgonaművész. Boldogan élj, aki olvasod ezt, legyen életed áldott, S bánatosan sutogd: Aelia Sabina, pihenj!
(Titus Aelius Iustus, a II. segédlegio víziorgonistája és különzsoldosa állította feleségének.)
- B) Az isteneknek és a halotti szellemeknek! Aurelius Bitusnak, a II. Kisegítő légio kürtöseinek, aki háborúban esett el a 18. szolgálati évében, élt 38 évet és három hónapot, és Vitalinus nevű fiának, aki négy évet, 11 hónapot és 18 napot ért meg, valamint Bitille nevű lányának, Dalmatius és Quintilianus nevű fiainak állította Aurelia Quintililla, a férje és gyermekei emlékére.
- C) A leghatalmasabb és legjobb Jupiternek az Imperátorok és Augustusok jólétéért, visszatéréseért és győzelméért tett fogadalmát váltotta be Titus Aelius Celsus, Petronia Respecta nevű feleségével és Aelius Celsus nevű fiával augusztus elsején, Macrinus és Celsus konzulsága alatt, e kő felállításával, örömmel a kegyes istenségnek.

a) Milyen eltérő vonásokat talál a római kori és a modern (elsősorban magyarországi) sírkövek között?

b) Mennyi és milyen információt tartalmazhat egy római kori sírkő?

c) Mennyiben változtak a temetkezési szokások a kereszténység időszakában?

d) Mi tudható meg az emlékek alapján a római kori társadalomról?

e) Miben tér el az utolsó felirat a többiektől?

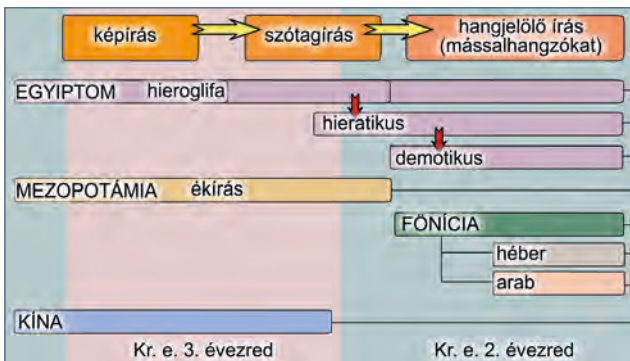
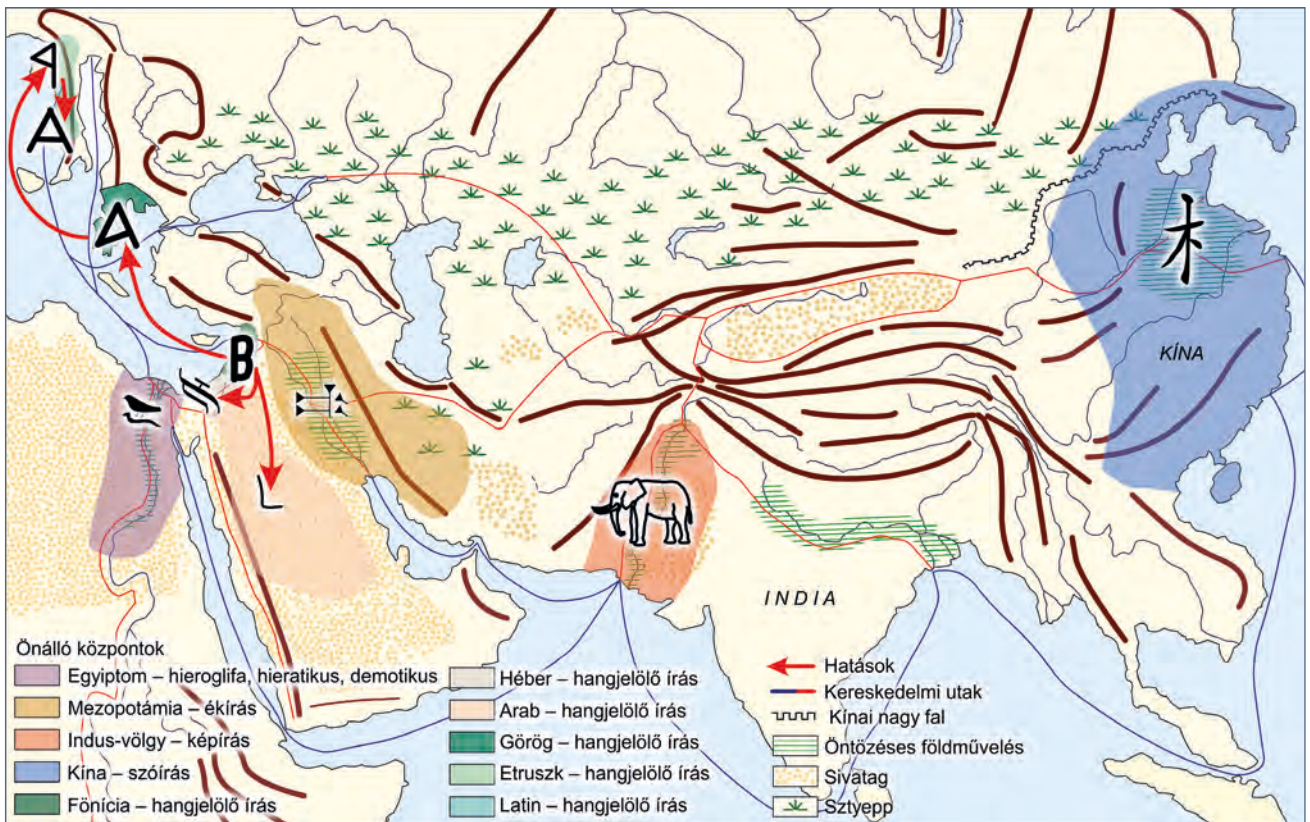

29. Párosítsa a pannóniai régészeti leleteket, építészeti emlékeket lelőhelyükkel/megtalálási helyükkel!

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____

32. A feladat az ókori civilizációk írásbeliségére vonatkozik. Válaszolja meg a kérdéseket a térkép és az ábra segítségével!

a) Rakja sorrendbe az írásfejlődés egyes szakaszait! Írja a megfelelő szám mögé a betűket (a–d)!

a hangjelölő írás (magánhangzókkal is)	b szótagírás
c hangjelölő írás (mássalhangzókkal)	d képirás

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____

b) Mely írások maradtak meg mindvégig a képi jelek alkalmazásánál?

c) Mely írásra vezethető vissza a héber, a görög és az arab írás?

d) Mely írások fejlődtek a többitől elszigetelve?

II. Vallások az ókorban

1. Töltse ki a táblázatot az ismeretei és a források segítségével!

A) Nun volt az ősvíz, akinek alkotórészeiből keletkezett a mindenség. Ő keltette életre Nefertumot, a napgyermeket, és megteremtette Maatot, a mindenség törvényét, az igazság istennőjét. [...] Ré két bárkán utazott: nappal az eget járta be, éjjelente vágott neki föld alatti útjának. Minden reggel ragyogó ifjúként indult. Ekkor Hepernek, keletkezőnek hívták. Delelőre érett férfiként érkezett a mennybolt közepére. Ekkor Rének nevezték. Estére mint Atum, aggastyánként szállt a másik bárkába. Másnap megijedva kezdte meg útját az égen. Az égi bárka orrán Széth örködött, a vörös isten, és rettentő fegyverével tartotta távol a napisten ellenségeit. Ré egykor az emberek és az istenek ura volt.

(A héliopoliszi teremtésmítosz)

B) Milyen sokfélék a Te műveid: az ember szeme előtt rejtve maradnak. Te vagy az egyetlen isten, kihez senki sem hasonló. Te teremtetted a földet, Te egyedül, minden embert is, bármi van a földön, a lábon sétáló és magasban szárnyaló teremtményeket. Te okozod a Nílus áradását az alsó világban, hogy életet adjon a népnek, melyet teremtettél, Te, uram, mindennek, ki vajúdtál velük, ura minden földnek, mely érte ragyog, Te, Aton, a Felséges.

(Ehnaton: *Naphimnusz*)

Állítások	A) forrás	B) forrás	Mindkettő	Egyik sem
1. Világképe a többistenhiten alapszik.				
2. Világképe az egyistenhiten alapszik.				
3. Világképének középpontjában a napisten áll.				
4. A teremtés egyedül a napisten műve.				
5. Időszemlélete ciklikus.				
6. Elképzelése szerint az istenek és az emberek világa egymás alatt-fölött helyezkedik el.				
7. Az egyiptomi történelem során hosszabb ideig alakította az emberek elképzelését a túlvilágról.				

2. Nevezze meg a képen látható egyiptomi istenségeket és funkcióikat/szerepüket!

A) _____

B) _____

C) _____

D) _____

3. Válaszoljon a görög sporthoz és valláshoz kapcsolódó képek és saját ismeretei segítségével a kérdésekre!

Feketealakos váza a Kr. e. 5. századból

Zeusz szobra a Peloponnészi-félszigeten (rekonstrukciós rajz)

- a) Milyen volt a görög „sportruházat”? _____
- b) Melyik az a három sporteszköz, amelyet a vázán láthatunk? Melyiket használták távolugráshoz?

- c) Milyen gyűjtőfogalommal jelöljük ma – görög eredetű szóval – ezeket a sportágakat? _____
- d) Milyen szerepe volt a sportnak a görög vallásban?

- e) Hol rendezték meg a leghíresebb vetélkedéseket?

- f) Ki alkotta meg azt a szobrot, amelynek a rekonstrukcióját láthatják a második képen?

4. Az alábbi szöveges források a görög istenvilágról szólnak. Válaszoljon a forrásokkal kapcsolatos kérdésekre!

Erre a nagynevű Földrázó sóhajtvá felelte:
„Ó, jaj, bármi hatalmas Zeusz, csak dölyfös, amit mond:
egyazonos-rangút akar így fékezni erővel.
Három testvér van, kit szült vala Rheia Kronosznak,
Zeusz, magam én, s Hádész, az alantnyugvók fejedelme;
hármasan osztottunk mindent, s ki-ki tiszteletet nyert.
Részül az ősz tengert én kaptam, laknom örökkön,
sors-rákván, s a ködülte homálynak lett ura Hádész,

míg Zeusz széles eget, leget és sok felleget is nyert;
ámde a föld s nagy Olümposz hármunké közösen lett.
Így nem Zeusz szándéka szerint fogok élni: de nyugton
érje be ő harmadrészevel, akármily erős is.
És a kezével mint gyávát, ne nagyon fenyegetsen;
lányait és fiait korholja goromba beszéddel!”
(Homérosz: *Íliász*, 15.)

- a) Ki lehet a részletben megszólaló isten? _____
- b) Támassza alá a szövegből vett idézetekkel állítását!

c) Milyen családi viszony fűzi össze Zeusszal és Hádésszal? _____

d) Mit osztottak fel egymás között és hogyan?

e) Melyikük lett a főisten? _____

f) Mi az istenek közös lakhelye? _____

5. Az alábbiakban Aiszkhülosz *A leláncolt Prométheusz* című drámájából a címszereplő két megszólalását olvashatja. Válaszoljon a kérdésekre a források segítségével!

Előbb, ha láttak is, hiába láttak ők,
s amit hallottak, azt sem értették, akár
az álomképek, éltek végig életük,
mindegy volt minden, téglából a nap felé
nem tudtak rakni házat s megmunkálni fát,
de földbe ásták magukat, mint a serény
hangyák, barlang zugában, hol nem jár a nap.
Nem ismerték a tél s illatos tavasz
s a termő nyár szilárd ismertetőjelét,
terv nélkül végezték minden munkájukat
mindaddig, míg nem mutattam meg nekik
a felkelő s letűnő csillagképeket.
Okoskodásuk legjavát, a számot is
javukra feltaláltam s a betűvetést,
s a Múzsák anyja lett a hú Emlékezet.
Először én fogtam járomba barmokat,
igát s a terhet hordva, hogy rabszolgaként
az embertől a súlyos munkát átvegyék,
szekér elé a hámot kedvelő lovat
befogtam, s arra büszkék most a gazdagok.
Fel nem találta tengert szeldelő hajók
vitorlaszárnyát sem helyettem senki más.

[...]

Még jobban elcsodálkozol, ha megtudod,
hogy én agyaltam még kis sok mesterfogást.
A legnagyobb jó mindezek közül: ha kór
támad meg embert, nem volt orvosság sehol,
mit enni vagy inni vagy mit kenni kell,
de gyógyszer híján sorvadoztak, míg csak én
meg nem mutattam, hogy kevernek balzsamot,
minden betegség ellen mást s mást gyógyszerül.

[...].

Az áldozat nehéz művészetére én
vezettem rá az embert, zsírral eltakart
forgócsontot s a végtagot hamvasztva el,
a tűz titkos jelére nyitva rá szemük.
Elég ez is már. S föld alatt rejtőzködő,
az emberek hasznára váló kincseket,
rezet, vasat, s ezüstöt és aranyat ha én
meg nem lelem, ki hozta volna fel nekik?
Tudom jól, senki, kár tovább beszélni is.
Tudd meg tehát, egy röpké szó mindent kimond:
ember minden tudása éntőlem való.

(Aiszkhülosz: *A leláncolt Prométheusz*)

a) Gyűjtse össze, hogy miben áll az a tudás, amellyel Prométheusz megajándékozta az embereket!

b) Milyen fémek használatát ismertette meg az emberekkel Prométheusz?

c) Hellász melyik történelmi korszakában kiemelt jelentőségű a réz használata?

d) Hellász melyik területén bányásztak rezet? Mi őrzi ennek jelét a periódusos rendszerben?

e) Hellász melyik korszakára jellemző a vas használata?

f) Jellemezze a vas használatának megjelenését megelőző korszakot a görög történelemben!

6. Az alábbiakban a római vallás jellegzetes vonásait megjelenítő korabeli szövegek olvashatók. Tanulmányozásuk után ismeretei és internetes kutatómunka segítségével válaszoljon a kérdésekre!

A) Mert hogy másról ne is beszéljek, a hellének között a közügyek intézőire – bár tízen is ellenjegyzik s pecsétükkel látják el [a nyugtát], és kétannyi tanút hívnak hozzá – még egy talentum összeget sem lehet tisztességgel rábízni; a rómaiak viszont sokkal nagyobb összeget bíznak rá magistratusaikra és legatusaikra, s azok mégis becsülettel járnak el, kizárólag

azért, mert köti őket az eskü szentsége. Más népeknél nehéz találni olyan embert, aki távol tartja kezét a közpénzektől, és tiszta az effajta bűnöktől; de ugyanilyen nehéz Rómában olyan emberre lelni, akit efféle bűnös praktikán rajtakaptak volna.

(Polübiosz: *Historiai*)

Hogyan értékeli a történetíró a vallás szerepét a római társadalomban? Mi adja az alapot a göröggel történő összehasonlításhoz?

B) E felavatás értelmében ezen határokon belül senkinek sem szabad épületet emelnie, vagy meglévőt itt hagynia; nem szabad kereskedni, fát vagy egyéb növényt ültetni.

(Róma városi felirat)

Miképpen kötődött egy adott terület a római vallási rituálékhoz?

C) Tarsina városát, [...] futamítsd meg – reszkettesd meg; sújt-sad földre –, fojtsd vízbe, hóval, árral elborítsd –, korbácsoljad, üssed-vágjad; s megkötözve vedd a mélybe.

(Átokformula a köztársaság korának kezdetéről)

Milyen célra használták a rómaiak a devotiót, a rituális átkot?

D) Itt van Vesta tüze, itt az égből lehullott pajzsok, itt az istenek mind, akik kegyesek lesznek hozzátok, ha itt maradtok.

(Livius: *Ab urbe condita* [A város alapításáról])

Milyen kapcsolatban álltak egymással az istenek és Róma?

E) Innen figyelj a baglyot és varjút nyugat felől, a hím- és nőstényharkályt kelet felől – kelet felől a madarakat, a szent hírnököket számomra, Iguvium városa számára –, itt e helyen!

(Tab. Iguv.)

Milyen rituáléről olvashatunk a fenti szövegben? Kik végezték?

F) Akár isten vagy Te, akár istennő, aki Karthágó népét és városát oltalmazd alatt tartod, Téged kérek, te nagy isten, ki véded ezt a várost és népét: könyörgök hozzád és isteni társaidhoz: hagyjátok el Karthágó népét és városát, hagyjátok magukra szent helyeit, templomait és városukat, és távozzatok el belőle! Népébe és államába oltsatok félelmet, rettegést, feledést; hozzánk hivatván, jöjjetek Rómába énhozzám és az én népemhez; [...].

(Macrobius: *Saturnalia*)

A szöveget egy evocatio (a latin kifejezés jelentése: idézés, itt: istenek megidézése) nevű rituálé részeként mondták el. Milyen célt szolgált?

7. A táblázat kitöltött oszlopában azokat a jelzőket találja, amelyeket Homérosz *Íliász*, és Hésziodosz *Az istenek születése* című műveiben használnak. Rendelje az istenek nevét és római megfelelőjüket a táblázat kitöltött oszlopaihoz!

Istenek görög nevei

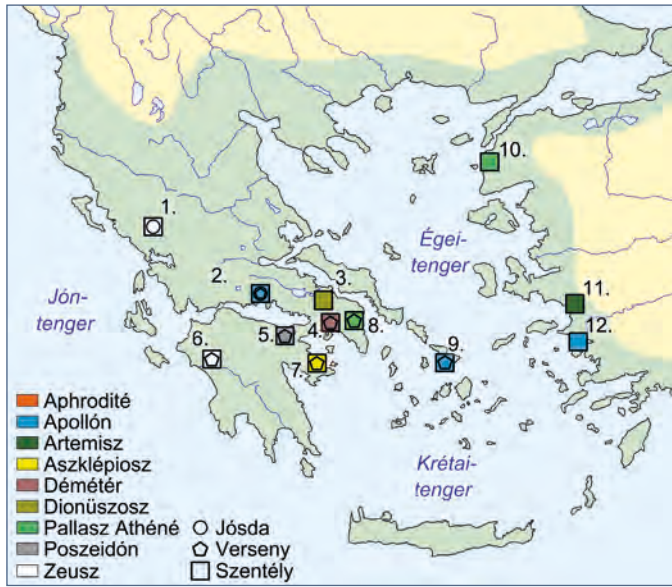
A) Pallasz Athéné	H) Hermész
B) Poszeidón	I) Héra
C) Artemisz	J) Árész
D) Hesztia	K) Hádész
E) Apollón	L) Zeusz
F) Aphrodité	M) Déméter
G) Héphaisztosz	N) Dionüszosz

Római megfelelőjük

1. Apolló	8. Mercurius
2. Bacchus	9. Minerva
3. Ceres	10. Neptunus
4. Diana	11. Pluto
5. Iuno	12. Venus
6. Iuppiter	13. Vesta
7. Mars	14. Vulcanus

Isten neve (görög)	Római megfelelője	Jelzőik az <i>Íliászból</i> és <i>Az istenek születése</i> című műből
		nagy, égi, bölcs, mennydörgő, fenséges, hatalmas, fellegtorlaszoló
		tehénszemű, fehérkarú, tisztos, szent úrnő, arany trónszékű
		földrázó, büszke, kékfürtű
		szépkoszorús, gabonában dús, széphajú nő
		az <i>Íliászban</i> nincs jelzőjük
		földből gyúrt, híres, sánta kovács, híres-ügyes
		holtak fejedelme, nagykapujú, kapuzáró, ködülte homály ura
		pajzsbeverő, emberölő, harc keltője, hatalmas, harcias, vad, lándzsa-rázó
		bagolyszemű, harc keltője, félelmes szűz, bölcs
		hasznotadó, nagy, szárnyas, híres, isteni hírnök
		nyilázó szűz, zajszerető, aranykorsós, nyilas, vadra vadászó
		ragyogó, fénylő, nagy, messzeható, messzelövő, ijas, Zeusz sarja, aranykardos
		dús örömosztó
		arany, mosolyszerető, szép, mosolygó, habszülte

8. A térkép a görög vallási központokat mutatja. Válaszoljon a térképvázlat, az atlasz és az ismeretei alapján a kérdésekre!

a) Azonosítsa a térképvázlaton szereplő számokkal az alábbi városokat!

Athén _____ Olümpia _____

Delphoi _____ Korinthosz _____

b) Mely településeken voltak egyszerre szentélyek és versenyek?

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

c) Írja be a táblázatban feltüntetett istenek tiszteletére rendezett versenyek helyszíneit és az istenek szerepét!

Istenek	Versenyek helyszínei	Istenek szerepköre
Pallasz Athéné		
Apollón		
Démétér		
Zeusz		
Poszeidón		
Aszklépiosz		

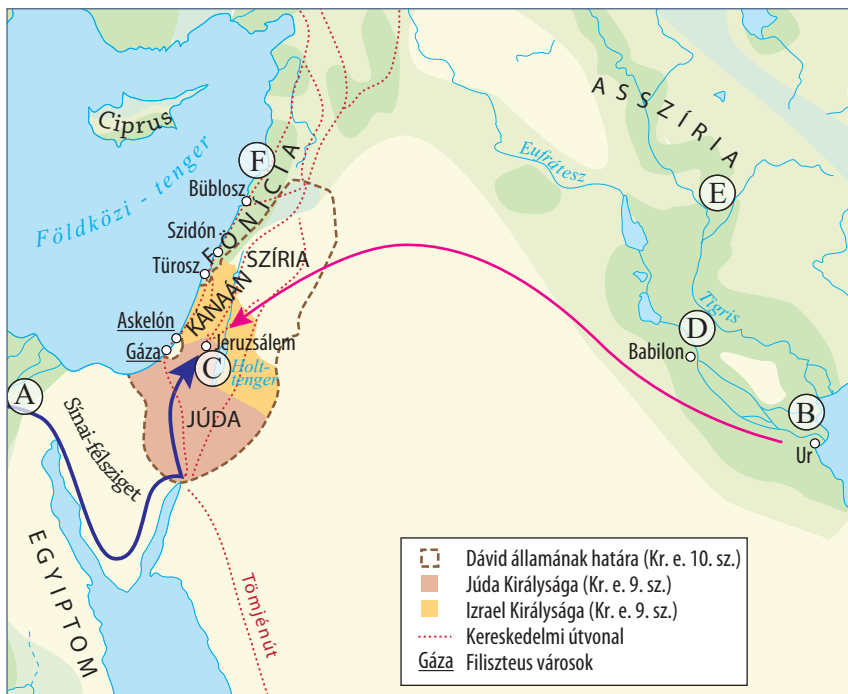
9. Állítsa kronológiai sorrendbe a zsidóság történetének a Bibliában megjelenő eseményeit!

1. Amikor Hirám megkapta Salamon üzenetét, nagyon örült és felkiáltott: „Áldott legyen ma az Úr, aki bölcs fiút adott Dávidnak [hogy uralkodjék] ezen a nagy népen!” Aztán ezt a választ adta Salamonnak: „Megkaptam üzenetedet; minden kívánságodat teljesítem a cédrusokat és ciprusokat illetően. Embereid szállítsák Libanonból a tengerhez, aztán leúsztatom a tengeren, és arra a helyre vitetem őket, amelyet megnevezel. Ott szétszedetem, s te elvitetheted őket. De bizonyára te is teljesíted majd kívánságaimat: szállítasz élelmet udvarom számára.”
(Királyok könyve I. 5. 22–24.)
2. Hósea 9. esztendejében Asszíria királya bevette Szamariát, és fogságba hurcolta Izrael Asszíriába; Halachban, Gozan egyik folyója, a Habor mellé, valamint Média városaiba telepítette őket.
Ez azért történt, mert Izrael fiai vétkeztek az Úr, az ő Istenük ellen, aki kivezette őket Egyiptom földjéről, a fáraónak, Egyiptom királyának a hatalmából, és idegen isteneket imádtak.
(Királyok könyve II. 17. 7–8.)
3. Én vagyok Jahve, megszabadítlak benneteket attól a kényszer-munkától, amellyel az egyiptomiak sanyargatnak, és kiszabadítlak abból a szolgaságból, amelyben fogva tartanak; mégpedig úgy, hogy megverem és keményen megbüntettem őket. Népemé fogadlak benneteket, és Istenetek lesztek. Akkor majd megtudjátok, hogy én, az Úr, az Isten szabadítottalak ki titeket az egyiptomiak szolgaságából.
(2 Mózés 6. 6–7.)
4. Az írás, amelyet felrótt: Mené, mené, tekél és parszin. A szavaknak ez a jelentésük: Mené: Isten számba vette a királyságot, és véget vetett neki. Tekél: megmért a mérlegen, és könnyűnek talált. Parszin: feldarabolta országodat, aztán a médeknek és a perzsáknak adta.
(Dániel 5. 25–28.)
5. Dávid azonban bevette Sion várát – ez lett Dávid városa. Dávid akkor a várban telepedett le, és elnevezte Dávid városának. Dávid falat is épített, körös-körül, Millótól kezdve befelé. Dávidnak egyre nőtt a hatalma, és vele volt az Úr, a Seregek Istene.
(Sámuel II. 5. 8–11.)

Kronológiai sorrend:

10. A térkép és ismeretei segítségével határozza meg, hogy milyen szerepet játszottak a zsidóság történetében a jelölt helyszínek, majd válaszoljon a kérdésekre! A helyszíneket párosítsa a hozzájuk köthető személyekkel, illetve eseményekkel is!

A) _____	Személy: _____
B) _____	Személy: _____
C) _____	Személy: _____
D) _____	Esemény: _____
E) _____	Esemény: _____
F) _____	Esemény: _____

a) Melyik király alatt jött létre a térképen is jelölt, egységes zsidó állam?

b) Az egységes állam létrejötte előtt milyen szervezeti formák közt élt a zsidóság?

c) Mi volt köztük az összetartó kapocs?

d) A zsidó állam bukása után ki által nyerte vissza a zsidóság részleges függetlenségét és vallási önállóságát?

e) Hogyan nevezte a zsidóság az Úr által neki ígért földet?

11. Párosítsa az ószövetségi szövegrészeket betűjeleit a táblázatban található fogalmakkal! (Egy fogalomhoz több betűjel is kerülhet!)

- A) Mikor Ábrám kilencvenkilenc esztendő volt, megjelent az Úr Ábrámnak, és azt mondta neki: Én vagyok Isten, Mindenható, jáj énelőttem, és tökéletes leszel. És szövetségemet felállítom köztem és közted, és meg sokasítlak téged nagyon-nagyon. Akkor Ábrám arca esett, és így beszélt vele Isten: Én, az én szövetségem veled, íme nemzetek sokaságának atyjává leszel. (1 Mózes 17. 1–9.)
- B) És történt, hogy az ember elkezdett sokasodni a föld színén, és leányaik születtek nékik. Akkor az Isten fiai meglátták az ember leányait, hogy szépek azok, és vettek maguknak feleségeket mindazok közül, akiket megszerettek. Akkor azt mondta az Úr: Ne tartson az én leheletem az emberben örökké, mivelhogy ő is test; hanem legyenek napjai százhusz esztendőök. Az óriások voltak a földön azokban a napokban, és azután is, mikor az Isten fiai bementek az ember lányaihoz, és azok születtek nekik – ezek azok a hősök, akik ősidóktól voltak, a hírneves emberek. (1 Mózes 6. 1–4.)
- C) Halld Izráel: az Úr a mi Istenünk, az Úr egyedül. És szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből. És legyenek ezek a szavak, melyeket én parancsolok neked ma, szíveden; és véd be azokat fiaid elméjébe, és beszéljess róluk: otthon ültödben és az úton jártodban, lefektedben és felkeltedben. És kösd azokat jelül a kezedre; legyenek homlokkötőkül szemeid között; és írd fel azokat házad ajtófélfáira és kapuidra. (5 Mózes 6. 4–9.)
- D) És megjelent neki az Úr angyala a csipkebokorból egy tűzlángban. Mikor látta, hogy a csipkebokor ég a tűzben, de a csipkebokor nem ég el, azt mondta Mózes: Oda kell mennem, hogy lássam ezt a nagy látványt; miért nem ég el a csipkebokor. Mikor az Úr látta, hogy odamegy megnézni, szólította őt Isten a csipkebokorból, és azt mondta: Mózes, Mózes. És ő felelt: Ímhol vagyok. Akkor azt mondta: Ne jöjj ide közel; húzd le saruidat lábaidról, mert a hely, amelyen állasz, szent föld. Aztán azt mondta: Én vagyok atyád Istene, Ábrahám Istene, Izsák Istene és Jákób Istene [...]. (1 Mózes 3.)
- E) És mikor földetek aratását learatjátok, ne arasd le szántóföldedet egészen zugig, és aratásod böngéjét össze ne szedegsd; a szegénynek és jövevénynek hagyj azt, én, az Úr, a ti Istenetek vagyok. (3 Mózes 19. 9–10.)
- F) Tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú ideig élhess azon a földön, amelyet Istened, az Úr ad neked! Ne öl! Ne paráználkodj! Ne lopj! Ne tanúskodj hamisan felebarátod ellen! Ne kívánd felebarátod házát! Ne kívánd felebarátod feleségét, se szolgáját, se szolgálóját, se ökrét, se szamarát, és semmit, ami a felebarátodé! (2 Mózes 20.)
- G) És történt, hogy amely napon elvégezte Mózes a hajlék felállítását, és felkente azt, és beszentelte azt és egész felszerelését; és az oltárt és egész felszerelését, és felkente azt és beszentelte azt: akkor felajánlották Izráel fejedelmei, ősháztájaik fejei; ők a törzsfők, ők álltak ott a szemlénél: és elhozták áldozati ajándékukat az Úr elé, [...]. (2 Mózes 7. 1–6., 11–17.)
- H) [...] akkor elment Dávid, és felvitte az Isten ládáját Obed-Edom házából Dávid városába örömmel: és mikor hat lépést megtettek az Úr ládájának vivői; áldozott egy ökröt és egy hizott borjút. És Dávid táncolt teljes erejéből az Úr előtt; és Dávid gyalcs vállraöltőbe volt öltözve: mikor Dávid és Izráel egész háza felvitték az Úr ládáját ujjongással és kürtzengéssel. (2 Sámuel 6. 12b–16.)

Szigorú monoteizmus	Törvény (Tóra)	Frigyláda	Szövetség	Politeizmus	Szentély

12. Az alábbi újszövetségi idézetek a kereszténység tanításának néhány lényegi elemét mutatják be. Kösse össze őket a mellettük felsorolt értelmezésekkel!

1. Aztán fogta a kelyhet, hálát adott, és ezekkel a szavakkal nyújtotta nekik: „Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetségé, amelyet sokakért kiontanak a bűnök bocsánatára.
(Máté 26. 27–28.)
2. Ekkor megkérdezte tőlük: „Kinek a képe és a felirata ez?” „A császáré” – felelték.
Erre azt mondta nekik: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené!”
(Máté 22. 20–21.)
3. [...] ő pedig szólásra nyitotta ajkát. Így tanította őket: „Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa.”
(Máté 5. 2–3.)
4. Végül egy igen magas hegyre vitte a sátán, s felvonultatta szeme előtt a világ minden országát és dicsőségüket.
„Ezt mind neked adom – mondta –, ha leborulva imádsz engem.”
Jézus elutasította: „Távozz sátán! Meg van írva: Uradat, Istenedet imádd, s csak neki szolgálj!”
(Máté 4. 8–10.)
5. Megkeresztelkedése után Jézus nyomban feljött a vízből. Akkor megnyílt az ég, és látta, hogy az Isten Lelke mint galamb leszállt és föléje ereszkedett.
Az égből szózat hallatszott: „Ez az én szeretett Fiam, aki-ben kedvem telik.”
(Máté 3. 16–17.)
6. Beteljesedett az idő, és már közel van Isten országa.
(Márk 1. 15.)

- A) Keresztelő János a végítéletet és a Messiás eljövetelét hirdeti, és a végső fölkészülésnek a kifejezésére szólítja föl az embereket, a „bűnbánat keresztiségére”, a megtérésre. Ez lesz a kereszténység tanításának alapja.
- B) Jézus nem lázított a fennálló társadalmi rend vagy egy elnyomó hatalommal szemben. Még Péternek is azt mondta: „Tedd vissza hüvelyébe kardodat, mert aki kardot ragad, kard által vesz el.” A kereszténység fontos kérdése volt a hatalomhoz való viszony. Láttuk, hogy Jézus a „nem e világból való ország”-ról, hanem a „Mennyei Jeruzsálemről” beszélt, s számára közömbös volt a földi királyok uralma, illetve birodalmaik.
- C) A galamb formájában megjelenő Szentlélek és az Isten szava teszi egyértelművé, hogy Jézus Isten fia, maga a Messiás.
- D) A hegyi beszéd az evangéliumi erkölcs összefoglalása. Ez a legnépszerűbb evangéliumi szöveg a keresztény világ határain túl. Az elnevezés Szent Ágostontól származik.
- E) A sátán felkínálta Jézusnak a lehetőséget, hogy elpusztítsa a Római Birodalmat. Jézus azonban nem az „e világi”, hanem a „mennyei királyságot” hirdette, és azt, hogy a világ minden ember alkotta birodalma meg fog dőlni. Megváltása nem politikai jellegű, hanem lelki, és mindenkihez szól, ezért a szabadságért és Izrael nagyságáért küzdő zsidóság hiába várta, hogy a „Messiás” vezérként álljon az élére.
- F) A cselekményre Antiochiai Szent Ignác (110 körül) használta először az „eucharisztia” (hálafelejtés) elnevezést. Az eucharisztia (avagy úrvacsora) tehát az a keresztény szertartás, amelyen Jézusnak a kenyérről és borról az utolsó vacsorán mondott szavait és ottani cselekedeteit ismétlik meg liturgikus módon. Másrészt az eucharisztia jelenti a kenyér és a bor színe alatt valóságosan jelen lévő Jézus Krisztust is.

13. Válaszoljon az ábra és ismeretei alapján a Pál apostol tevékenységéhez kapcsolódó kérdésekre!

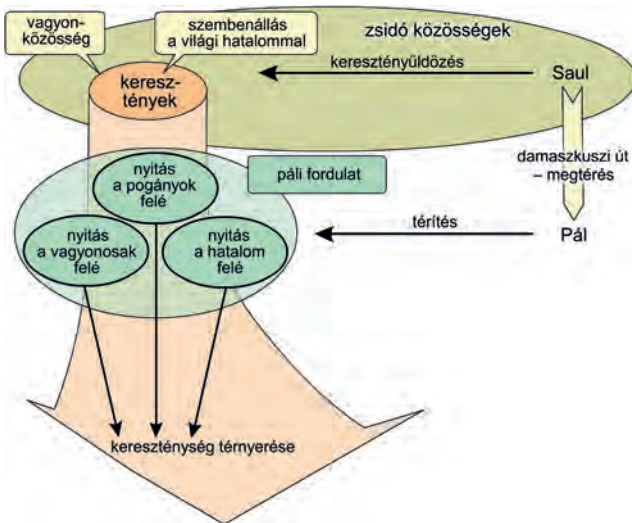

- a) Kik között terjedt csupán a kereszténység Pál apostol felépése előtt?

- b) Hogyan viszonyultak az őskeresztény közösségek a vagyoni különbségekhez?

- c) Fogalmazza meg tömören a páli fordulat lényegét!

- d) Milyen hatása volt Pál apostol tevékenységének a kereszténység terjedésére?

14. Az alábbi idézetek Róma és a kereszténység viszonyának alakulását/változását dokumentálják. A források és ismeretei segítségével válaszoljon a hozzájuk tartozó kérdésekre!

A) A jelentések szerint az a legnagyobb vétkük vagy eltévelyedésük, hogy bizonyos napon hajnalhasadta előtt összegyűlekeznek, és váltakozva karban énekelnek az istennek hitt Krisztus tiszteletére, és esküvel kötelezik magukat, nem ám valami gaztetre, hanem arra, hogy nem lopnak, nem rabolnak, nem követnek el házasságtörést, nem szegik meg esküjüket, a rá-

juk bízott letét kiadását felszólítás esetén nem tagadják meg: ennek végeztével pedig rendszerint szétszélednek; majd ismét összejönnek, hogy közösen fogyasszák el közönséges és ártatlan lakomájukat; ezt azonban abbahagyták, miután parancsolatra betiltottam a titkos társaságokat.

(Ifjabb Plinius levele Traianus császárhoz)

a) Ha Plinius (Bithünia helytartója) ártatlannak véli a keresztények „gyülekezését”, miért írt mégis levelet császárának?

b) Megértette-e ez a római értelmiségi a kereszténység valós természetét?

B) [...] olyan emberek ezek, akiket a nép büntetteik miatt gyűlölt, s akiket keresztényeknek (= Christiani) neveztek. Így nevezik őket Christus után, akit Tiberius uralkodása alatt a procurator Pontius Pilatus kivégeztetett; ez a kártékony babona ezáltal rövid időre el lett nyomva, de megint fel-

bukkant, nemcsak egész ludeában, e malum [gonoszság] szülőföldjén, hanem Róma városában is, ahol mindenfajta kegyetlenség és gyalázatoság összegyűlik, és gyakorló hívőkre talál.

(Tacitus: *Annales* [Évkönyvek]; 2. század)

Mi az oka annak, hogy ez a szöveg az előzővel szemben elutasítóan lép fel a kereszténységgel szemben?

C) Az áldozatok felügyeletére rendelt bizottságnak: a Theadelphia-falubeli Charistól. Mindig áldoztam és megadtam a tiszteletet az isteneknek, most pedig jelenléteketben, a rendelkezéseknek megfelelően, ital-, majd [égő] áldozatot mutattam be, és ettem az

áldozati húsból. Kérlek titeket, hogy ezt tanúsítsátok. Legyetek jó szerencsével! Mi, Aurelius Serenus és Aurelius Hermas, láttuk, amint áldoztál, Én, Hermas, tanúsítom.

(Áldozási igazolás Decius idejéből; 250)

Miért elégedtek meg a hatóságok az áldozat formális teljesítésével az őszinte hit helyett?

D) [...] a keresztényeknek is, és mindenkinek megengedjük, hogy szabadon azt a vallást kövessék, amelyiket akarják – hogy akármilyen istenség [van] az égi székhelyen, hozánk és minden alattvalónkhoz kegyes és jóindulatú lehesen [...] nyílt és szabad vallásgyakorlat jogát – századunk nyugalma érdekében – másoknak is engedélyeztük, hogy

mindenkinek módjában álljon szabadon tisztelnie, amit választott. Ezt azért tettük, nehogy az legyen a látszat, mintha bármelyik kultuszt vagy vallást bármiben is meg akarnók rövidíteni.

(Constantinus és Licinius mediolanumi [milánói] edictuma; 313)

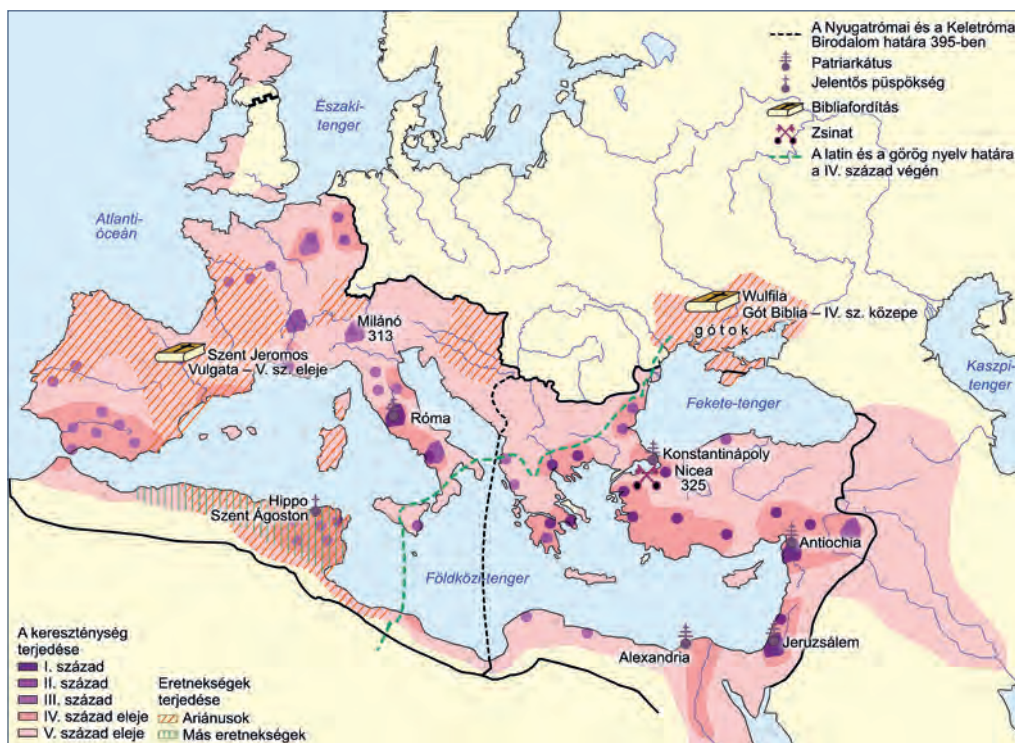
a) Mivel indokolják a császárok a rendelet kiadását?

b) Mennyiben változtathatta ez meg a kereszténység viszonyát a római államhoz?

E) Megparancsoljuk, hogy mindazok a népek, amelyek a mi kegyelmes kormányzatunk uralma alatt állnak, abban a vallásban éljenek, amelyet a hagyomány szerint Szent Péter apostol adott át Róma népének. Tehát: mindenkinek hinnie kell az Apostoli Hitvallás és az evangéliumi tanítás értelmében az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek egységesen isteni voltát, egyenrangú méltóságát és szent hármasságát. Meghagyjuk, hogy akik ezt a hitvallást követik, a „katolikus keresztények” nevét viselhetik, a többiek azonban, akiket eszteleznek és örülteknek ítélünk, az eretnek hitvallásuknak megfelelő gyalázatos nevet viseljük, és egyelőre az isteni bosszúnak adjuk át őket, de majd, amidőn isteni sugallatból erre utasítást kapunk, magunk is gondoskodunk megbüntetésükről. (Theodosius rendelete; 391)

Mennyiben hozott Theodosius rendelete változást a milánói rendelethez képest?

15. A térképvázlat a kereszténység terjedését mutatja be. Válaszoljon a kérdésekre a térkép és ismeretei alapján!

a) Mikor terjedt el a kereszténység a térkép alapján az alábbi területeken? Jelölje X-szel a táblázatban!

Évszázad	Pannónia	Itália	Egyiptom	Britannia	Hellasz
I. század					
II. század					
III. század					
IV. század					
V. század					

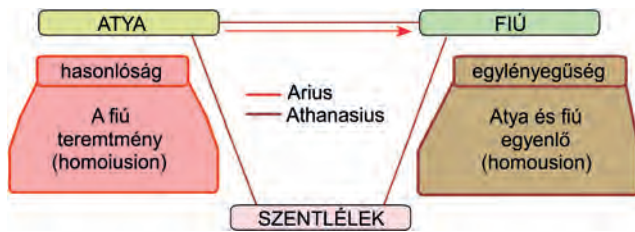
b) Aláhúzással jelölje az alábbi városok közül, melyek voltak patriarkátusok!

Hippo Antiochia Milánó Alexandria Nicea

c) Mely településformában kezdett terjedni kezdetben a kereszténység (1.)? Melyik évszázadban változott ez meg (2.)?

1. _____ 2. _____

16. Válaszoljon az ábra és ismeretei alapján a Szentháromság tanához kapcsolódó kérdésekre!

a) Mikor (1.) és hol (2.) fogadta el az egyház a Szentháromság tanát?

1. _____
2. _____

b) Ki elnökölt a tant elfogadó zsinaton?

c) Hogyan nevezték vezetőjükről azokat, akik nem fogadták el a tant?

d) Hogyan viszonyult az egyház azokhoz, akik tagadták a tant?

e) Nézzon utána a világhálón, hogy a Szentháromság kérdése melyik színben szerepel Madách Imre *Az ember tragédiája* című művében!

17. Az alábbi forrás és ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

Megparancsoljuk, hogy mindazok a népek, amelyek kegyelmes kormányzatunk uralma alatt állnak, abban a vallásban éljenek, amelyet a hagyomány szerint Szent Péter apostol adott át Róma népének. [...] Tehát: mindenkinek hinnie kell az apostoli hitvallást és az evangéliumi tanítás értelmében az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek egységesen isteni voltát, egyenrangú méltóságát és szent hármasságát. Meghagyjuk, hogy akik ezt a hitvallást követik, a »katolikus keresztény« nevet viselhetik, a többiek azonban, akiket eszteleneknek és örülteknek ítélünk, az

eretnek hitvallásuknak megfelelő gyalázatos nevet viseljék, [...] és egyelőre az isteni bosszúnak adjuk őket, de majd, amidőn isteni sugallatból erre utasítást kapunk, magunk is gondoskodunk megbüntetésükről. [...]

Amennyiben valaki is áldozat bemutatása céljából állatot merészelne levágni, vagy az állatok beleit tanulmányozná, a felségsértési perek eljárásához hasonló módon bárkinek a bejelentése alapján vád alá helyezhető, és megkapja méltó büntetését. (Theodosius törvényeiből, Kr. u. IV. század vége)

a) Mit tartalmaz Theodosius rendelete?

b) Hasonlítsa össze Constantinus milánói rendeletével!

c) Nevezze meg, milyen eretnekségre céloz a rendelet! _____

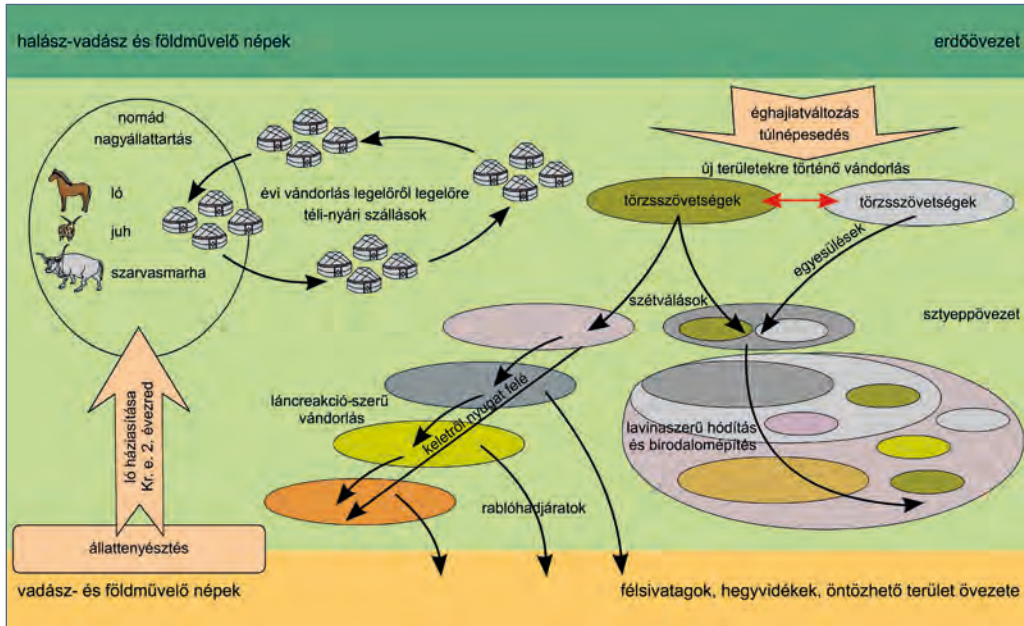
d) A pogányokkal vagy az eretnek nézeteket valló keresztényekkel szemben volt türelmetlenebb a császár (1.)? Mi lehetett a különbség oka (2.)?

1. _____

2. _____

III. Hódító birodalmak

1. A feladat a nomád népek vándorlásához kapcsolódik. Válaszoljon a kérdésekre az ábra és ismeretei alapján!

a) Mikor alakult ki a nomád nagyállattartó életmód?

b) Melyek a jellemző állatai a nomád nagyállattartó népeknek?

c) Mely területek között történik a nomád nagyállattartó népek vándorlása?

d) Mely hatásokra indulnak meg a nomád népek vándorlásai?

e) Mit értünk a láncreakció-szerű vándorlásról?

2. Csoportosítsa a szövegeket aszerint, hogy elfogadják vagy elutasítják a barbár életmódot, majd válaszoljon a kérdésekre!

- A) Semmi másuk nincs, mint hó, mezők és erdőségek. Olyan nagy ott a barbárság, hogy nem is értik, mi az a béke.
(Florus a szarmatákról; 1. század)
- B) [A gótok] könyörögve kérték kiűzött népük befogadását a folyam innenső partjára – az emberek akkor sem ijedtek meg, inkább örvendeztek, hiszen a hízelgés szakértői még nagyobbnak tüntették fel a császár szerencsését, amely íme a világ végéről annyi újoncot hoz és kínál fel neki váratlanul, hogy saját erőinek és az idegeneknek egyesítése révén győzhetetlen sereg fölött rendelkezik, [...]. Ebben a reményben több helyre embereket küldtek ki, hogy a vad tömeget szekerekkel együtt áthozzák. [...] A tisztán nem látó illetékesek ügybuzgalma így készítette elő a római világ pusztulását.
(Ammianus Marcellinus; 4. század)
- C) Mi szeretjük a szegyetelenséget, ők, a gótok, elátkozzák, mi menekülünk a tisztaság elől, ők szeretik. [...] röviden szólva minden [barbár] népnek vannak bizonyos hibái, de néhány jó tulajdonsága is. [...] Milyen reménye lehet még Rómának, ha a barbárok tisztábbak és erkölcsösebbek, mint a rómaiak?
(Salvianus egyházatya; 450–460 körül)
- D) Ha a barbárok csak azért törtek be a római területre, hogy Keleten és Nyugaton a templomok megteljenek hunokkal, vandálokkal, burgundokkal és más nemzetiségek hívőivel, akkor dicséernünk kell Isten irgalmasságát.
(Orosius egyházatya; 5. század)
- E) Ami a gótok és vandálok életmódját illeti, mi az, amiben magunkat elébük helyezhetnénk, vagy akár csak össze is hasonlíthatnánk velük? [...] csaknem minden barbár, ki egy néphez, egy király alá tartozik, szereti, közel valamennyi római pedig üldözi egymást [...] sokan – és nem is szegényes családból származók –, kik a szabad ember műveltségével rendelkeznek, az ellenséghez menekülnek [...]. És ámbár azoktól, kikhez menekültek, életmódban is, nyelvben is különböznek, sőt, hogy úgy mondjam, a barbár testek és öltözékek bűzétől is utálkoznak, mégis inkább elviselik a barbárok eltérő életformáját, mint a rómaiak kegyetlenkedő igazságtalanságát.
(Salvianus; 5. század)
- F) Örök tél és homályos ég fullasztja őket, kopár föld tartja őket betegen, az eső ellen zsúpfedél vagy levelek alá húzódnak, jéggé fagyott mocsarakon át vándorolnak, vadállatokat fognak eleségül.
(Seneca a germánokról; 1. század)
- G) A falvak nem összefüggő és egymás mellett álló házak, ahogy nálunk: minden háznak körös-körül széles nagy udvara van – lehet, hogy védelemül a tűz ellen, de lehet, hogy csak nem tudnak másképp építkezni. Épületkövet és téglát nem használnak: minden építkezéshez, szépséggel és csínossággal nem törődve, durva, faragatlan fát használnak.
(Tacitus a germánokról; 2. század)

Elfogadják a barbárokat	Elutasítják a barbárokat

a) Fogalmazza meg, hogyan változik az idő függvényében a barbárok megítélése! Mi ennek az oka?

b) Mennyiben függ össze a vélekedés a szerző személyével?

c) Milyen okoknak tulajdonítja a barbár veszélyt Ammianus Marcellinus?

d) Melyik időszak barbárképét véli valósabbnak? Miért?

3. Ammianus Marcellinus történetíró, volt katona leírása a hunokról és hírükről szól. A forrás tanulmányozása után válaszoljon a kérdésekre!

A hunok népe, melyről a régi íráskor alig emlékeznek meg, a Maeotis mocsarain túl, a Jeges-óceán mellett tanyázik; vad-sága minden képzeletet felülmúl. [...] nincs bennük semmi szépség, olyanok, mint az eunuchok: zömök, izmos termetűek, vastag nyakúak, ijesztően formátlanok; az ember két lábon járó állatokhoz, vagy hídkorláthoz használt, elnagyoltan faragott tuskóhoz hasonlíthatná őket. De bármennyire viszsztatásító is emberi megjelenésük, életmódjuk folytán mindenestre olyan edzettek, hogy sem a tűznek, sem az ízletes ételnek nem érzik hiányát, hanem vadnövények gyökereivel és félig nyers juh hússal élnek, amelyet combjuk és a ló háta közé illesztve rövid ideig melegítenek. [...] Így kóborolnak szerte a hegyekben és az erdőkben, hiszen csecsemőkoruktól fogva megszokták a hideget, az éhezést és a szomjúságot. Idegenben sem vonulnak födeles hajlékba, csak végső szükségben, mert nem érzik magukat biztonságban, ha tető van fölöttük. [...]

Ezeknél senki sem szánt, még csak hozzá sem nyúl az ekéhez: mindannyian jelölt lakóhely nélkül, otthon, törvény, állandó szokás nélkül kóborolnak, mintha mindig menekülnének valaki elől lakásul szolgáló szekerekkel.

(Ammianus Marcellinus; 4. század)

Attila ábrázolása egy 16. századi metszeten

a) Hogyan viszonyul Ammianus a hunokhoz? Mi lehet ennek az oka?

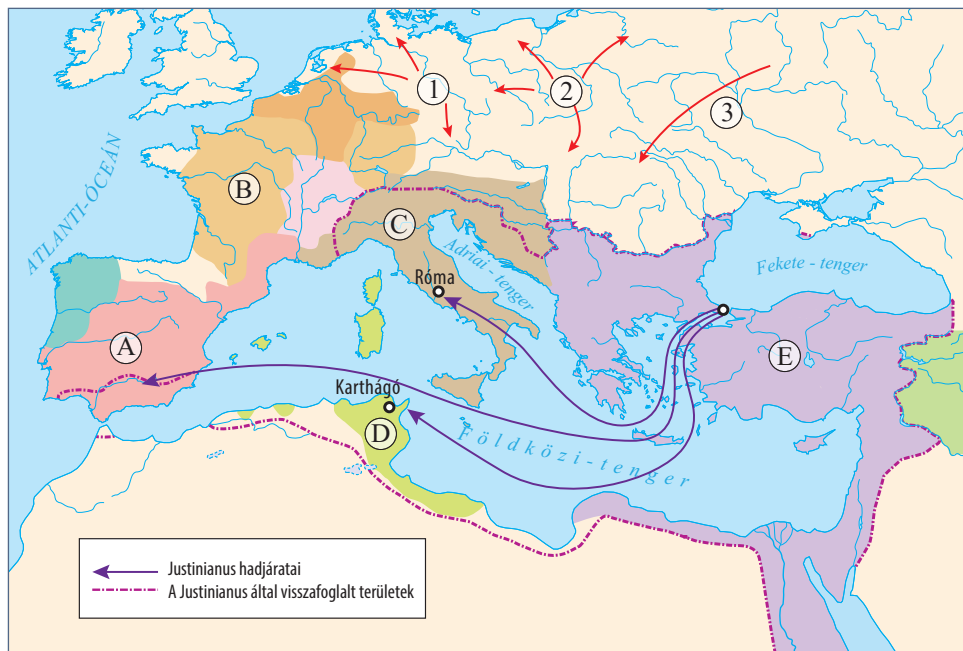
b) Miben tért el a hunok életmódja a germánokétól?

c) Mennyiben felel meg Attila középkori hírének a 16. századi metszet? Milyen attribútumokkal (jellemző jegyekkel) ábrázolják?

d) Keressen olyan motívumokat a szövegben, amelyek a kalandozó magyarokról szóló leírásokban is fellelhetők!

e) Nézzon utána az interneten, hogy milyen nomád szokást értett félre, vagy magyarozott félre a szerző ennél a részletnél: „félig nyers juh hússal élnek, amelyet combjuk és a ló háta közé illesztve rövid ideig melegítenek”!

4. Az alábbi térképen látható betűk az 5-6. századi államokat, a számok pedig a népeket jelzik. Ismeretei segítségével készítsen jelkulcsot a térképhez!

Jel	Magyarázat
A)	
B)	
C)	
D)	
E)	
1	
2	
3	

A germán királyságok közül Justinianus császár kettőt felszámolt. Melyek voltak ezek?

5. Az alábbi feladat Nagy Károly császárrá koronázásának körülményeit mutatja be. A források elolvasása után töltsd ki a táblázatot! Egy-egy állításhoz több forrás is tartozhat.

A) És mivel akkor a görögöknél megszakadt a császárok dinasztiája, és a hatalom felettük asszonyok kezében volt [éppen Iréné császárnő gyakorolta a hatalmat], az látszott helyesnek az apostoli Leó pápa, a pápai tanácsban részt vevő összes szent atyák, valamint a többi keresztény nép előtt, hogy a frankok királyát, Károlyt császárnak nevezzék, hiszen ő tartja hatalmában magát Rómát, ahol mindig a császárok székhelye szokott lenni, de uralkodik a többi székvárosok felett is végig Itáliában, Galliában és Germániában; minthogy a Mindenható Isten ezeket a székhelyeket mind az ő hatalma alá engedte, ezért igazságosnak tűnt számukra, hogy Isten segítségével és az egyetemes kereszténység kívánságára Ő [Károly] felvegye ezt a címet. Ezt a kívánságot megtagadni maga Károly király sem akarta, s a mi Urunk Jézus Krisztus születése ünnepén a Leó pápa úr által történt felszentelésakor a császári címet felvette.

(Einhard: *Vita Karoli Magni* [Nagy Károly élete])

B) Az Úr születésének ezen a szent napján, mikor a király mise közben Szent Péter apostol sírja előtt elmondott imádsága után felemelkedett, Leó pápa megkoronázta, a római nép pedig ezt kiáltozta: „Éljen és győzedelmeskedjék Carolus Augustus, az Isten által megkoronázott nagy, békét teremtő császár!” A magasztalások elhangzása után a pápa olyan tiszteletben részesítette, mint a régi uralkodókat, Károly pedig a 'patrícius' név helyett 'felséges császárnak' [imperator et augustus] nevezte magát.

(*Annales Regni Francorum*
[A Frank Királyság évkönyvei])

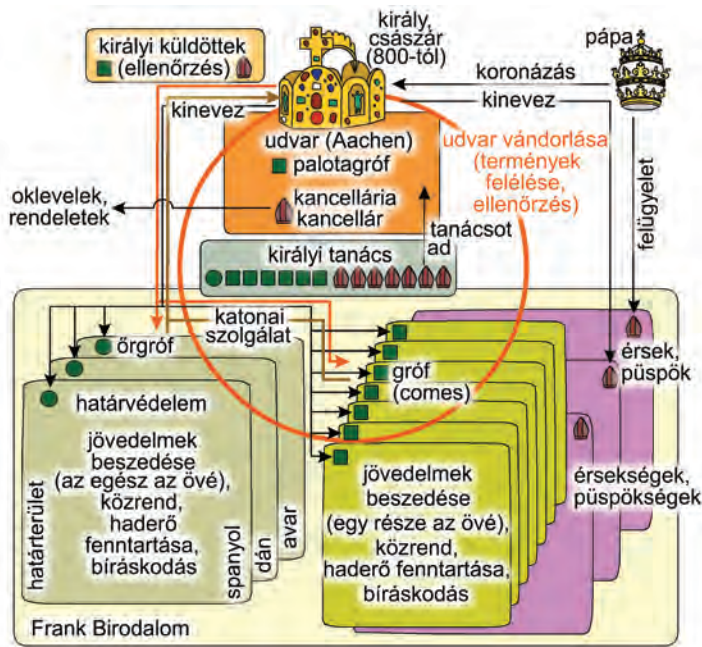
C) Ez utóbbi [Rómába] menetelének azonban nemcsak ezek voltak az okai, hanem az is, hogy Róma város lakói Leó pápát sok bánattal, illetve arra kényszerítették, hogy a király védelmét kérje. [A király] tehát Rómába ment, hogy az egyház rendkívül zavaros állapotát rendbe hozza, és az egész telet ott töltötte. Ez idő alatt vette fel a császári és augustusi nevet. De ettől eleinte annyira idegenkedett, hogy amint később megerősítette, azon a napon nem lépett volna be a templomba, bármilyen kiemelkedő ünnep lett volna, ha a pápa szándékát előre tudja. [A császári] cím felvétele miatt keletkezett irigységet, amellyel állítólag megbántotta a [kelet-]római császárokat, nagy türelemmel viselte. Nagylelkűséggel győzte le [az irigyek] dacosságát, hiszen azoknál kétségkívül sokkal kiválóbb volt, sűrűn küldött hozzájuk követségeket, leveleiben pedig testvéreinek nevezte őket [...].
(*Az apátság feljegyzései*, Lorschi Évkönyvek)

D) És akkor a tiszteletre méltó és kegyes főpap a saját kezében tartott igen értékes koronával megkoronázta őt [Károlyt]. Akkor az összes római hívők, tekintetbe véve azt a rendkívüli védelmet és szeretetet, amelyet ő a római szentegyház és annak helytartója iránt tanúsított, Istennek és Szent Péternek, a mennyszág kulcstartójának sugallatára, egy akarattal fennszóval kiáltották: „Károlynak, az Istentől koronázott legkegyesebb Felsőnek, a nagy és békeszerető császárnak élet és győzelem!” Szent Péter apostol oltára előtt, több szentet segítségül hívva, háromszor mondták el ezt, és így Károlyt római császárrá emelték. A szent helytartó és főpap szentelt olajjal felkenete Krisztus legkiválóbb fiát, Károly királyt, ott mindjárt, a mi Urunk Jézus Krisztus születése napján.

(*Liber Pontificalis* – A pápák évkönyvei)

Állítások	A forrás betűjele
1. A római császári cím folytonosságát hangsúlyozza.	
2. A római egyház védelmével magyarázza Károly koronázását.	
3. A koronázás meglepetésként érte Károlyt.	
4. Károly személyét a kereszténység vezetőjeként mutatja.	
5. A szerző a bizánci császárt gőgösnek írja le.	
6. A szerző szerint a koronázás részben Károly hatalmának törvényesítése.	
7. A pápa szerepét hangsúlyozza a koronázásban.	
8. Károly hatalmát isteni eredetűnek mutatja be.	
9. A szöveg a keresztény uralkodó jellemző vonásait, lelki tulajdonságait hangsúlyozza.	

6. Az ábra Nagy Károly államának felépítését mutatja be. Válaszoljon a kérdésekre az ábra és ismeretei alapján!

a) Milyen területi egységekre oszlott a Frank Birodalom? _____ és _____

b) Kik álltak a területi egységek élén, és mivel tartoztak az uralkodónak? _____

c) Mi volt a szerepköre a kancelláriának? _____

d) Milyen joggal rendelkezett az uralkodó a birodalom egyházi vezetőivel kapcsolatban? _____

e) Milyen okok miatt járta körbe rendszeresen birodalmát az uralkodó és udvara? _____

7. A következő képi, térképes és szöveges források a Frank Birodalom széthullását követő időszakot mutatják be. A források és ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

Elhalálózván tehát a haza atyja, a királyok legnagyobbika és legjobbika: Henrik, a frankok és a szászok egész népe, az apa által trónutódként már régen kijelölt fiút, Ottót választotta meg királyává. Úgy döntöttek, hogy az egyetemes választás színhe-lye az aacheni palota legyen. [...]

Az oltárra már ki voltak rakva a királyi jelvények, a kard az övvel, a mente a selyemínggel, a bot a jogarral és a korona. Az érsek pedig az oltárhoz menve, felemelte a kardot az övvel együtt, s a királyhoz fordulva így szólt: „Vedd e kardot, s űzd el vele Krisztus minden ellenségét, a barbárokat és a rossz keresztényeket, a reád ruházott isteni felhatalmazás s a frankok egész birodalmának hatalma által, valamennyi keresztény hívő legszilárdabb

békéje érdekében.” Aztán vette a selyemínget a mentével, reá öltötte mindkettőt e szavakkal: „Büszkeségedet a földig meghajtva, legyen e ruházat figyelmeztető arra, hogy el kell telned a hitbeli buzgósággal, s a béke megoltalmazásában életed végéig ki kell tartanod.” Majd így szólva nyújtotta át neki a botot és a jogart. „E jelvények arra intsenek, hogy alattvalóidat atyai fegyelmező szóval kell feddned, s irgalmasságod kezét elsősorban Isten szolgálói, az özvegyek és árvák felé nyújtsd ki; és soha ne hiányozzék fejedről az irgalom olaja, hogy most is és a jövőben is örök értékű jutalom legyen a koronád.” Ezután [...] nyomban olajat öntöttek a fejére, s megkoronázták őt aranykoronával.

(Widukind: *A szászok története*, 967 k.)

a) A választás mellett mi biztosította még I. Ottó utódlását?

b) Milyen jelentősége lehetett a forrásban jelzett esemény helyszínének megválasztásának?

c) Ki vezette a szertartást? Mit érzékelt ez az uralkodói hatalom eredetéről?

d) A szertartás kellékei közül melyik látható a képen?

e) A szöveg alapján nevezze meg, hogy milyen tulajdonságokkal kellett rendelkeznie a kora középkori uralkodónak!

f) Milyen uralkodói címeket szerzett meg I. Ottó?

g) Milyen jelentős államok jöttek létre a Frank Birodalom területéből a 10. század végére?

8. Válaszolja az iszlám születését leíró forrást elemző kérdésekre!

Aludtam – így beszéli el Mohamed maga –, amikor egy teleírott leplet hozott nekem, és ezt mondta: „Olvasd!” Erre én így szóltam: „Nem tudom elolvasni.” Ekkor úgy beleszorított engem a lepelbe, hogy azt hittem, meg kell halnom, azután elengedett, s megint azt mondta: „Olvasd!” [...] megkérdeztem, hogy mit kell elolvasnom; erre azt felelte: „Olvasd a te Urad nevében, aki az embert egyetlen vérrögéből alkotta, olvass, mert a te Urad, a legkegyelmesebb, aki a tollak által tanította meg az embert arra, amit az nem tudott!” – És ekkor én olvastam, és

Gábrriel ismét elhagyott engem. Erre felébredtem, s úgy éreztem, mintha ezek a szavak a szívembe lennének beleírva. Kiléptem a barlangból, s a hegy közepén állottam, ekkor az égből egy hangot hallottam, s az így szólított meg engem: „Mohamed, te az Isten küldötte vagy, és én Gábrriel vagyok.” – Az ég felé emeltem fejemet, hogy a beszélő után nézzek, és megláttam Gábrrielt szárnyas férfiként, lábai a látóhatáron nyugodtak.

(Ibn Hisám: *Mohamed életrajza*; 9. század)

a) Gyűjtse össze a szövegrészlet csodás elemeit!

b) Hogyan reagált Mohamed a saját kiválasztottságára?

c) Milyen írást mutathatott Gábrriel Mohamednek?

d) Miért nevezzük az iszlámot kinyilatkoztatott vallásnak?

9. Az iszlám terjeszkedése során sok kultúrával lépett érintkezésbe. A muszlim utazók leírásai és a térkép segítségével azonosítsa az országokat, illetve a kultúrákat, majd válaszoljon a kérdésekre!

A) [...] valamennyi lakosának ruhául mind télen, mind nyáron a selyem szolgál. Némely férfi köztük öt pár selyem salavárit [buggyos nadrágot] is felhúz, hogy megvédje lába alsó részét a nagy nedvességtől. Ami a levegőt illeti, ez forró. Ők nem ismerik a turbánt. Eledelük a rizs.

(Részletek Ibn al-Fakíh földrajzi munkájából, 903)

B) [...] Szakálluk hosszú szokott lenni, úgyhogy néha némelyiküknél három könyök hosszú szakállt is láthatsz. Amikor közülük valaki meghal, fejét kopaszra borotválják és leborotválják szakállát. Ők elválaszthatatlanok az igazságtól, s tiltják a mértéktelenséget az evésben és az ivásban a hét mind a hét napján [...] ismerik a varázslást, és ők mindnyájan azt állítják, hogy van lélekvándorlás.

(Részletek Ibn al-Fakíh földrajzi munkájából, 903)

C) [...] folyója szintén a világ csodái közé tartoznak. [...] Ez az áldott folyó a közepén folyik, áradása és apálya éppoly szabályos, mint a nap és a hold váltakozásai. Meghatározott időszakban felfakadnak a föld forrásai, s mintha öрте lennének és neki alárendeltjei: vizei zúgnak, felduzzadnak, és úgy kiáradnak, hogy a falvak csak könnyű csónakokkal, kis bárkákkal érintkezhetnek, hálóban levő madárscapathoz hasonlóan [...].

(al-Haravi: *Kitáb az Zijára* [részletek], 1215 előtt)

D) A [...] Sziklakupola [Kubbat-asz Szakhra] jelöli a Próféta mennybemenetelének helyét. Itt van az a szikla, ahová fölment, és amely örzi lépteinek nyomát. Magam is láttam ezt a sziklát a frankok idejében. [...] A Sziklakupola alatt található a lelkek barlangja, ahol azt mondják, a hívők lelkei összegyülekeznek; 14 lépcsőn kell ide leereszkedni. Azt is mesélik, hogy ez a barlang Zakariás sírja volt, de egyedül Isten az, aki tudja az igazságot.

(al-Haravi: *Kitáb az Zijára* [részletek], 1215 előtt)

A) _____ C) _____

B) _____ D) _____

a) Mely felsorolt térségeket hódította meg az iszlám a 7. században? A források betűjelének megadásával válaszoljon!

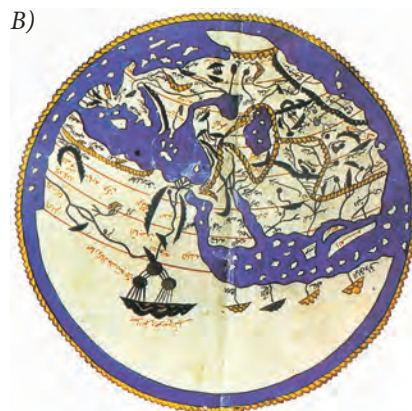
b) Mi volt az arab világot – az itt leírtak közül – a legtávolabbi területtel összekötő kereskedelmi út neve?

c) Mit ért a szerző a „frankok idejében” kifejezésen (D forrás)?

10. A feladat az arab kultúrához kapcsolódik. Melyik forrás alapján fogalmazhatók meg a táblázatban olvasható állítások? Tegyén X-et a megfelelő forrás sorszámához!

A) Tudd meg, hogy a Vénusz és a Merkúr szférája tekintetében nézeteltérés van a matematikusok idősebbjei között, hogy vajon a Nap felett, vagy a Nap alatt vannak-e. Mert nem létezik bizonyíték, mely a két gömb rendjére nézve bennünket útba igazítana. Valamennyi idősebb nézete az volt, hogy a Vénusz és a Merkúr gömbjei a Napon felül vannak. (...) Aztán jött Ptolemaiosz, aki azon nézet felé hajolt, hogy lent vannak, és azt mondá, hogy természetszerűbb, miszerint a Nap a középben legyen, három csillag pedig nálánál feljebb, három pedig alatt. Erre jöttek aztán később emberek, Andalusiából (...) s azt fejtegették, Ptolemeus előzetei alapján, hogy Vénus és Mercur a Napon felül vannak.
 (Maimonidész, másképpen Móse ben vagy Mózes, XII. századi córdobai tudós *A tévelygők útmutatója* című művéből)

Megállapítás	A) forrásból	B) forrásból	C) forrásból	D) forrásból	Egyikből sem
1. Az iszlám türelmes volt más vallásúakkal szemben, így ők is részt vehettek a tudományos életben.					
2. A hatalmas Arab Birodalom fejlesztőleg hatott a geográfia fejlődésére.					
3. Az arab építészet átvette az egyiptomi és az indiai hagyományokat.					
4. Az arab kultúra továbbfejlesztette az ókori tudományokat.					

IV. A középkori Európa

1. A képi és szöveges forrás, valamint ismeretei alapján válaszoljon a kora középkori társadalomra vonatkozó kérdésekre!

2. Mindazok, akik hozzánk tartoznak [a família], kedvező körülmények közt éljenek és senki őket szegénységbe ne döntse.
 3. A bírák szolganépünket saját szolgálatukra kényszeríteni ne merészeljék, hogy ti. robotot teljesítsenek, fát vágjanak vagy bármiféle ajándékot legyennek kötelesek adni [...].
 4. Ha szolgálaink közül valaki javainkban tolvajlással vagy hanyagsággal kárt tett volna, tegye azt jóvá; azonban törvény szerinti büntetését is nyerje el, és verjék meg, feltéve, ha nem emberölésről vagy gyújtogatásról van szó, mert akkor még freudát [kárpótlást, vérdíjat] is tartozik fizetni. [...] A szabadok [frankok] pedig, akik birtokainkon vagy falvainkban tartózkodnak, bármit követtek is el, törvényük szerint tartoznak elégtétellel, [...].
 50. A bíró állapítsa meg, hogy hány ló lehet egy istállóban és hány lovasz szükséges. Azok a lovászok, akik szabadok, a birtokon kapjanak hűbért és a hűbértől éljenek.

(*Capitulare de villis*. Nagy Károly vagy fia, Lajos aquitániai király [794–813] rendelete)

a) Milyen jogállapotú személyeket különböztetnek meg a rendeletben?

b) Kihez tartoztak a birtokokon dolgozók?

c) Kikre nem vonatkoznak a birtokokon hatályos jogszabályok? Indokolja válaszát!

d) A középkori társadalomszerveződés mely elemét fedezhetjük fel az 50. pontban?

e) Mi az uradalom meghatározó épülete? Hogyan utal a tulajdonviszonyokra, a földbirtoklás módjára?

2. Melyik mezőgazdasági rendszerre igazak az alábbi állítások? Jelölje X-szel a megfelelő rubrikában!

Állítások	A) Vad talajváltó gazdálkodás	B) Kétnyomásos gazdálkodás	C) Háromnyomásos gazdálkodás	Egyik sem
1. A talaj külön tápanyag-utánpótlásáról nem gondoskodtak.				
2. A talaj tápanyag-utánpótlását az állati ürülék szervesanyag-tartalma biztosította.				
3. A magas népsűrűségű területeken nem lehetett alkalmazni.				
4. Alkalmazása csak a kellően csapadékos európai területeken volt lehetséges.				
5. Feltételezte az istállózó állattartást.				
6. A legfejlettebb technológiának számított.				
7. Nagyrészt szőlő és olajbogyó termesztésében alkalmazták.				

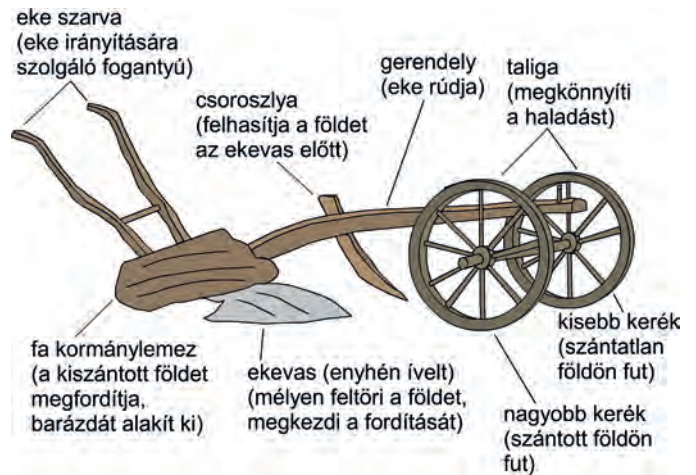
3. A feladat a középkor legfontosabb munkaeszközéhez, az ekéhez kapcsolódik. Válaszoljon a kérdésekre az ábra és ismeretei alapján!

a) Mi volt a szerepe a csoroszlyának?

b) Mi volt a szerepe az ekevas ívelésének és a kormánylemeznek?

c) Miért jelent meg a nehézekkel párhuzamosan a fogatolás új módja?

d) Mit eredményezett az új eszköz elterjedése?

4. A feladat a jobbágyság kialakulásához kapcsolódik. Válaszoljon a kérdésekre az ábra és ismeretei alapján!

a) Hányféle adózott a középkorban a jobbágy?

b) Melyik szolgáltatási forma aránya növekedett az érett/virágzó középkorban (1.)? Mi volt a változás oka (2.)?

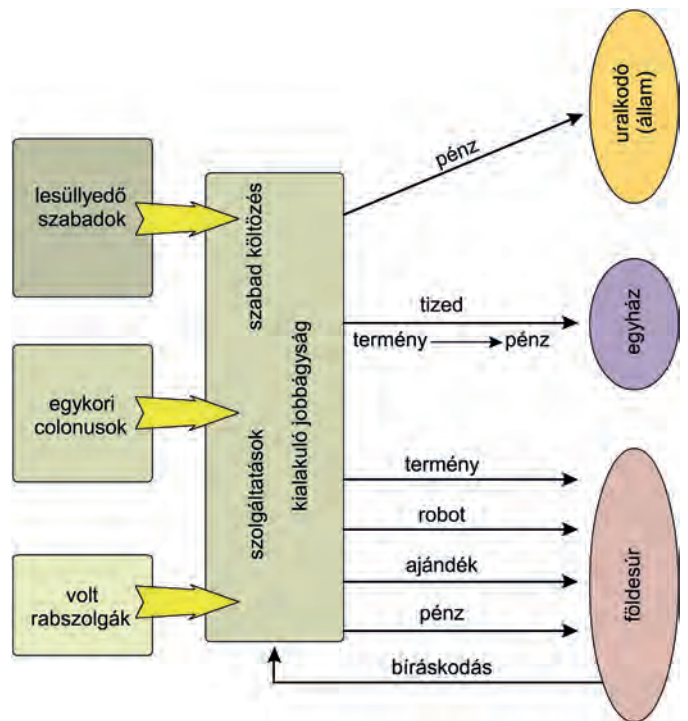
1. _____

2. _____

c) A jobbágyok melyik joga jelentett biztosítékot a földesúri túlkapásokkal szemben (1.)? Fogalmazza meg tömören e biztosíték lényegét (2.)!

1. _____

2. _____

5. Egészítse ki az uradalmak kialakulásáról és a középkori mezőgazdasági termelésről szóló szöveget a megfelelő fogalmakkal!

Fogalmak

- cséphadaró
- feudum
- hospes
- hűbériség
- jobbágy
- jobbágytelek
- majorság (allódiium)
- robot
- szügyhám
- vazallus
- nyomáskényszer
- földesúr

Az uradalom a kora középkori Európa legfontosabb gazdasági és politikai egysége. Fizikai értelemben három részre bontható: a földesúr saját kezelésű birtoka, a _____, a faluban élő _____ által használt _____ és a közös használatban lévő területek, mint a halastó, erdő vagy rét. A földek művelésében a jobbágyközösség _____-t alkalmazott, amelynek értelmében az egyes dűlőkben minden jobbágyi parcellába azonos terményt vetettek a mezőgazdasági ciklusban. A jobbágyi kötelezettségek közé tartozott a terményadó és a pénzadó megfizetése mellett a _____, amely a földesúr saját kezelésű földjének megművelését jelentette.

Az uradalom birtokosa a _____ volt, aki lehetett természetes személy vagy egy egyházi méltóság. A _____ rendszerének alapját az örökíthető földbirtok, a _____ jelentette. A senior és a _____ között kölcsönös hűség megfogadása mellett jött létre birtokadományozás. A birtok jelentette a biztosítékát annak, hogy az adományozott hasznos szolgáltatásokat tehet a hűbérurának. A birtok gazdasági erejét a termőföld, az emberi munkaerő és az állatállomány adta. A szerényebb népességű területek termelékenységének növelésére _____-ek érkezhettek a túlnépesedett területekről, akik gyakran technikai újításokat is hoztak, mint az igavonók nagyobb teljesítményét lehetővé tevő _____ vagy a gabonaszemek kalászból való kinyerésére alkalmazott _____.

6. A középkori társadalmat bemutató források és az ismeretei alapján válaszoljon a kérdésekre!

A hívők társadalma egyetlen testet formál, de az állam hármat foglal magába. Az egyik a harcosoké, akik az egyházak védelmezői; ők a nép támogatói, azaz mindenkié, s közben gondoskodnak saját biztonságukról is. A másik a szolgáké. Ez a szerencsétlen rész semmit sem birtokol, csak azt, amit munkája árán szerez. Ki lenne képes összeszámolni abakusz segítségével mindazokat a terheket, amelyeket a szolgák viselnek? A hosszú eljárásokat, a kemény munkákat. A szolgák gondoskodnak mindenki számára pénzről, ruhákról, élelemről [...]. Az Isten háza, amelyről azt hittük, hogy egy, tehát három részre oszlik: vannak, akik imádkoznak, vannak, akik harcolnak, és vannak, akik dolgoznak. Ez a három rész, mely együtt létezik, nem szenvedheti a szétválasztást: az egyik által végzett szolgálatok a másik kettő szolgálatának feltételét jelentik; mindenki a maga részéről köteles az együttest segíteni. Így ez a hármas csoport nem kevésbé egységes, és a törvény így tudott győzedelmeskedni, s a világ így élvezheti a békét.

(Adalberon laoni püspök: *Carmen ad Rotbertum regem*; 997 körül)

a) Milyen társadalmi csoportokat különböztet meg a szerző?

b) Mi ezeknek a csoportoknak a feladata?

c) Milyen viszonyban/kapcsolatban állnak egymással? _____

d) Mi a célja ennek a kapcsolatnak? _____

7. Az alábbi tudósítások a középkori és a kora újkori pestisjárványokról szólnak. Elolvasásuk után írja a betűjelüket a táblázat megfelelő rubrikájába! (Egy betűjel több helyre is kerülhet!)

A) [...] a mondott esztendő [1348] tavaszának elején kezdettek mutatkozni a pestis fájdalmas pusztításai. És nem olyképpen jelentkezett, mint Keleten, hol a kikerülhetetlen halálnak nyilvánvaló jele volt, ha valakinek megeredt az orra vére; hanem a kezdetén: férfiaknál, nőknél egyaránt a lágyékukon vagy a hónuk alatt bizonyos daganatok támadtak, amelyek néha akkorára nőttek, mint egy rendes alma, néha akkorára, mint egy tojás, vagyis voltak nagyobbak, voltak kisebbek, amelyeket a nép „búb”-nak nevezett.

(Giovanni Boccaccio: *Dekameron*)

B) Mikor látott vagy hallott az ember ilyent, miféle évkönyvekben olvasta valaha, hogy üres házak, elhagyott városok, gyászba öltözött falvak, holttestektől borított mezők, borzalmas, hatalmas pusztaság van mindenütt. Hogyan tudnak erről képet alkotni az utódok, mikor azok, akik az eseményekben benne élnek, nem tudnak hinni a szemeiknek. Este még barátaival étkeznek az ember, éjjel szörnyű kínokat szenved, reggelre halott, s három hónapon belül követik gyermekei s egész családja.

(Francesco Petrarca: *Epistolae familiares*
[Családi levelek])

C) Az Úr 1349. esztendejében bűnbánók kezdtek járni a világot. Németországból rajzottak ki. Nyilvánosan vezekeltek, sokágú szöges korbáccsal verték magukat, hátuk-válluk fölhasadozott belé. [...] Vallási alázatból történt mindez: így könyörögtek az Urunkhoz, hogy csillapítsa haragját, hogy ne sújtson már le ostora, azaz a világon szerte dúló betegség, amit epidémiának neveznek. Mindenfelé a lakosságnak legalább az egyharmadát ragadta el ez a betegség. A vezeklések sok embert mentettek meg a haláltól, mert előzőleg semmiféle gyógyír nem használt ellene.

(Jean Froissart: *Krónikák*)

D) [...] a gödörrel, azt hiszem, szeptember 4-én készültek el, szeptember 6-án kezdtek el benne temetni, és szeptember 20-áig, tehát mindössze két hét alatt 1114 holttestet dobtak bele. Ekkor be kellett fedniük, mert a tetemek a talajtól már hat lábra feküdtek. [...] Rendeletileg szigorúan tilos volt bárkinek a gödrök közelébe menni; kezdetben ez az intézkedés csupán a fertőzés megakadályozására szolgált, később azonban még indokoltabbnak bizonyult, mert akadt sok olyan beteg, hagymázás ember, aki halálát közeledni érezvén, takaróba vagy pokrócba burkolózva a sírhoz futott, beleugrott vagy – ahogyan mondták – eltemette önmagát.

(Daniel Defoe: *Beszámoló a pestis évről*)

Állítások	A forrás betűjele
1. A járvány vallásos-misztikus népi mozgalmakat eredményezett.	
2. Az idézetben a hatóságok járvánnyal kapcsolatos intézkedéséről van szó.	
3. A tudósítás a betegség szimptomáiról (tüneteiről) beszél.	
4. A tudósítás kronológiai adatot is tartalmaz.	
5. A forrás a pestis kortárs szemlélőre tett érzelmi hatásait részletezi.	
6. A szerző úgy véli, csak a hit lehet hatásos a ragály ellen.	
7. A forrás a pestis eredetére is tesz utalást.	
8. A járvány elsősorban a városokat sújtotta.	

8. Tanulmányozza a nagy pestisjárványt bemutató forrásokat, majd ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

Az Úr 1348. évében majd az egész föld területén olyan nagy halálozás pusztított, amelyhez hasonló alig ismerünk. Az életben maradtak alig voltak elegendők ahhoz, hogy eltemessék a halottakat, vagy irtózáttal elkerüljék őket. [...] Akik egészségesek voltak, a félelemtől fejvesztetten menekültek, így számosan haltak meg gondatlanságból, akik lehet egyébként megmenekülhettek volna. [...] Ehhez a bajhoz jött még egy másik: az a

hír terjedt el, hogy [...] megmérgezték a folyókat és kutakat, és ettől terjedt el annyira a pestis. Ez az oka annak, hogy annyi keresztény és zsidó, ártatlanok és feddhetetlenek megölettek, megégettettek vagy kínzást szenvedhettek, holott mindez a csapás a csillagok állásából, vagy isteni bosszúból eredt.

(14. századi francia krónika)

A pestis elterjedése és a pusztítás mértéke

a) Honnan indult a járvány, és milyen úton jutott el Európába?

b) A járvány elterjedésében jelentős szerepet játszottak a térképen jelölt városok. Nevezze meg őket!

A) _____ B) _____ C) _____

c) Hogyan járultak hozzá a pestis terjedéséhez?

d) Mivel magyarázza a járvány megjelenését az életrajz szerzője?

e) Sorolja fel a szövegben említett okokat, amelyek valóban gyorsították a járvány terjedését, és azokat is, amelyek nem!

f) Mely években volt a járvány Európában a legintenzívebb?

g) Milyen összefüggést láthatunk a népességpusztulás mértéke és az adott régió fejlettsége, településszerkezete között?

9. A forrás elolvasása után mutassa be a senior (hűbérúr) és a vazallus (hűbéres) kapcsolatba lépésének összetevőit! Döntse el, hogy a táblázatban megfogalmazott állítások igazak vagy hamisak! Választását indokolja!

A hűségeskü szertartása a következő: a hűségesküt tevő férfi vagy nő térdre ereszkedik a királyság főhűbérura előtt, akinek hűségesküt kíván tenni, összekulcsolt kezét annak kezei közé teszi, és ezeket mondja: „Uram, az Ön hűbéresévé leszek ezen birtok révén – és itt meg kell neveznie, hogy melyik birtokért teszi a hűségesküt –, és ígérem, hogy oltalmazni és védeni fogom minden élő és halandó lény ellen.”

Az úrnak pedig így kell válaszolnia:

„Én pedig felfogadom Önt Isten hitében és az én hűségembe, jogaim épségben tartása mellett.”

Nem vehet el és nem tarthat vissza semmit urának tulajdonából, az ő engedélye nélkül vagy akarata ellenére, legfeljebb azon hűbérura kedvéért, akinek birtokaihoz tartozik az ő hűbérbirtoka, amelyért neki hűségesküt tett. Nem adhat senkinek tanácsot ura ellen, sem nyilvánosan nem vehet védelmébe senkit ura ellen. Nem emelhet fegyvert urára, legfeljebb olyan hűbérúr oldalán, akinek előbb tett hűségesküt. [...] És nem szabad ura feleségének vagy leányának testi gyalázatát kívánni, vagy velük bárminemű testi érintkezést keresni, csakis házasságban. [...]

Tartozik a hűbérúr a köztük fennálló hűbéri hűségnél fogva hűbéresének mindazzal a felsorolt dologgal, amelyre a hűbéres hűbérurával szemben köteles. Mert a hűbérúr és hűbérese között egyazon hűség van, amelyet mindkettő egyformán köteles elismerni és megtartani minden előbb elmondott dologban.

Ezenfelül tartozik a hűbéres tiszteletet adni urának mindenben. Egyébként egyaránt tartoznak az egymás iránti hűséget szilárdan és tisztán megtartani, de ezen hűségeskü megtartásáért nem kötelesek tisztességüket és jó hírüket feláldozni.

A hűbéres azonban többre köteles uráért, mint az őérette. A hűbéres köteles túszként jelentkezni fogságba esett uráért, ha az ezt kívánja, és ezen kívánságát vele bármely úton közölte. És mindazok, akik hűbéruraknak hűségesküt tettek, ha uruknak fegyverre vagy lóra van szüksége, vagy őt ellenség kezében, vagy halálos veszedelemben találják – kötelesek becsülettel minden tőlük telhetőt megtenni, hogy ebből a veszedelemből megszabadítsák.

(Jean Ibelin ciprusi hűbérúr és jogász; 1266)

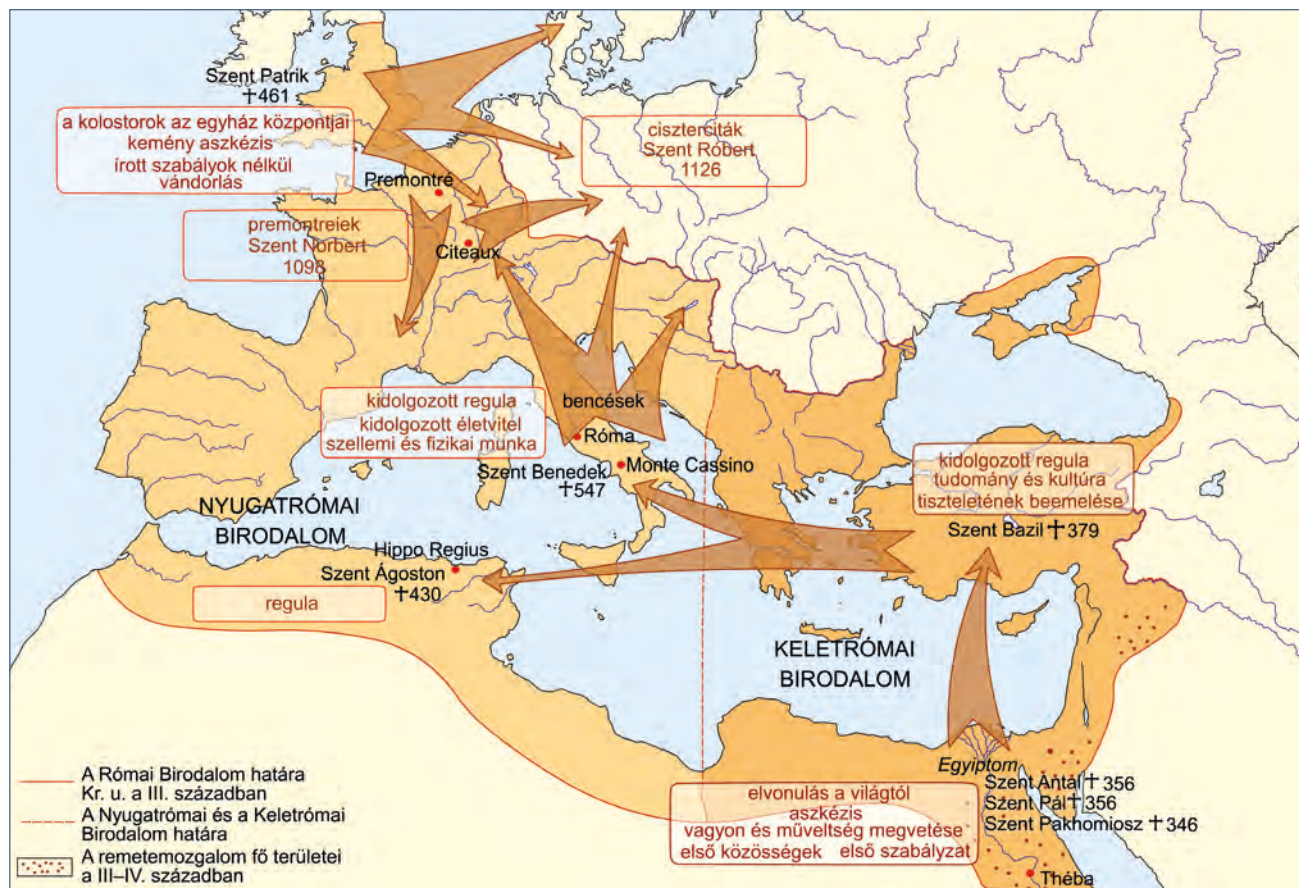
Állítások	Igaz	Hamis	Indoklás
1. A hűbéri kapcsolat nem kölcsönösségen, hanem a hűbérúr hatalmán alapult.			
2. A kapcsolat létrejöttében szerepet játszott a feudum.			
3. A kapcsolat szent (szakrális) jellegű volt.			
4. Az eskü után a hűbéres ura hűbérurának is vazallusa lett.			
5. A hűbéres adott esetben hadat viselhetett ura ellen.			
6. A hűbéri kapcsolat mindig a király engedélyével jött létre.			
7. A hűbéresnek éppen annyi kötelezettsége volt, mint urának.			
8. A hűbéri kapcsolatok számának növekedése az egyház érdekében állt.			
9. A kapcsolat erkölcsi viszonyokat is szabályozott, így elősegítette a lovagi líra kibontakozását.			

Helyezze el térben és időben a hűbériség jelenlétét a történelemben!

Térben: _____

Időben: _____

12. A térkép a szerzetesi mozgalom kialakulását mutatja be. Válaszoljon a térkép vázlat és ismeretei alapján a kérdésekre!

a) Földrajzilag hol alakult ki a szerzetesi mozgalom?

b) Mivel bővült a szerzetesi regula Kis-Ázsiában?

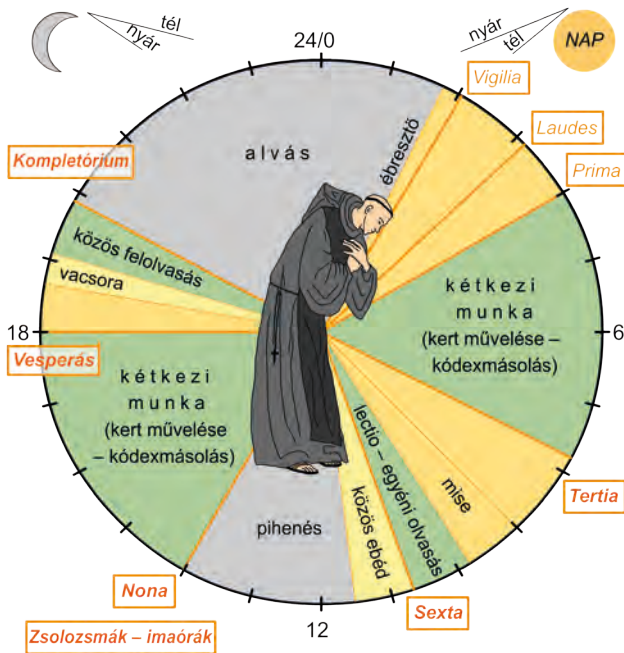
c) Kinek a nevéhez fűződik a nyugati szerzetesség regulájának megfogalmazása?

d) Mi a bencés regula alapvető újdonsága?

e) Fogalmazza meg tömören a nyugati és a keleti szerzetesi mozgalom különbségeit!

f) Milyen szerepet játszottak a bencések Közép-Európa, s ezen belül Magyarország X–XI. századi történelmében?

13. Az ábra a bencés szerzetesek napirendjét mutatja. Válaszoljon a kérdésekre az ábra és ismeretei alapján!

a) Mihez igazították a szerzetesek a napirendjüket?

b) Mi volt az elsődleges tevékenységük a nap folyamán?

c) Mi volt a napirendben újszerű, a keleti szerzetességre nem jellemző tevékenység?

d) Mi volt ezen új tevékenység kulturális (1.) és gazdasági (2.) hatása Európa nyugati felére?

1. _____
2. _____

14. Az ábra a középkori egyetemek felépítését mutatja be. Válaszoljon az ábra és ismeretei alapján a kérdésekre!

a) Hány fakultásból állt egy középkori egyetem?

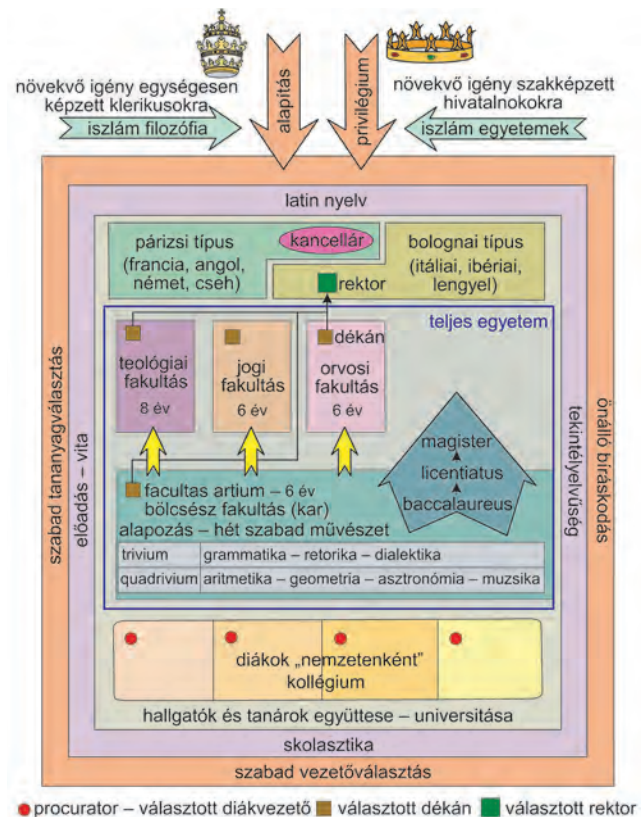
b) Melyek voltak a középkori egyetemek autonómiájának legfontosabb részei?

1. _____
2. _____
3. _____

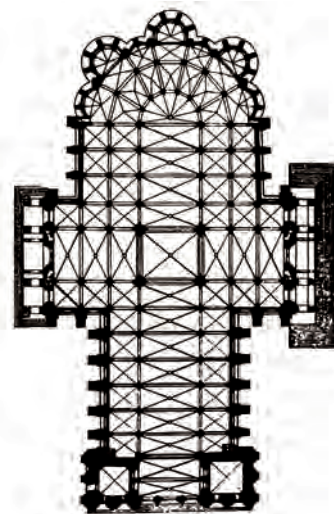
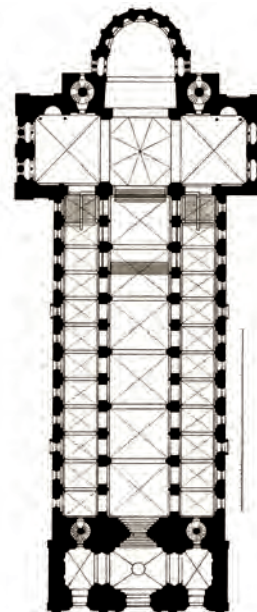
c) Mely tantárgyak képezték a tananyagot a bölcsészeti fakultáson?

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

d) Hogyan nevezték az egyetemek választott vezetőit a német egyetemeken?

15. Az alábbiakban egy román és egy gótikus székesegyház képét és alaprajzát látja. Ismeretei segítségével válassza ki a felsorolt megállapítások közül azokat, amelyek a román, a gótikus építészetre, illetve mindkettőre vagy egyikre sem igazak!

- A) Alapformáját a római bazilikától örökölte.
- B) Jellegzetes homlokzati eleme a rózsablak.
- C) Kötelező tartozéka a kupola.
- D) A falakra nehezedő súly levezetését támpillérekkel oldja meg.
- E) Mennyezete félköríves boltozat.

- F) A vaskos falazat hivatott a tető nyomásának levezetésére.
- G) Magassága két egymás fölötti karzatot is lehetővé tesz.
- H) Megépítésének lényeges eleme a fény hatásának erősítése.
- I) Belső terét hosszanti főhajó és mellékhajók tagolják.
- J) A kis ablakok egyik célja a misztikus homály elérése.
- K) Főportálja nyugatra nyílik.

Román	Gótikus	Mindkettő	Egyik sem

16. Az alábbi források a konstanzi zsinaton megjelenő Husz János ügyének tárgyalásán felszólalók véleményét mutatják be. A jelenlévőknek arról kellett szavazniuk, hogy szabadon engedjék-e a cseh prédikátort. A szövegek és az ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak a táblázatban megfogalmazott állítások!

- A) Itt, Konstanzban, olyan színjáték tárul a világ elé, amely miatt magunkfajta embernek szégyenkeznie kell. Láttuk, hogyan fenyegették papok és világiak halálos fegyverekkel ezt az Isten által védett embert, aki fegyvertelenül indult útnak idegen földre; azután anélkül, hogy az ügyet egyáltalán kivizsgálták volna, jogtalanul fogságba vetették, [...]. A szabadsága, becsülete, élete mellett szavazok. „Igen!”
(Einbecken, a szász választófejedelem követe)
- B) Az egész római katolikus papság nem egyéb, mint korhelyek, züllöttek és ostobák megvetett tömege... Királyom és minden cseh nevében megesküszöm, hogy a csehek abban az esetben, ha Huszt tovább gyötrik vagy megölik, rettentő bosszút állnak a templomokon, kolostorokon és papokon, hogy Husz esztelen ellenségei ezt a törvénytelenséget ezerszer kegyetlenebbül fizetik meg. [...] Életet és szabadságot Husznak. „Igen!”
(Chlum gróf, IV. Vencel cseh király követe)
- C) Husz még nem követett el halálos bűnt; halálos bűnt azok vettek a lelkekre, akik fokozatosan beragasztották és befalazták a világosság ablakait. Husz éljen. „Igen!”
(A namegi érsek)
- D) Lúdnak [a cseh hus szó jelentése: 'lúd'] nem tesz rosszat, ha megkopasztják és megsütik. Már megkopasztották. Hadd süljön még ma. „Nem!”
(A brixeni püspök)
- E) Aki a pápa koronájához, a pap hasához nyúl, az vakmerő, aki pedig az egyszerű nép közt a Bibliát terjeszti, az gyöngyöt szór a sertések elé [...] Ezért én megátkozom Huszt [...] éjjen. „Nem!”
(A liège-i püspök)
- F) Én Huszt fénynek tartom, amely egyházunk hosszú téli éjszakáját beragyogja, és úgy vélem, nem kell ezt a világosságot kioltani, mert már nagyon sokáig aludtunk. „Igen!”
(A passau-i püspök)
- G) Ha holnap meg nem égetjük Huszt, holnapután a nép éget meg mindnyájunkat, akik itt vagyunk. Haljon meg. „Nem!”
(A konstanzi püspök)

Állítások	Igaz	Hamis
1. A katolikus egyház vezetői egyetértettek abban, hogy Husz eretnek, ezért el kell ítélniük.		
2. Husz Jánost egyháziakból álló testület ítélte halálra.		
3. Voltak, akik a Zsigmond által adott menlevélre is hivatkozva kérték Husz szabadon engedését.		
4. A nemzeti nyelvű Bibliára irányuló törekvést az egyháziak mindnyájan helyesnek tartották.		
5. Husz tevékenységét nem pusztán teológiai kérdések, hanem az egyház életmódját bírálói kijelentései miatt tartották veszélyesnek az elitelői.		
6. A cseh társadalom jelentős része egyetértett Husz János tevékenységével.		
7. A zsinaton megjelent egyházi személyek egy része egyetértett az egyház életmódjával kapcsolatos reformok szükségességével.		
8. A konstanzi zsinatnak egyetlen témája volt, a huszita tanok megvitatása.		

17. Olvassa el az Aquinói Szent Tamás *Summa Theologiae* című művéből származó részletet, majd ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

[...] tehát azt kell mondanunk, hogy jóllehet, azokat a dolgokat, amelyek az emberi megismerőképesség fölött állnak, nem szabad az embernek ésszel vizsgálnia, mégis, miután Isten ezeket kinyilatkoztatta, hittel kell őket felfognunk. [...]

[...] azt kell mondanunk, hogy a megismerhető dolog aspektusainak [nézőpontjainak] különbözősége a dologra vonatkozó tudományok különbözőségét okozza. Ugyanazt a konklúziót bizonyítja ugyanis mind az asztrológus, mind a fizikus, például, hogy a Föld gömbölyű [...]. Tehát semmi akadálya, hogy ugyanazokról

a dolgokról [...] amennyiben ezek az ész természetes fényénél ismerhetők meg, egy másik tudomány is értekezzék, amennyiben az isteni kinyilatkoztatás fényében ismerhetők meg. [...] Ezenkívül a szent tanítás az emberi ész is használja. Noha nem a hit bizonyítására, mivel ez eltörölné a hit érdemét, hanem egyébként, eme tanításban előadott dolgok megmutatására. És mivel a kegyelem nem eltörli, hanem tökéletesíti a természetet, szükségszerű, hogy a természetes ész a hitet szolgálja, miként az akarat természetes hajlama is a szeretet parancsát követi.

a) Nevezze meg (vagy nézzen utána, hogyan nevezték) a Szent Tamás által is képviselt filozófiai irányzatot!

b) Ki volt az az ókori filozófus, akinek módszereit, tanításait felhasználta?

c) Hogyan határozza meg az értelem és a hit viszonyát a szerző?

d) Mivel indokolja a tudományok művelésének lehetőségét?

e) Mennyire szükséges Szent Tamás szerint a tudománynak bizonyítania a hit igazságait? Indokoljon!

18. Párosítsa a szerzetesrendekről szóló leírásokat a rendek nevével!

- A) A rend prédikáló (kolduló) rend. Tagjait fehér csuhájuk felett viselt köpenyükről „fekete barátok”-nak is nevezték. A rend számára a pápa engedélyezte az inkvizíciós tevékenységet, ami elsősorban az eretnekek felkutatásából állt.
- B) A rend Jeruzsálemben a Szűz Máriaról elnevezett kórházban alakult meg. Tagjai betegápolással, majd a pogányok elleni küzdelemmel foglalkoztak. Szentföldi kiűzetésük után Mazóviában telepedtek le.
- C) A „szürke barátok” rendjének eszménye a teljes szegénység volt, feladatának a missziós (hittérítő) és prédikáló tevékenységet tartotta. Az önmagukat „kisebb testvérek”-nek nevező rendtagokhoz világiak is csatlakozhattak, és regulájukat követve „harmadrend”-dé válhattak.
- D) A Szent Benedek-i életeszmény következetes megvalósítására létrejött rendnek szegénysége és egyszerűsége, a hatalomtól távoli léte és a szerzetesek saját munkájukból való létfenntartása volt a jellemzője. A mezőgazdasági és ipari munkák nagyobb részét a kezdeti időkben a nagy számban jelentkező conversusok (laikus testvérek) végezték. A „fehér barátok” életeszménye az egyszerűség volt.
- E) Szentföldi alapítású, szegénységet fogadó lovagokból álló rend, amelyet a Salamon templomának helyén kapott első épületéről neveztek el. Feladatuk elsősorban a zarándokok védelme és a hitetlenek elleni harc volt. Jelképük a fehér köpenyen lévő vörös kereszt volt.
- F) Az egyiptomi remetékhez hasonlóan éltek. Különálló házikókban, teljes csöndben elmélkedtek, imádkoztak, és főként kódexeket másoltak. Lelkiségük sajátossága a „lélek szüzessége”, amely feltételezi a szív teljes tisztaságát, azaz minden teremtménytől való elszakadását. Szinte sosem beszéltek, ha nagy szükségük volt valamire, jeleket használtak.

A rend neve	Német Lovagrend	Karthauzi	Ciszterci	Ferences	Templomos	Domonkos
A leírás betűjele						

19. A középkorban az állam és az egyház is fellépett az eretnekekkel szemben. Az alábbi forrásrészlet tanulmányozása után állapítsa meg, mely tételeik jelentettek veszélyt a középkori világ rendjére, és miért! A forrás kifejezéseinek felhasználásával fejezze be a megkezdett mondatokat!

Minden kathar közös hite a következő: az ördög alkotta a világot, s mindazt, ami benne található. Valamint az Egyház minden szentsége, nevezetesen a vízzel való keresztség, s más szentségek, nem szolgálják az üdvösséget, nem Krisztus és az Ő Egyházának valódi szentségei, hanem hamisak, ördögiek, a gonosz Egyházához tartoznak. A katharok általánosan elfogadott hite szerint a testi házasság mindig is halálos bűn volt, s az elkövet-

kezendő életben a törvényes házasság nem kisebb büntetést von maga után, mint a házasságtörés vagy a vérfertőzés, sőt egyikért sem kaphat az elkövető szigorúbb büntetést. A katharok tagadják továbbá a test feltámadását. [...] Esküt tenni semmi esetben sem engedélyezett, következésképpen halálos bűn.
(Egy korábbi kathar, Rainer Sacconi leírása; 13. század)

(Kathar: ezek az eretnekek Albi városáról – *albigens* – vagy a görög *cathaaroi* – ’tiszták’ – szóról kapták a nevüket.)

1. Az egyház létét tagadták akkor, amikor kimondták, hogy

2. A hűbéri kapcsolatok létrejöttét veszélyeztette az a nézetük, miszerint

3. A család rendjét aláasta az a gondolatuk, hogy

4. A királyi tekintélyt kétségbe vonta az az állításuk, miszerint

20. A *Dictatus Papae* szövegrészletének elolvasása után írja be a dekrétum egyes pontjait a táblázat megfelelő rubrikájába!

2. Egyedül a római pápát mondják joggal egyetemesnek.	13. Jogában áll, ha a szükség úgy kívánja, püspököket az egyik püspöki székből a másikba áthelyezni. [...]
3. Püspököket egyedül ő tehet le és helyezhet székükbe vissza. [...]	17. Tekintélyének támogatása nélkül semmiféle capitulum és semmiféle könyv nem tekinthető kánoninak. [...]
6. Az általa kiátkozottakkal egyebek közt még ugyanabban a házban sem tartózkodhatunk.	23. A római pápa, ha a kánonoknak megfelelően választották, Szent Péter érdemeire való tekintettel kétségkívül szent lesz, mint ezt Szent Ennodius paviai püspök bizonyítja, mivel ebben sok szentatya egyetért, s amint Szent Symmachus pápa dekrétumaiban található. [...]
7. Egyedül neki szabad a korszükségletnek megfelelően új törvényeket hozni, új püspökségeket alapítani, káptalant apátsággá alakítani és fordítva, gazdag püspökségeket feloszlítani, és szegényeket egyesíteni.	25. Püspököket zsinat egybehívása nélkül is letehet vagy viszhelyezhet. [...]
8. Egyedül ő használhat császári jelvényeket.	27. A gonoszoknak tett hűségesküdtől az alattvalókat feloldozhatja.
9. Egyedül a pápa lábait kötelesek az összes fejedelmek megcsókolni. [...]	
11. Az egész világon csak őt illeti meg a pápa név.	
12. Jogában áll császárokat letenni.	(VII. Gergely a pápai hatalomról; 1075)

Állítások	A hozzá tartozó pont
1. IV. Henriket ez alapján elhagyhatták hűbéresei, és ellenkirályt választhattak.	
2. Megtiltotta a világi investitúrát.	
3. A pápaválasztásba a korábbiakkal ellentétben nem szólhatott bele a császár.	
4. A pápának joga volt a kiközösítésre.	
5. Az egyházi hatalom a világi hatalom fölött áll.	
6. Nem ismerte el a konstantinápolyi pátriárka egyházfői szerepét.	
7. A teológiai kérdésekben az ő szava volt a döntő.	

21. A három eltérő típusú forrás tanulmányozása után válaszoljon a középkori haderővel kapcsolatos kérdésekre!

Egyházi vagy világi fejedelem	A német birodalmi haderőbe küldendő lovagok száma
Mainzi érsek	100
Kölni érsek	100
Augsburgi püspök	100
Strassburgi püspök	100
A legnagyobb világi kontingens	40
Az egyháziak által küldött lovagok száma összesen	A birodalmi haderő összlétszáma
1510	2000

A Német-római Császárság haderejének összetétele (Katus László történész adatai alapján)

3. Püspököket egyedül ő tehet le és helyezhet székükbe vissza. [...] (VII. Gergely a pápai hatalomról [Dictatus Papae], 1075)

a) Mutassa be a táblázat adatai és az invesztitúra kérdése (a Dictatus Papae-ből származó részlet) közötti összefüggést!

b) Mi volt a gazdasági oka a haderő alacsony létszámának?

c) A kép alapján miért volt mégis ütőképese?

22. Tanulmányozza az osztrák lovagköltő, Ulrich von Liechtenstein leírását és a Codex Manesse képi ábrázolásait a lovagi életmódról, majd válaszoljon a kérdésekre!

Számos kiváló lovag gyűlt itt egybe, akik mindnyájan készen álltak arra, hogy hölgyeiknek lovagi módon mutassák be hódolatukat. [...] A heroldok már kora reggel fel-alá futkostak és így kiáltoztak: „Ha van olyan lovag, aki kész összemérni az erejét másokkal, az jöjjön ide! Olyan jó, nemes lovagok küzdenek itt, akik becsületüket, vagyonukat és testüket kockáztatják szép hölgyeikért!” Amint ezt meghallottuk, nyeregbe szálltunk, és bátran odasiettünk. Sok szép lándzsatorést láttunk, minden lovag arra törekedett, hogy ellenfelét kiteszítse a nyeregből. Negyven vagy még ennél is több küzdőteret állítottak fel, ezeken sok lovag szenvedett meg a dicsőségért.

A viadalkok egész napon át tartottak [...] lovagi szokás szerint páros viadalon mérték össze erejüket, gyakran olyan lendülettel csaptak össze, hogy mindketten lezuhantak a lóról és eszméletlenül terültek el a földön. [...] Az ütközéskor megfájdult a térdünk, a kopják sebeket ejtettek, a páncélingek felsértették a testet, sokan kifecamították karjukat vagy lábukat. [...] Este levetettük a sisakokat, és bevonultunk a városba. A fogadóknban szép fürdők vártak bennünket. Sokan teljesen elgyengültek, másokat pedig az a gondolat gyötört: Vajon milyen voltam ma?

(Ulrich van Liechtenstein az 1224. május 13-i freisingi lovagi torna eseményeiről – Rázsó Gyula feldolgozásából)

a) A szöveg mely mozzanataihoz kapcsolódnak a fenti képek?

- A) _____
- B) _____
- C) _____

b) Mi módon függhetett össze a lovagi torna és a „vagyon kockáztatása”?

c) Kik készítették elő a küzdelmet? Mi volt ezenkívül még a feladatuk?

d) Mennyiben felelhetett meg az egyház szándékainak, hogy
– a lovagok próbákon mérték össze az erejüket?

– a tornák után a városi fürdőkben pihenjenek?

23. Az alábbi két szöveg a keresztes hadjáratok okait és összetevőit elemzi. Állapítsa meg, hogy melyikre vonatkoznak a táblázat állításai!

A) Ami a lelkieket illeti, meg nem mondható, hány keresztes vitéznek volt áldás, hogy felvette a keresztet; minden bizonytalanság közül, akik felemelték, csak kevesen mérlegeltek, mekkora árat fognak fizetni az így szerzendő lelki javakért; valószínű, hogy nem sokáig fontolgatták az elhatározást. Az első három nagy hadjárat mindent elsöprő lelkesedéssel indult; a kevesek önzetlen nemessége magával ragadta a tétovázókat, a többieket pedig megszegyenyítette és a példa követésére ösztönözte. Aki elindult a haddal, az mind vállalta az ismeretlennel való szembenézést. Senki számára sem olyan kaland volt ez, ami földi javakkal kecsegtetett volna, még azok számára sem, akik később a közép-keleti keresztes államok uralkodói lettek. A nagy uralkodók közül, akik a keresztjegyében hadba indultak, senki nem követelhetett alattvalóitól, hogy hasonlóképpen cselekedjenek, hiszen iszonyú felelősség nehezedett az otthonmaradók vállára is. Aki csatlakozott a keresztes hadakhoz, az mind önként és szabadon döntött.

(Részlet Donald Matthew *A középkori Európa atlasza* című monográfiájából)

B) A keresztes háborúk elsődlegesen és alapvetően a nyugat-európai feudális uraknak és más erőknek a római egyház által irányított terjeszkedési mozgalmi voltak a teljesen kifejlődött feudalizmus korszakában. A Szentföldön visszamaradt nemesek száma, ahhoz képest, hogy mennyien vettek részt a hadjáratokban, egyébként sem felelt meg a várakozásoknak. Ha a paraszt közvetlenül részt vett a hadjáratokban, „jobbik esetben” tönkrement, rendszerint azonban fegyver vagy járvány vitte el. Csak nagyon kevesen akadtak, akiknek teljeseedett az a reményük, hogy túl a tengeren jóra fordul az életük. Nyugat-Európa császárai, királyai sokkal kevésbé voltak elkötelezve a keresztes háborúkban, mint a kúria. Amikor arról volt szó, hogy támogassák-e a keresztes hadjáratok hódító akcióit, részt vegyenek-e bennük, aknázzák-e ki őket, elhatározásait mindig az irányította, hogy saját hatalmukat növeljék, azaz területeiket és hűbéres államaikat gyarapítsák.

(Részletek Walter Zöllner *A keresztes háborúk története* című monográfiájából)

Állítások	A) forrás	B) forrás	Mindkettő	Egyik sem
1. A keresztesek indulásának fő oka egyfajta lelki példa követése volt.				
2. A keresztes hadjáratok világi vezetőinek elkötelezettsége kevésbé volt érzékelhető, mint az egyházi személyeké.				
3. A keresztes hadjáratra indulók tisztában voltak vállalkozásuk veszélyeivel.				
4. A keresztes hadjáratokban részt vevők lelkesedéséhez szinte mindenki csatlakozott.				
5. A szentföldi hadjáratokban részt vevő néptömegek reményei többségükben nem teljesültek.				
6. A hadjáratokban szinte kizárólag a középkori társadalmi elit vett részt.				
7. A háborúk politikai vezetői általában uralkodók voltak.				
8. A keresztes mozgalom fő céljaként a területszerzés és terjeszkedés határozható meg.				
9. A keresztes hadjáratok szentföldi keresztény államilapításokkal jártak együtt.				
10. A keresztes hadjáratokban való részvétel önkéntességen alapult.				

24. Az alábbiakban az angol és a francia rendi fejlődés két meghatározó dokumentumát olvashatja, melyek a rendi gyűlések összehívásának módját és körülményeit mutatják be. Vesse össze őket a források és az ismeretei alapján, majd válaszoljon a kérdésekre!

A) A király Northamptonshire sheriffjének. Minthogy tanácskozást és értekezést kívánunk tartani a grófokkal, bárókkal és királyságunk egyéb főuraival, hogy intézkedéseket fogantassunk azon veszedelmek ellen, amelyek ezekben a napokban fenyegetik a királyságot, ez okból meghagyom neked, hogy a Szent Márton téli ünnepe utáni legközelebbi vasárnapon jelenjenek meg előttünk, a Westminsterben, hogy megvitassuk, elrendeljük és végrehajtsuk azt, aminek segítségével elháríthatjuk ezen veszedelmet. Neked is szigorú utasítással meghagyom, haladéktanul rendeld el, hogy a nevezett grófságból két lovagot, ugyanazon grófság minden városából két városi polgárt, minden mezővárosból két lakost, olyanokat, akik legalkalmasabbak a feladatra, válasznak ki és a jelzett napra és helyre küldjenek el úgy, hogy a nevezett lovagok a maguk és a nevezett grófság közössége nevében, és a nevezett polgárok és lakosok a maguk és a nevezett városok és mezővárosok közössége nevében, azoktól távol teljes és elegendő hatalommal rendelkezzenek, [...] a megnevezett ügy semmiképpen se szenvedjen halasztást.

(III. Henrik oklevele, 1265)

B) Fülöp, Isten kegyelméből a franciák királya, a beaucaire-i sénéchalnak vagy helyettesének üdvözlétét küldi. A főpappal és a főnemességekkel, valamint magunk és e királyság más híveivel és igaz alattvalóival tárgyalni és dönteni óhajtunk számos súlyos ügyben, amelyek korántsem jelentéktelenül érintik személyünket, magunk és királyságunk, valamint az egyházak s egyháziak, a nemesek s a világi személyek, tovább-

bá e királyság minden egyes lakosa állapotát és szabadságát. Ezért meghagyjuk önnek, hogy a mi részünkről parancsolja meg a [...] városok, valamint Montpellier és Beaucaire községek konzuljainak és közösségeinek [...], hogy e közösségek nagyjai és legokosabbjai közül két vagy három [...] teljes hatalommal felruházott [képviselő] által [...] vegyenek részt a Párizsban virágvasárnap előtti vasárnapon [április 8-án] mivelünk megtartandó tárgyalásokon. [...] Figyelmeztesse őket, hogy máskülönben – ha e parancs szerint nem jelennek meg előttünk – ahogy a dolog megkívánja, eljárás fog megindulni ellenük a hozandó határozat értelmében.

(IV. [Szép] Fülöp király oklevele, 1302)

Magna Charta, 1215

a) Ki kezdeményezte a rendi gyűlést? (A válaszadásban segít a képi forrás.)

A) _____

B) _____

b) Milyen okokra hivatkozva tették ezt?

A) _____

B) _____

c) Kinek a kötelessége volt az oklevélben foglaltak végrehajtása?

A) _____

B) _____

d) Ismeretei alapján fogalmazza meg, mi volt az adott időben – az oklevelek kiadásának időpontjában – a „királyságunkat fenyegető” veszély (A) és a „számos, súlyos ügy” (B)!

A) _____

B) _____

e) Milyen módon lett valaki küldött?

A) _____

B) _____

f) Szempont volt-e az alkalmasság?

A) _____

B) _____

g) A küldötteken túl még kik vettek részt a gyűlésen?

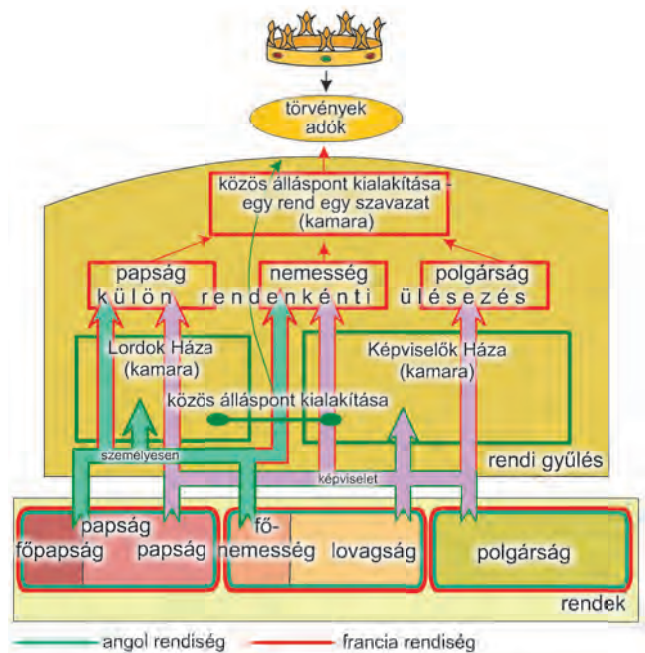
A) _____

B) _____

25. Az ábra az angol és a francia rendiség működését mutatja be. Válaszoljon a kérdésekre az ábra és ismeretei alapján!

a) Hány kamarás a francia rendi gyűlés?

b) Mi alapján döntjük el, hogy egy törvényhozás hány kamarával rendelkezik?

d) Mely kérdésben tudják a rendek elsősorban érvényesíteni befolyásukat a királlyal szemben?

26. Az alábbiakban a középkori városok létrejöttét elősegítő, úgynevezett telepítő tényezőket foglaltuk össze. Ismeretei segítségével csoportosítsa az alábbi tanulmányrészleteket a megadott szempontok alapján! (Egy betűjel több helyre is kerülhet!)

A) A püspöki városok esetében tehát folyamatosság állt fenn az antikvitás és a középkor között, amit a kánonjogban [egyházi jogban] a *civitas* elnevezés egyértelműen tanúsít.

B) Az aligha meglepő, hogy a korai középkorban az utólagosan vagy újra megerősített, kvázi állami, védelmi, szervezeti funkcióik miatt a falakkal körülvett települések nagy megbecsülésnek, komoly rangúnak számítottak. A német városnevekben a *burg* szó egyértelműen ezt jelzi.

C) A 11. századtól kezdődően délről fokozatosan észak felé kezdett terjedni a „szabadságolt, privilegizált település” értelmű jelentése, s ezzel együtt a *burgensis* („polgár”) kifejezés is.

D) Azt, hogy a városfejlődés folyamatában milyen szerepe lehetett az apátságoknak, jól mutatja Arras példája, ahol a püspöki székhely elköltözése következtében széthulló *civitas* a Saint Vedes apátságnál lévő új települési magra épülve fejlődött középkori várossá.

- E) Ugyanakkor a régészeti kutatások szerint ezek a kereskedőhelyek állandó lakónépességgel is rendelkező települések voltak. Olyan városias jellegű településekről volt szó, melyeknek egyáltalán nem volt semmilyen antik előzménye, gyökere.
- F) A városfejlődésben a legfontosabb jelentőségű a településsel szorosan összefonódó heti piac lett, hiszen a kora középkori éves „vásárok”, távolsági kereskedelmi piachelyek nem kötődtek szilárd települési struktúrához, ezért a városfejlődésre gyakorolt hatásuk ekkor még elhanyagolható volt, majd csak jóval később vált ez a körülmény ösztönzővé.
- G) A városi közösségek kialakulására a X. század végétől, de még inkább a XI. századtól Dél-Franciaországban a béke-mozgalom, a Treuga Dei kiszélesedése is jótékony hatással volt, hiszen a városok létének is egyik fontos ismérve a *pax civitatis* volt, ami gyakran a városi közösség önszabályozó szerveződésének szinonimájává vált.
- H) A települések lakóinak önszerveződéséhez az északnyugati területeken a kereskedők szervezetei, a *gildék* ugyancsak figyelemre méltó mintát jelentettek.
(Pósán László: *A középkori város kialakulása*; 2007)

Szempont	A szöveg betűjele
1. A városok létrejöttében jelentős szerepet játszott az antik urbanizáció hatása.	
2. Az egyház intézményi és ideológiai hatása volt ösztönző.	
3. Fontos volt a stratégiai, védelmi szempont.	
4. A városi lakosság önszerveződése, jogi önállósága fejlesztette, erősítette a közösségeket.	
5. Jelentős telepítő tényező volt a kereskedelmi tevékenység.	

27. Az alábbi források a középkori városok jogait elemzik. Karikázza be a források alatt felsorolt városi jogok közül azokat, amelyekre a szöveg vonatkozik, majd írja utánuk a forrás betűjelét!

- A) Ha pedig valaki idegen az említett városba költözik, ott egy évet és egy napot eltölt, és ezenközben senki azzal nem vádolta és rá nem bizonyította, ő maga pedig be nem vallotta, hogy előzőleg szolgáló volt, a többi polgárral közös szabadságot élvezzen; halála után pedig hagyatékával senki úgy ne bánjon, mint a szolgáléval szokás [...].
(II. Frigyes kiváltságlevele Goslar város részére; 1219)
- B) [...] a nevezett város minden évben Szent Márton ünnepén köteles hat dénárt fizetni, minden ekealja szántó föld után negyed font ezüstöt és három mérő gabonát, mégpedig egy mérő rozst, egy mérő búzát, egy mérő zabot.
(I. Ottokár cseh király kiváltságlevele Uničov város lakosainak; 1223)
- C) Városi lakosok pedig azok, akiknek udvaruk van, vagy udvarokat bérelnek fél évre, illetve 12 hónapra, teljesen, félig vagy egy negyedrészen, és más bérlőket is fogadnak be.
(A bergeni városjogból; 13. század)
- D) Ebben az engedmény okiratunkban, vagyis adománylevelünkben úgy határoztunk, hogy egyetlen püspök, herceg, örgróf, de országuk egyetlen személye se merészelje ezekben a szabadságokban megzavarni, zaklatni vagy azoktól megfosztani az említett polgárokat; és ha – amit ugyan nem hiszünk – mégis akadna valaki, aki ezt vakmerően megmeréselné tenni, az tudja meg, hogy bírsággal le kell tennie 100 fontot a legfinomabb aranyból, mégpedig a felét a mi kamaránk javára, másik felét pedig annak a számára, akinek terhére a jogsértést elkövette.
(Lucca város kiváltságleveléből; 11. század)
- E) 18. A kommuna tagjai közül tizenhárom tanácsbelit kell kiválasztani, s e tanácsbeliek, valamint a tanácsbeli esküdtek javaslata szerint egy vagy két elöljárót kell ezek közül megválasztani. [...]
20. Mi pedig azt az igazságtételt és ítélezést, mely az elöljáró és a tanácsbeliek által lesz, engedélyezzük és megerősítjük a beauvais-i kommuna számára.
(II. Fülöp Ágost megerősíti a beauvais-i kommuna szokásjogát; 1182)

1. városfal építése	_____	5. a városlakó szabad ember	_____
2. egy összegben történő adózás	_____	6. immunitás (más jogától való mentesség)	_____
3. árumegállító jog	_____	7. plébánosválasztás joga	_____
4. önkormányzat (kommuna) megalkotása	_____	8. ítélezési (esetenként „pallos-”) jog	_____

28. A források elolvasása után aláhúzással jelölje a céhes iparra vonatkozó állítások közül a helyeseket! Egy csoportból csak egy állítást húzzon alá, majd indokolja választását a forrás betűjelével! (Indoklás-ként több sorszámot is írhat a vonalakra.)

A) Ugyanakkor azonban [a takácsok] odahaza, a saját házaikban, kora reggel, még mielőtt a közös munkába elindultak volna, majd pedig ebéddidőben is, valamint az egyébként teszi felfrissülésükre szánt, s a kompletóriumot [a közös imádságot] követő esti időben, sőt még éjszaka is erősen dolgoztak, s préselték a posztót. Ez az otthoni magánmunka annyira kifárasztotta őket, hogy napközben munkájukat már nem tudták úgy elvégezni, hogy az kellő minőségű legyen ahhoz, hogy a pénzbeli nyereséget meg hozza [...].

(A beauvais-i posztóipari céheken belüli ellentétek rendezését szolgáló okirat; 1390)

B) Én, Johann Toynburch, régi kölni polgár, minden embernek tudtára adom, hogy a tisztas férfinak, Ailff Bruwer aranyműves mesternek bérbe adtam tulajdon fiamat, Toenist, aki bele is egyezett abba, hogy az aranyműves-mesterséget Kölnben megtanulja, és neki nyolc éven keresztül hűségesen szolgáljon. Ez a nyolc év pedig a levél kelte után következő Szent Márton apostol napján kezdődik, és megszakítás nélkül tart. Ailff mester köteles fiamat e nyolc év folyamán eltartani.

(Inasszerződés; 1404)

C) A párizsi kerület határain belül sem takácsnak, sem másnak nem lehet műhelye, ha maga nem ért ipara műveléséhez, és ha nem mesternek a fia. Minden párizsi takács két széles és egy keskeny szövőszéket tarthat a házában, de házán kívül egyet sem [...]. Minden takács házában tarthatja egy testvérét és egy unokaöccsét.

(A párizsi takácsok 12. századi céhszabályzata)

D) Minden kőművesnek, habarcskészítőnek és gipszkészítőnek meg kell esküdnie védőszentjeire, hogy az említett mesterséget, ki-ki abban, ami őt illeti, jól és törvényesen őrzi és végzi. És ha megtudnák, hogy bárki, bármely dologban megszegné azt, s nem az említett mesterség hagyományos szokásai szerint cselekednék, esküjük folytán, valahányszor megtudják, adják tudtul a mesternek.

(A párizsi céhek szabályzatai; 1268)

E) Egy mesterember sem, sem mester, sem pallér, sem legény, bárki legyen is, senki nem taníthat semmiféle tananyagból az alaptól való kiindulásra olyat, aki nincs szövetségünkben, és napjait a kőfaragásban ki nem szolgálta.

(Strassburgi páholyszabályzat; 1459)

A)

- A középkori céhes iparban korlátozták a termelés mennyiségét.
- A középkori céhes iparban meghatározták a minimálisan megtermelendő mennyiséget.
- A középkori céhes iparban előírták a termelés mennyiségét.

Indoklás: _____

B)

- Iparűzést kizárólag a mesterek folytathattak.
- Iparűzést kizárólag a hozzáértők folytathattak.
- Iparűzést kizárólag a hozzáértő céhtagok folytathattak.

Indoklás: _____

C)

- A céhen belüli kapcsolatok családi jellegűek voltak.
- A céhen belüli kapcsolatok kizárólag szerződéses jellegűek voltak.
- A céhen belüli kapcsolatok a városatyák által szabályozottak voltak.

Indoklás: _____

D)

- Munkahely és lakóhely elvált egymástól a céhes időszakban.
- Munkahely és lakóhely a céhszabály által meghatározott távolságban volt egymástól.
- Munkahely és lakóhely egybeesett.

Indoklás: _____

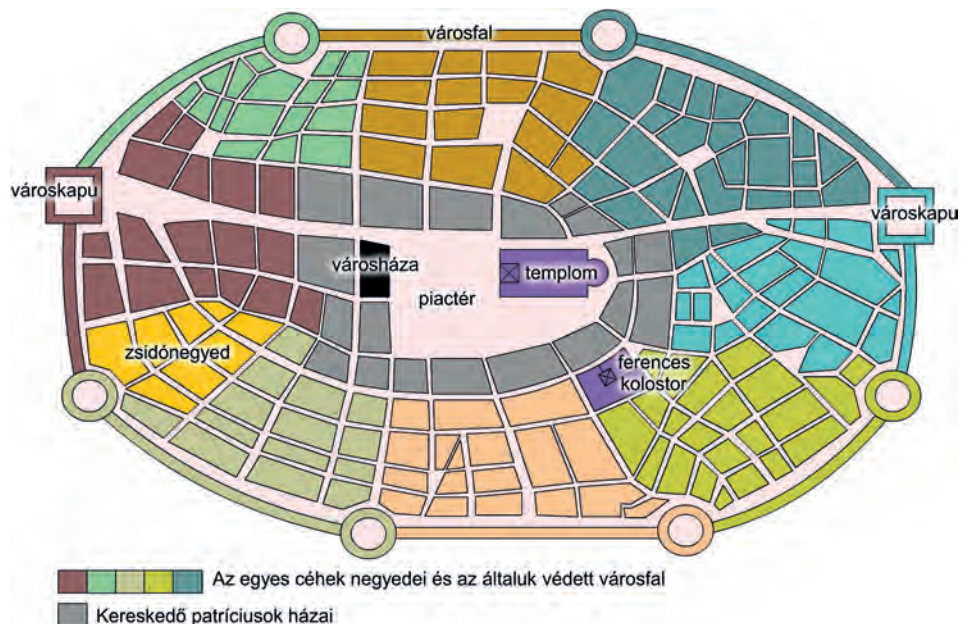
E)

- A céhek kizárólag szakmai társulások voltak.
- A céhek szakmai és vallásos társulások voltak.
- A céhek jogi és szakmai társulások voltak.

Indoklás: _____

29. A kép és az ábra a középkori város szerkezetét mutatja be. Válaszoljon a kérdésekre a források és ismeretei alapján!

a) Mennyiben határozták meg a város belső felépítését a város védelmét szolgáló falak?

1. _____

2. _____

b) Mennyiben alakították a céhek a város szerkezetét?

c) Mely foglalkozási csoport alkotta a város vezetését (1.), és hol helyezkedett el városrészük (2.)?

1. _____

2. _____

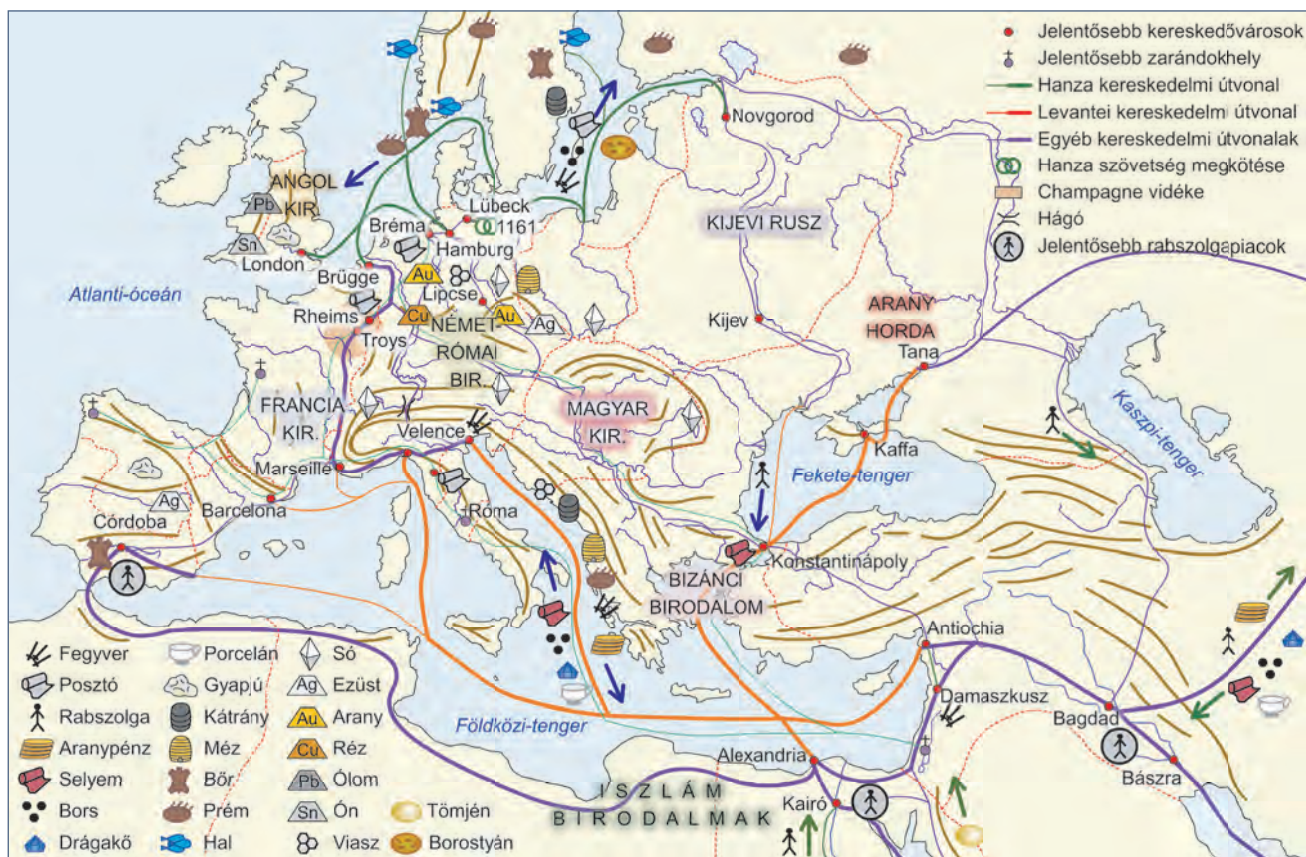
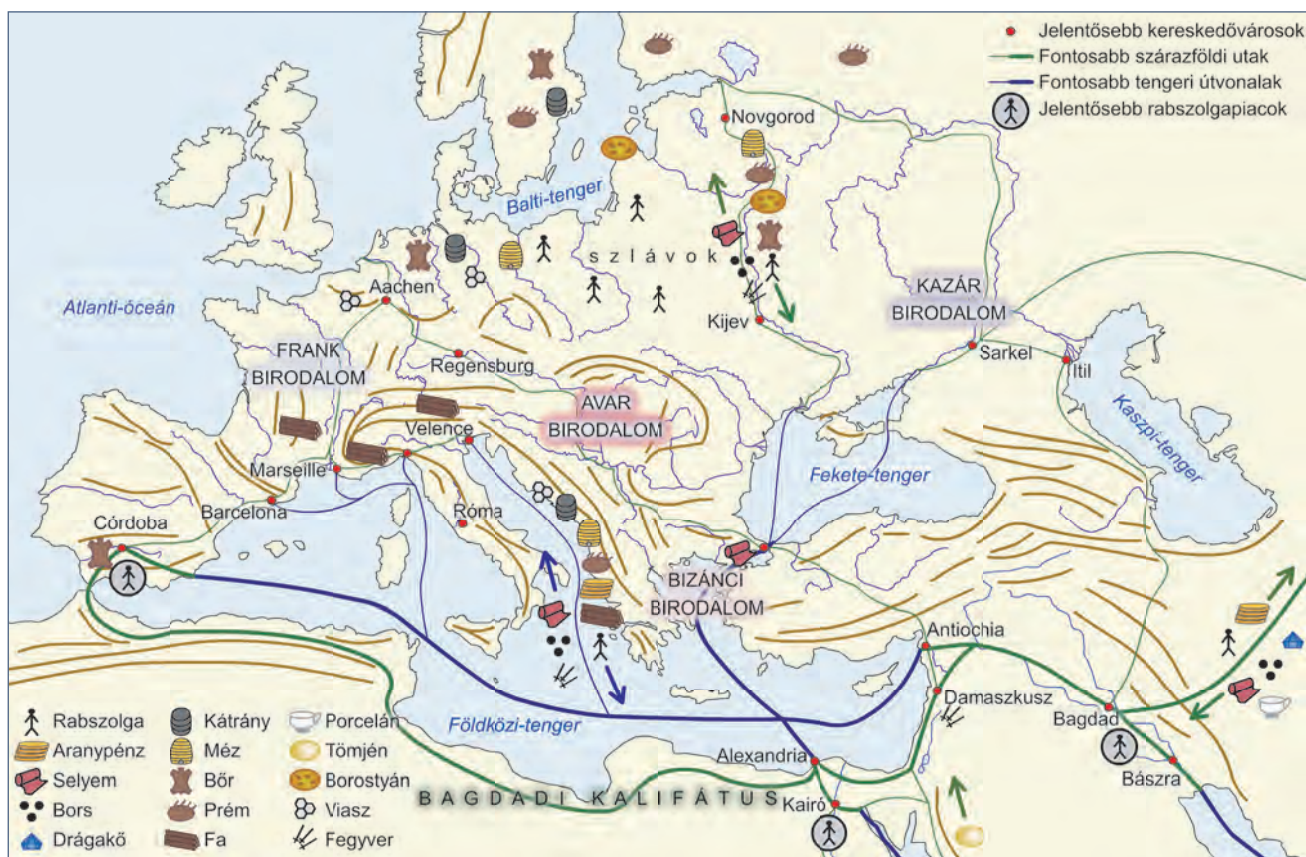
d) Milyen funkciókat töltött be a város központi tere?

1. _____

2. _____

e) Sorolja fel, hogy a céheken kívül mely tényezők vezettek külön városrészek létrejöttéhez!

30. A térképvázlatok a kora és a virágzó/érett középkor kereskedelmét mutatják be. Döntse el a térképek és ismeretei alapján a következő oldalon levő állításokról, hogy igazak vagy hamisak!

Megállapítások	Igaz	Hamis
1. A kora középkorban megszűnt a távolsági kereskedelem.		
2. A középkorban a Kelettel folytatott kereskedelemben fontos árucikk volt a rabszolga.		
3. A keleti árukkal szemben a legjelentősebb ellentételezése Európának az arany volt.		
4. A Hanza-útvonalon nyugat-európai iparcikkek cseréltek gazdát északi és keleti mezőgazdasági terményekkel.		
5. Bizánc a XIII. század elejéig döntő szerepet játszott a levantei kereskedelem lebonyolításában.		

31. A térkép a középkor utolsó két évszázadának gazdaságát mutatja be. Egészítse ki a térképvázlat és ismeretei alapján az alábbi szöveget!

A XV. században a Kelettel folytatott kereskedelemben Európa gazdasága továbbra is csak _____ tudta ellentételezni a keleti _____ és _____, bár már megjelentek az _____ is. A Hanza és a Levante közötti szárazföldi út az _____ hegyláncán keresztül, a délnémet városokat érintve haladt. Ezek közül a legjelentősebb központ _____ városa volt. A XV. századra a banki tevékenység és a hajózás fejlődése révén megjelent a _____ összekötés is a Hanza és a Levante között. A XIII. századtól a kereszties hadjáratok és az oszmán hódítás következtében _____ már nem játszott jelentős szerepet a levantei kereskedelemben.

32. Olvassa el a Lorenzo Mediciről szóló szöveget, majd ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

Lorenzo, akit a természet, tanultsága és tapasztalata olyan páratlan leleményességgel ajándékozott meg, semmiben nem maradt el nagyapja, Cosimo mögött. [...] Tehetséges és sokoldalú elméjének köszönhetően bármihez is nyúlt, amikor még gyermekként próbálgatta magát, tökéletesen tanult és mindent elsajátított, ráadásul jobban, mint mások. [...] Azt hiszem, hogy ez a saját képességeinek nagyságától ösztönzött férfiú, amikor felfigyelt polgárainak félszegségére és szolgálkúságára, amit még apja alakított ki bennük, úgy döntött, hogy minden hatalmat, közméltóságot és tekintélyt magára ruház, és végül, mint egykor Julius Caesar, magát teszi a köztársaság urává.

(A kortárs Alamanno Rinuccini firenzei humanista véleménye Lorenzo Medici személyéről)

a) Melyik itáliai város fejedelmei voltak a Mediciek? (Segít a kép!)

b) Milyen jellemzői tették lehetővé, hogy Lorenzo a város ura legyen?

c) Miben tér el a leírás egy hagyományos középkori királyképtől?

d) Mi volt a hasonlóság a szerző szerint Caesar és Lorenzo karrierjében?

e) Mi az, amit származásuk különbségéről elhallgat a szerző?

33. A reneszánsz korának művészetéről szóló korabeli szövegek elolvasása és a képek megtekintése után ismeretei segítségével oldja meg a feladatokat!

A) Amikor egy jelenetet kell festenünk, először alaposan meggondoljuk, mi módon és milyen rendben lesz a legszebb. [...] És igyekszünk az összes részletet úgy átgondolni, hogy a műben egyetlen olyan dolog se legyen, amelyről ne tudnánk, miként kell megcsinálni vagy elhelyezni.

(Leon Battista Alberti: *Értekezés a festészetről*, 15. század)

Hogyan határozza meg a művészi alkotás célját Alberti?

B) Nagyon hozzáértő volt minden művészeti ágban, feltalálója és kimondója számos törvénynek, amelyek mintegy 600 évig el voltak temetve. [...] Giotto a festészet művészetén kívül is bölcs férfiú volt, sok dologban volt gyakorlata, ezenfelül teljességgel ismerte a történelmet, s a költészetnek is vetélytársa volt, olyannyira, hogy azok, akik finoman szemlélik őt, úgy ítélik, ugyanazt festi meg, amit azok kigondolnak. Ezenkívül, amint ez bölcs férfiúhoz illik, inkább áhítozott hírnévre, mint haszonra. [...]

(Filippo Villani: *Könyv Firenze városának eredetéről és híres polgáraitól*, 1400 k.)

Mi volt a reneszánsz korának művészideálja? Nevezze meg idegen szóval is!

C) [A festészet a]hhoz hasonló, mint az éneklés, vagy a hangszeren játszó kéz munkája – mindannyian épp ennyire szabadok vagyunk, ugyanannyira tökéletesek. Sőt, a festészet azért is szabad művészetnek kell nevezni, mivel a művészetek királynőjeként megajándékoz bennünket minden teremtett dolog ismeretével, s szabad művészet azért is, mivel szabadsága van arra, hogy úgy formáljon, ahogy neki tetszik.

(Paolo Pino: *Beszélgetés a festészetről*, 16. század)

D) Az emberben megvan az ösztönös vágy arra, hogy halhatatlanná legyen, hogy ha lehet, örökké éljen, így hallatlan fáradozással és nagy igyekezettel mindig is arra törekedett és arra is fog törekedni, hogy lehetőleg minél inkább hasonlóná váljon legfőbb Alkotójához, aki előbb rajzolt, aztán mintázott és festett, és mindennek lelket adott, mindent mozgásba hozott.

(Baccio Bandinelli: *Formák könyve*, 16. század)

Miképp módosult a reneszánsz korban a festészet helye a művészetek között?

Miképp határozza meg Isten és a művész viszonyát a szerző?

Mennyiben változott e viszony a középkor óta?

Nevezze meg a reneszánsz és a középkori alkotás témaválasztásának és az ábrázolás céljának eltérő elemeit!

34. Tanulmányozza a Leonardo da Vinci munkásságát bemutató szöveget és képi forrásokat, majd az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

Legtisztelretméltóbb uram, miután láttam és megtekintettem mindazok kísérletezését, akik hadigépezetek feltalálóiént tetszelegnek, és úgy láttam, hogy találmányaik semmiben nem térnek el a mindennaposaktól, anélkül, hogy bárkivel szemben előítéletem volna, bátorkodom excellenciádtól találkozót kérni, amikor is feltárnám excellenciád előtt bizonyos titkaimat. [...]

3. Ha magasságánál vagy elhelyezkedésénél fogva egy hely nem támadható, minden erődítményt meg tudok semmisíteni, ha alapjait nem köre rakták le. [...]

6. Készíthetek páncélozott szekereket, melyek a tűzértséget szállítják, és amely át tudja törni az ellenség legjobban megerősített sorait is, így aztán biztonsággal átjuthat ott a gyalogság. [...]

9. És, ha történetesen a harcra tengeren kerülne sor, építhetek sokféle gépet, mely a lehető legjobban alkalmas akár támadásra, akár védekezésre. Hajókat, melyek ellen tudnak állni a legkomolyabb ágyútűznek, lőpornak vagy fegyvernek is.

10. Béke idején pedig, úgy hiszem, legnagyobb meglepedésre biztosíthatom egyrészt, köz-, valamint magánépületek építését, másrészt víznek egyik helyről a másikra történő átvezetését. Továbbá szobrokat is tudok alkotni márványból, bronzból vagy agyagból, és ezenkívül festek olyan jól, mint akárci más.

Mi több, vállalnám annak a bronz lónak az elkészítését, mely halhatatlan dicsőséggel és örökös tisztelettel segítene adózni az ön atyja, és egyben a Sforza-ház nagyra becsült emléke előtt. És, ha az előbb említettek akármelyike bárkinek is lehetetlennek vagy kivitelezhetetlennek tűnne, készen állok rá, hogy akár az ön birtokán, akár bármely más helyen, mely excellenciádnak kedvére való, próbára tessenek engem. Egyben excellenciád kegyelmébe ajánlom magam.

(Leonardo da Vinci levele Milánó hercegének, Lodovico Sforzának, 1482)

- a) Mi lehetett az oka, hogy Leonardo felajánlotta szolgálatait az egyébiránt nem igazán jó hírű hercegnek?
-
- b) Mivel próbálta elsőként megnyerni jóindulatát?
-
- c) Mit árul ez el a korabeli Itália politikai viszonyairól?
-
- d) Mely része bizonyítja a szövegnek, hogy Milánó zsoldosvezérből lett urának családja rászorulhatott a népszerűsítésre?
-
- e) Milyen bizonyítékkal szolgál a szöveg arra, hogy a reneszánsz művész polihisztor volt? Bizonyítsa a képi források alapján!
-
- f) A levél hangvétele alapján fogalmazza meg, hogy miben tért el a reneszánsz művész személyisége a középkori elődeitől!
-

35. Az alábbi szövegek és képek a középkori nők neveléséről és a társadalomban elfoglalt helyükről vallott nézetekből adnak válogatást.* A források alapján, ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak a táblázat állításai!

A) [...] a házasságot ne ítéljék valamiféle rossznak [...]. Aki a házasságtól ment marad, ne azért fusson tőle, mintha az valamiféle rossz lenne, hanem hogy magasabbra törjön.
(Szent Ágoston, 5. század)

B) Higgy nekem testvérem, minden férj boldogtalan. Az, akinek a házastársa nem nemes, megunja azt, meggyűlöli, ha szép a nő, az a szépevtévőtől való szörnyű félelmet szül; a szépség és az erkölcs összeférhetetlenek. Az a nő ad férjének gyengéd öleléseket és édes csókokat, aki valamilyen mérget akar eltitkolni a szíve mélyén.
(Roger de Caen, 11. század)

C) Minden nőnek tudni kell szöni és fonni [...], írni és olvasni viszont nem kell megtanulniuk, mert az írás-olvasás tudománya csak rosszat szül.
(Navarrai Fülöp: „Ember négy ideje”, 12. század)

D) Nem vagyok mindig alázatos és mindenben engedelmes? Egész éven át nem hagyom el a házat, csak hogyha templomba megyek, s akkor is alázatosan engedelmet kérek erre Kegyelmedtől.
(Jean de Montrenil, a 15. század eleje)

E) [...] a férfi eltávolíthatja azt a nőt, aki rossz természetével tisztaságát megfertőzheti. Ez a legkönnyebben akkor fordul elő, ha megtanítjuk a leányokat írni és olvasni.

(Barberino, 14. század)

F) [...] a fiatalságnak kellemetlenséget okozni semmiképp' nem akarván, s a nagyobb baj kerülése érdekében, a feslett leánykák házáat az Egyház megtűri [...].

(Besançon kormányzói rendelete a 15. századból)

G) Azokkal szemben vagyok, akik úgy mondják, hogy nem jó az, ha az asszonyok olvasni tanulnak. Csodálkozom azokon az embereken, akik nem akarják, hogy lányuk, feleségük, rokonuk tudományokat tanuljon, hogy így erkölcsük leromoljanak [...].

(Christine de Pisan: *Cité des Dames*
[A nők városa], 15. század eleje)

H)

I)

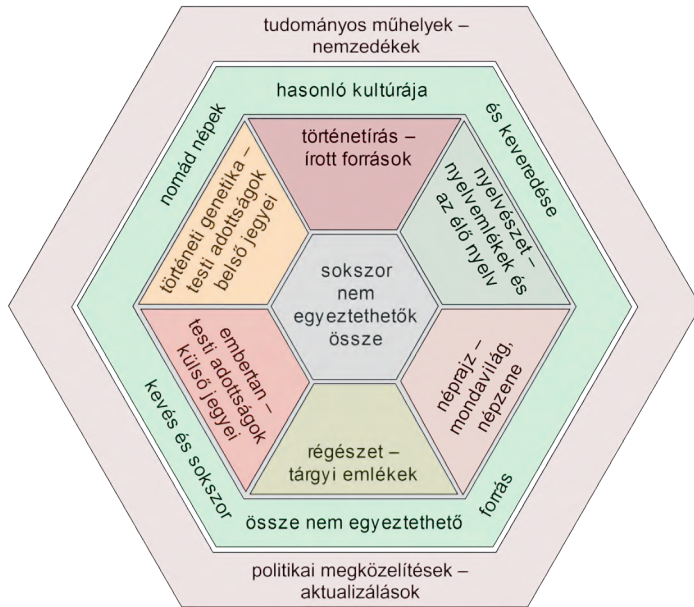

Állítások	Igaz	Hamis
1. Az egyházi szerzők természetesnek vették a nők társadalmi szerepvállalását.		
2. A középkorban a nőt semmilyen módon nem illethette meg a férfi hódolata és tisztelete.		
3. A házasságot az egyházi személyek mindig támogatták, mert benne az erkölcsök megőrzésének lehetőségét látták.		
4. A házasságon belül elvárt volt a férj tisztelete.		
5. A középkori férfiak körében a művelt, férjének szellemi partneréül is kínáló feleség volt a legnépszerűbb.		
6. A prostitúció alapvetően a középkori fürdőkhöz kötődött, ezért az egyház a fürdőket bírálta.		
7. A bordélyházakat az esetek többségében szükséges rossznak látták, s működésüket még az egyházi hatóságok is elnézték.		

* A feladathoz felhasznált irodalom: Dr. Kéri Katalin: *Érdekesek a nők történetéből*, IQDEPO, Pécs, 1996.

V. A magyar nép eredete és az Árpád-kor

1. Az ábra az őstörténettel foglalkozó tudományok kapcsolatát mutatja be. Egészítse ki az ábra és ismeretei alapján az alábbi szöveget!

Az őstörténettel foglalkozó tudományok kapcsolata

A magyar őstörténet kutatásának legnagyobb nehézségét – sok más népéhez hasonlóan – az írásos források szűkössége jelenti. A kevés írott adat mellett az őstörténet-kutatásban helyet kaptak más tudományok, elsősorban a nyelvészet és a tárgyi emlékekkel foglalkozó _____ által feltárt ismeretek.

A nyelvészet az élő nyelv és a nyelvmélekek elemzése alapján felvázolja a nyelv történeti fejlődését. Segítséget nyújtanak számára a fennmaradt _____. Kísérletet tesz a nyelvet beszélők _____ és szellemi fejlődésének rekonstruálására is (például az „eke”, „búza”, „sarló” szavakból következtet a mezőgazdaság színvonalára). A nyelvtani szerkezet és a _____ hasonlósága alapján e tudomány _____ osztja a nyelveket.

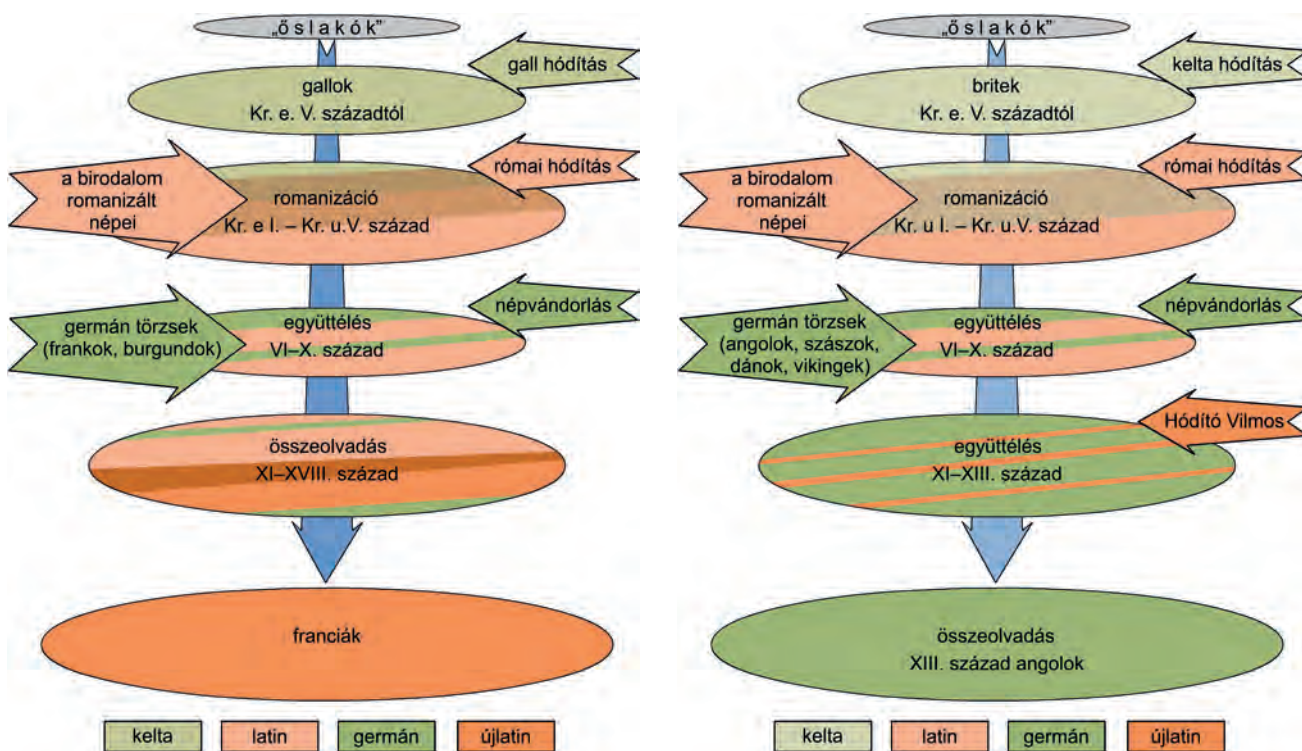
A történettudomány azonban csak korlátozott mértékben tudja felhasználni a nyelvészet megállapításait. A nyelv története nem minden esetben egyezik a nép _____ s különösen nem a _____ övezetében, ahol népünk kialakult. A folyamatosan vándorló, szétváló és egyesülő nomád népeknél gyakori volt a nyelvcsere. A nyelvészet és a _____ eredményei nehezen feleltethetők meg egymásnak. A nyelvészet csak a nyelv történetét vázolja fel, és nem a népet. Ráadásul a nyelv története, a nyelvek közötti rokonságok kialakulásának mikéntje a _____ korok előtt csak óvatos feltevés szintjén megfogalmazható rekonstrukció.

A tárgyi hagyatékkal a _____, az _____ és a történeti _____ foglalkozik.

Az anyagi műveltség emlékeit a _____ hozza felszínre. Az _____ és a történeti _____ az egykori tárgyak tulajdonosainak testi jégeit vizsgálja.

A tárgyi hagyatékból azonban csak óvatosan következtethetünk az _____ hovatartozásra, és semmit nem tudunk meg a _____ hovatartozásról.

2. Az ábrák a francia és az angol nemzet kialakulásának leegyszerűsített folyamatát mutatják be. Döntse el az ábrák és ismeretei alapján az alábbi állításokról, igazak-e!

Megállapítások	Igaz	Hamis
1. A francia nemzet a galloktól származik, és nyelve ma is a kelta nyelvcsaládba tartozik.		
2. Az angol nemzet őshazája a gall őshazával azonos, és az angol nyelv a kelta nyelvcsaládba tartozik.		
3. A francia nemzet számos nép keveredéséből jött létre, és a francia nyelv az újlatin nyelvek közé tartozik.		
4. Az angolok joggal nevezhetik őseiknek a keltákat és a germán angol törzseket is.		
5. Az angol és a francia nemzet is évszázadok során számos nép és nyelv kölcsönhatása eredményeként jött létre.		

3. Az alábbi források történészek, régészek és egy nyelvész álláspontját közvetítik a székelység eredetéről. Párosítsa a szövegek betűjelét a táblázatban szereplő állításokkal! (Egy helyre több betűjel is kerülhet!)

A) E sorok írója a napfényre került emlékanyag alapján azok véleményével ért egyet, akik az Árpád-kori székelyeket a magyarság szerves részének és nem valamilyen törökül beszélő, csatlakozott nép éppen elmagyarosodott leszármazottainak tekintik.

(Benkő Elek: *A székelyek és a Székelyföld régészeti kutatásának eredményei és feladatai*, Aetas, 1993/3)

B) Ha a különböző időpontokban keletkezett, egymástól független kútfők sokoldalú tanúvallomását komolyan vesszük, akkor csak arra gondolhatunk, hogy a székelység eredetileg egy önálló nép (vagy törzs) volt, amely még a „honfoglalás” előtt csatlakozott a magyarsághoz. Bár a források nem árulják el, hogy pontosan milyen népességről van szó, számos jel (a magyarság steppei környezete, a székely nem- és ágszervezet, esetleg a rovásírás) arra utal,

hogy török (legalább is törökös) környezetben kell a székelyek őseit keresni.

(Kordé Zoltán: *A székely eredetkérdés az újabb kutatások tükrében*, Aetas, 1993/3)

C) [...] az 'skl-ek [ejtsd: eszekelek], vagyis a székelyek egy része 830 táján a magyarok egy (nagyobb) részével együtt elhagyta Magna Hungariát, s ettől kezdve osztozott a magyarok sorsában. Mivel a bolgárok (székelyek) alkotóelemei voltak a magát a hun uralmi tradíció örökösének tartó kuvrat onogur-bolgár birodalmának, a székelyek – és nem a 830 tájáig a magas északon élő magyarok – őrizték meg az Attilától és Inrikttől, vagyis a hunoktól való származás tudatát.

(Így látták őket. *Vélemények az eredetkérdésről.* Kristó Gyula, Rubicon, 1992/3)

D) Egy körös-körül az ország lakatlan peremén élő, Erdélyben már a 11. században is a keleti és déli peremövezetben lakó, török nyelvű népesség okvetlenül megőrizte volna nyelvének legfontosabb szavait és elemeit. Kivált, amióta tudjuk, hogy a székelyek ősei már a 12. századtól földrajzilag is jól elkülönültek a magyarság erdélyi tömbjétől. A valóságban a székelység különböző magyar nyelvjárásokat őrzött meg bámulatos tisztaságban.

(Így látták ők. Vélemények az eredetkérdésről.
Bóna István, Rubicon, 1992/3)

E) Mindenesetre a székelység nyelvi anyagában semmiféle török nyom nincs. [...] A nyugati magyarság nyelvi anyagában sok olyan reliktum van, ami csak a székelységnél figyelhető meg. Itt az összefüggés nyelvilleg abszolút világos. Ez azt mutatja, hogy a székelység Erdély magyar lakosságának egy külön etnikai csoportja, s etnikailag semmi köze sincs Erdély magyar lakosságának a többi részéhez. Könnyen lehetséges, hogy idegen elemek keveredtek bele, de erre bizonyos délszláv nyomok kivételével semmilyen bizonyíték nincs. Így a török vagy hun eredetelmélet az álmok világába tartozik.

(Így látták ők. Vélemények az eredetkérdésről.
Benkő Lóránd, Rubicon, 1992/3)

Állítások	A forrás betűjele
1. A székelyek török eredete mellett foglal állást.	
2. Elutasítja a török eredetet.	
3. Régészeti bizonyítékokkal támasztja alá állításait.	
4. Nyelvi bizonyítékokkal érvel.	
5. A hun mondavilág továbbhagyományozását köti a székelyekhez.	
6. Külön etnikumként határozza meg a székelységet.	
7. Nem tartja elegendőnek a bizonyítékokat egyértelmű állásfoglalásra.	

4. Az alábbi térkép a magyarság vándorlásának állomásait (3–4.), illetve a magyarsággal érintkezésbe lépő birodalmakat (1–2.) mutatja be. Nevezze meg őket! Írja a számokhoz a megfelelő neveket!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

Melyik térséget jelöli az 5. jelzés? _____

5. A „kettős honfoglalás” elmélete történetírásunk egyik jelentős vitát kavarázó nézete. Az alábbiakban érveket és ellenérveket olvashatnak László Gyulától és a vele vitatkozó Györffy Györgytől. A szövegek elolvasása után döntse el, hogy igazak vagy hamisak a táblázatban megfogalmazott állítások! Döntését a vonatkozó szövegrészlet betűjelével indokolja!

- A) Az, amit eddig a honfoglalásról tanultunk és tanítottunk, mind igaz. Ebben semmiféle változás nem történt. A 896-os honfoglalás történelme szilárdan áll, amit a magam felvétele ehhez hozzáfűz, csupán annyi, hogy Árpád magyarjai a Kárpát-medencében már javarészt magyarokat találtak, akik előttük a 670-es évek táján özönlöttek ide.
(László Gyula: *Múltunkról utódainknak*; 1999)
- B) A kettős honfoglalás elmélete elsősorban régészeti leletekre épül. [...] Az onogurok – mai tudásunk szerint – bolgár-török nyelven beszéltek, s noha jelentős szerepük volt a magyarság kialakulásában, nem bizonyított, hogy a Kárpát-medencébe a 7. század végén beköltözött csoportjuk magyarul beszélt volna.
(*A honfoglalás vitás kérdései*. Interjú Györffy Györggyel; 1986)
- C) Eszerint a magyar nép két rokon ága, két alkalommal hajtotta végre a honfoglalást, egyik (onogur) az avar korban történt 670–680 táján, egy időben a dunai bolgár állam megalakulásával, a másik pedig (a türk, magyar) Árpád vezetésével a 9. század legvégén.
(László Gyula: *A kettős honfoglalásról*; 1982)
- D) Kik adták volna a magyar helyneveket ott, ahol Árpád magyarjainak sírjai, telepei hiányoznak? [...] Hát a késő avarok, akiket – amint kiderül – onoguroknak hívtak. Ezek szerint ezek jórésszének magyarul kellett beszélniük. [...] Végignéztem az orosz őskronikát, a bizánci forrásokat és a nyugatiakat, mindenütt megerősítést talált a kettős honfoglalás elmélete. Végül felvettem a kérdést: éppen a magyar krónikák ne tudnának erről? Hogyne tudnának, hiszen Árpád honfoglalását „a magyarok második bejöveteleként” tárgyalják.
(László Gyula: *A honfoglalás*; 1996)
- E) Elvben nem megengedhetetlen egy olyan feltevés, hogy a Kárpát-medence feltételezett régi ugor nyelvcsaládbeli többsége határozta meg a kialakuló nép nyelvét olyanformán, mint ez a szláv többségre települt bolgárok esetében bekövetkezett, de ugor nyelvnek e térségben semmi nyoma, és az is meggondolandó, hogy az újonnan összeálló nép nevét e korban nem az elnyomott, hanem az uralkodó helyzetben levő nép adta: az itt kialakult etnikum magyar neve tehát mindenképpen az uralmi apparátusukkal országot szervező Árpádokhoz kapcsolandó.
(Györffy György: *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról*; 2002)

Állítás	Igaz	Hamis	A forrás betűjele
1. László Gyula a kettős honfoglalás melletti érveit kizárólag régészeti anyagra építi.			
2. Györffy György szerint a régészeti bizonyítékok és a nyelvek nem támasztják alá egymást.			
3. László Gyula elméletét alátámasztja a bolgár analógiára (hasonlóságra, párhuzamra) történő nyelvcsere.			
4. László Gyula elmélete gyökeresen változtatja meg a honfoglalásról eddig kialakult képet.			
5. László Gyula szerint az avar honfoglalókkal együtt érkezett a magyarok első hulláma a Kárpát-medencébe.			

6. Az alábbiakban egy történelmi esemény két elbeszélését olvashatja. Fejtse meg a szövegek és a képi forrás alapján, hogy melyik lehet ez, és indokolja meg, miért tér el egymástól a két leírás!

- Öt évvel később, Konrád császár uralkodása alatt Zoltán, Magyarország vezérének néhai híres és dicsőséges vitézei: Lél, Bulcsú meg Botond uruktól küldetve Alemannia egyes részeire törtek, és ott sok becses zsákmányt ejtettek. De végül a bajorok és alemannok gyalázatos családsága miatt Lél meg Bulcsú fogóságba estek, s az Inn folyó mellett akasztófán végezték életüket. Botond meg a többi megmaradt magyar vitéz, mikor látták, hogy az ellenség gonosz csele miatt szorultságba jutottak, bátran és emberül helytállottak. Egymást nem hagyták el, hanem mindenképpen rajta voltak, hogy a veszedelemben maradót résznek segítségére legyenek.
(Anonymus: *Gesta Hungarorum*)
- [...] a magyarok serege megfutamodva, nem rendelkezett többé harci kedvvel. [...] Egyetlen utat, egyetlen kerülő utat sem tudtak találni maguknak anélkül, hogy ne várt volna rájuk nyilvánvalóan az Isten bosszúja, annyira, hogy nem sok nap múlva elfogott királyait és főembereiket Regensburgba vitték, és népük gyalázatára sok más földijükkel együtt akasztófára húzták.
(Augsburgi Gerhard: *Szent Ulrik élete*)

Az esemény:

A fő eltérések és azok indoka:

Lehel kürtje; Képes Krónika, 14. század

7. Az alábbi források a 10. századi magyar támadó hadjáratok helyszíneire kapcsolódnak. Azonosítsa a szövegekben megjelenő helyszíneket a térkép segítségével!

A) Berengár király egy tizenötezer emberből álló hadsereget küldött ellenük, de ezekből kevesen tértek vissza. De lovakon és bőrhajóikon [...] megkíséreltek behatolni a Rialtóra [...]. Ekkor Péter dózse úr Isten segítségével az említett magyarokat hajóhaddal megfutamtította.

(János diakónus krónikája, 900)

B) Zoltának, Magyarország vezérének néhai híres és dicsőséges vitézei: Lél, Bulcsú meg Botond uruktól küldetve Alemannia egyes részeire törtek, és ott sok becses zsákmányt ejtettek. De végül a bajorok és alemannok gyalázatos csalárdsága miatt Lél meg Bulcsú fogságba estek, s az Inn folyó mellett akasztófán végezték életüket.

(Anonymus: *Gesta Hungarorum*, 1200 körül)

C) [Madarász] Henrik király a csata megkezdése előtt a következő bölcs és üdvös tanácsot adta: „Amikor elkezditek a harcot, senki ne próbálja előzni bajtársát, még ha gyorsabb is a lova, hanem az egyik oldalról a pajzsoktól védve, a pajzsokon fogjátok fel az első nyíllövéseket, azután sebes vágatással és leghevesebb lendülettel rohanjatok rájuk, hogy másodszor ne tudják kilőni rátok nyilait, mindaddig, amíg nem érzik a fegyvereitek által ütött sebeket.”

(Liutprand: *Antapodosis*, 10. század)

D) Abban az időben volt a mieink között egy együgyű és félkegyelmű barát, név szerint Heribald, akinek mondásain és tettein gyakran nevettek a többiek. Ez, amikor a barátok első ízben futottak az erődítménybe, és egyesek fenyegetve felszólították, hogy ő is fusson velük, „igazán – felelte nekik – hát fusson, aki akar, [...]”. És így várta félelem nélkül a magyarok betörését. A barátok végre majdnem elkésve menekültek a többi hitetlenkedőkkel együtt, megrémülve a rettenetes kiáltozástól, hogy „az ellenség tüstént betör”. Ő azonban rettenthetetlenül megmaradt elhatározása mellett, és nyugodtan sétálgatott.

(Ekkehard: *Sankt Gallen-i történetek*, 10. század)

E) S minthogy azon görög a sereget igen bosszantotta, egy Botond nevezetű magyar áll ki vele birkózni; s a mint a küzdőtér elkészült, bárdját, melyet hordani szokott vala, ragadva, a város rézkapujához rohana, s abba bárdjával egy csapásra, mint mondják, olyan rést vág, hogy a görögök azon kaput mint csudát nem akarták kiigazítani.

(A Botond-monda leírása a *Képes Krónikában*, 1358)

8. A források elolvasása után állítsa időrendbe Géza nagyfejedelem és Szent István uralkodásának eseményeit!

- A) Szent István király továbbá, miután isteni rendelés akaratából a felséges királyi koronát elnyerte, híres és hasznot hajtó háborút viselt anyai nagyatyja, név szerint Gyula ellen, aki annak idején az egész erdőntúli ország kormányzatát a kezében tartotta. [...] Ezt az országot magyar nyelven Erdélynek nevezik, számos folyó öntözi, amelyeknek fővenyében aranyat gyűjtenek, és ennek a földnek az aránya a legfinomabb. *(Thuróczy-krónika)*
- B) Isteni jóslattól intve többek között Géza fejedelem is elkezdte a magyar népet keresztény hitre téríteni. [...] – rákényszerült, hogy kívánságát a keresztény fejedelmek és királyok tudomására hozza. Eme kívánságnak hallatára azok nemcsak segítséget küldtek neki, hanem személyesen fel is keresték. *(Képes Krónika)*
- C) [...] tartományait tíz püspökségre osztotta, az esztergomi egyházat a többiek fejévé és felügyelőjévé tette. S mivel az okos fejedelem ismerte az említett Asztrik vallásosságát, őt a főpapi méltóság süvegével ékesítve a kánoni választással felmagasztalta, s a kalocsai püspökség méltóságát ráruházta. *(Hartvik püspök: Szent István király legendája)*
- D) Ennek okából hát, szerelmetes fiam, szívem édessége, sarjam jövő reménysége, kérlek, megparancsolom, hogy mindenütt és mindenekben a szeretetre támaszkodva ne csak atyafiságodhoz és a rokonságodhoz vagy a főemberekhez, avagy a gazdagokhoz, a szomszédhoz és az itt lakóhoz légy kegyes, hanem még a külföldiekhez is, sőt mindenkihez, aki hozzád járul. *(Szent István király intelmei Imre herceghez)*
- E) Atyja halála után az ötödik évben – így akarta az isteni kegyelem – elhozták az apostoli áldás levelét, s miközben a püspökök és a papság, az ispánok és a nép egybehangzó magasztalásukat fennen kiáltozták, Isten kedveltje, István, királlyá választatott, s az olajkenettel felkenve a királyi méltóság diadémájával szerencsésen megkoronáztatott. *(István király nagyobbik legendája)*
- F) [...] vonakodott a pogány nép nyakát a keresztény hit igájába hajtani, s azon mesterkedett, hogy főembereivel együtt kivonja magát uralma alól. Mindezeket a dicsőséges keresztjelének pártfogásával, Isten szülőanyja, az Örök Szűz Mária érdemeinek oltalmával Isten kedveltje, Márton főpap és Szent György vértanú zászlaja alatt, vezéreik megölése után csakhamar szolgálatába hajtotta, a keresztség vizében megfürösztötte, és hűséges papok által osztván az üdvösség intelmeit, az egy Istent imádni kényszerítette. *(István király nagyobbik legendája)*
- G) Királyságának sorsául pedig, de kivált sarjadékának szaporításáért a római császári méltóságot viselő, szelíd erkölcei miatt jámbornak nevezett Henrik hűgát, név szerint Gizellát vette házastársul, kit miután olajkenettel felkentek, a korona viselésében társának ismert el. *(István király nagyobbik legendája)*

9. Egészítse ki István törvényeinek szövegét a hiányzó fogalmakkal!

- A) Ha valaki _____ (1) evésével megsérti a mindenki előtt ismeretes négy _____ (2), időszakot, akkor egy héten át bezárva börtölnön.
- B) A papok pedig és az ispánok hagyják meg az összes falusi bírónak, hogy ezek parancsára _____ (3) mindenki menjen a _____ (4), öregek és fiatalok, férfiak és nők, kivéve azokat, akik a tüzet őrzik. Ha pedig valaki amazok hanyagsága folytán nem (tűz-) őrzés végett marad otthon, az ilyet verjék meg, és nyírják le.
- C) Hogy minden tekintetben erős és sértetlen béke honoljon mind az idősebbek, mind a fiatalabbak között, bármilyen jogállásúak legyenek is, teljességgel megtiltjuk, hogy valaki másnak a bántalmazására _____ (5) rántsón. Ha ezt a jövőben vakmerőségétől ösztönözötten megkísérelné, ugyanazzal a _____ (6) öljék meg.
- D) _____ (7) _____ (8) építsen egy templomot, amelyet két telekkel s ugyanannyi rabszolgával lássanak el, lóval és kancával, hat ökörrrel és két tehénnel, harminc aprómarhával. Ruhákról és oltártakarókról a _____ (9) gondoskodják, papról és könyvekről a _____ (10).

10. A feladat a magyar egyház létrehozásához kapcsolódik. Válassza ki, hogy a következő oldalon levő állítások mely források alapján fogalmazhatók meg!

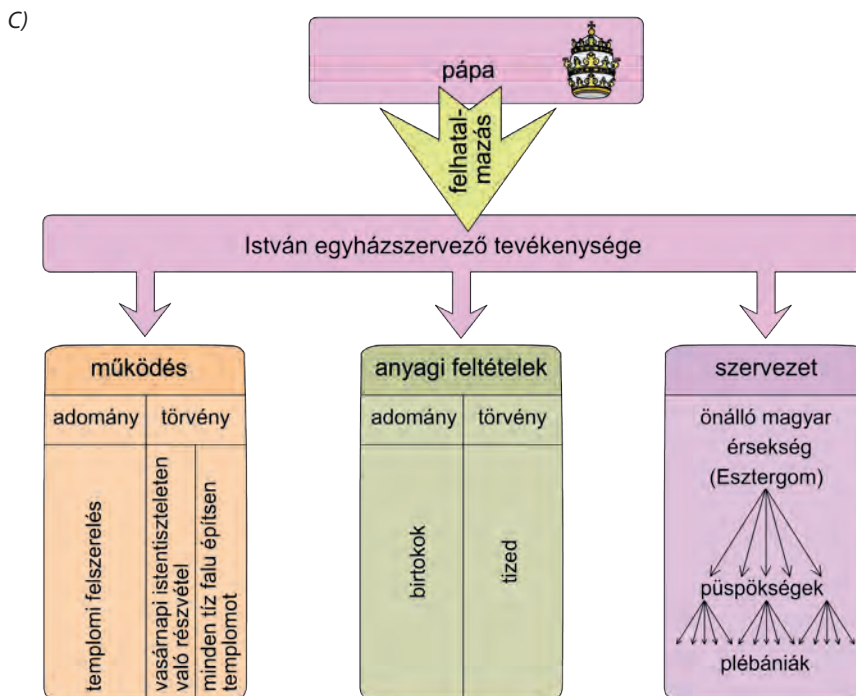
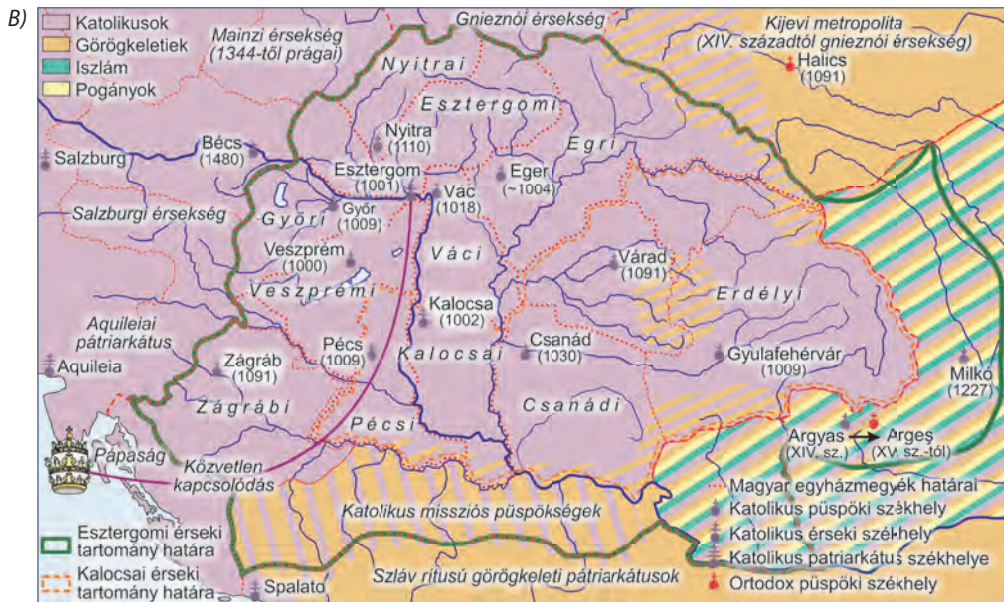

A) 3. A papok pedig és az ispánok hagyják meg az összes falusi bírónak, hogy ezek parancsára vasárnap mindenki menjen a templomba, öregek és fiatalok, férfiak és nők, kivéve azokat, akik a tüzet őrzik. Ha pedig valaki amazok hanyagsága folytán nem őrzés végett marad otthon, az illetet verjék meg, és hajukat nyírják le. [...]

Ha valamely pap vagy ispán, avagy valamely más hívó személy valakit vasárnap ökrökkel lát dolgozni, vegyék el tőle az ökröt, és adják a várnépnek elfogyasztásra. Ha pedig lovakkal dolgozik, vegyék el tőle a lovat, amit gazdája, ha akar, ökrökkel megválthat. [...]

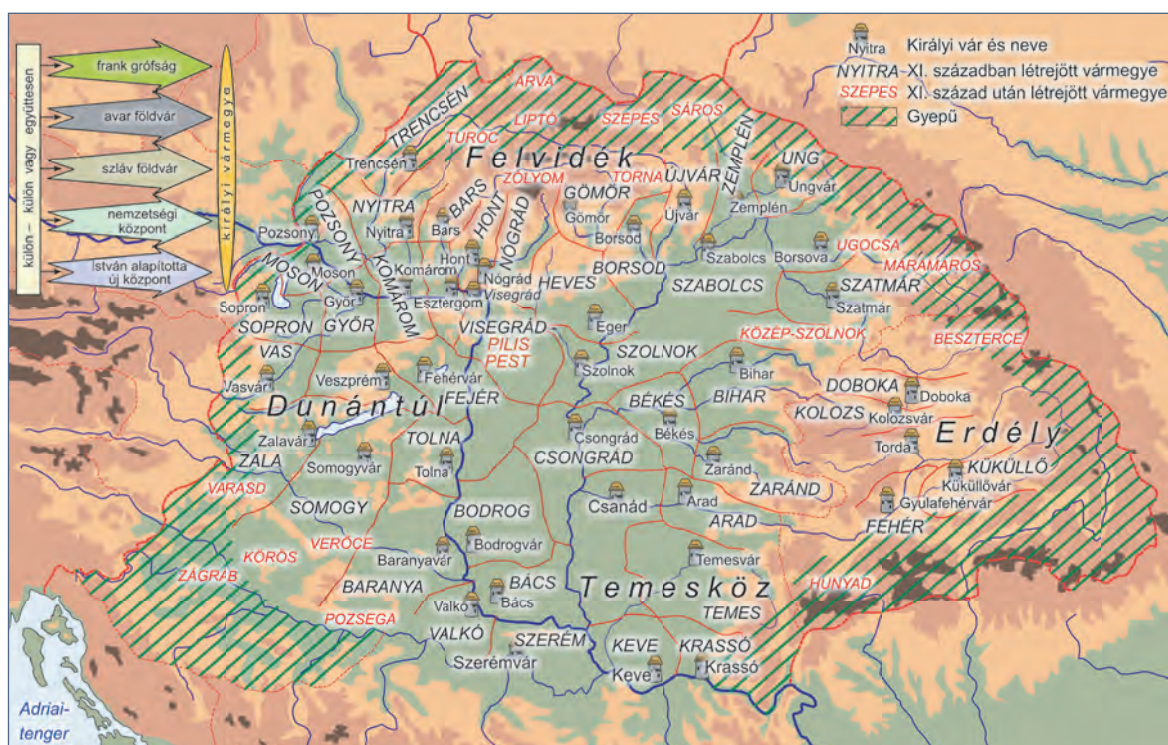
10. Ha valaki hús evésével megsérti a mindenki előtt ismeretes négy böjti időszakot, akkor egy héten át bezárva böjtöljön. [...]

19. Azok, akik istentisztelet hallgatására a templomba menvén, ott a misék szertartása alatt egymás közt mormognak, és másokat zavarnak, haszontalan történeteket mesélgetve és nem figyelve a szent olvasmányokra és a lelki táplálékokra, ha idősebbek, dorgálják meg őket, és gyalázzal üzzék ki a templomból, ha pedig fiatalabbak és közrendűek, e nagy vakmerőségükért a templom előcsarnokában mindenki szeme láttára kötözzék meg, s ostorozással és hajuk lenyírásával fenyítsék meg őket.
(István I. törvénykönyvéből, 1001 körül)

Megállapítások	A) forrás	B) forrás	C) forrás	Egyik sem
1. Szent István kötelezővé tette a vasárnapi istentiszteleten való részvételt.				
2. Szent István biztosította a templomok felszerelését.				
3. Szent István a római katolikus egyházhoz csatlakoztatta a magyar kereszténységet.				
4. Szent István támogatta a bencés rend megtelepedését Magyarországon.				
5. A magyar katolikus egyház önálló és független egységként kapcsolódott az egyetemes egyházhoz.				

11. A térkép a vármegyerendszer XI. századi kialakulását mutatja. Egészítse ki az alábbi szöveget a térkép és ismeretei alapján!

A királyi vármegyék először az ország _____ területén alakultak ki, majd az ország _____ jöttek létre, mint _____ vármegye is, a _____ helyén. A vármegyék egy része korábbi előzményekre épült, így voltak, melyek korábban _____ vagy _____ földvárak voltak, vagy _____ központok. Számos vármegyét maga _____ király alapított. A vármegyék jelentős részének elnevezése a vármegye _____ nevét viseli. A vármegyék a XI. század végére az _____ teljes területét kitöltötték.

12. Az ábra a Szent István által létrehozott királyi vármegye felépítését mutatja. Válaszoljon a kérdésekre az ábra és ismeretei alapján!

a) Hányféle birtoktípus található a királyi vármegye területén? Sorolja fel ezeket!

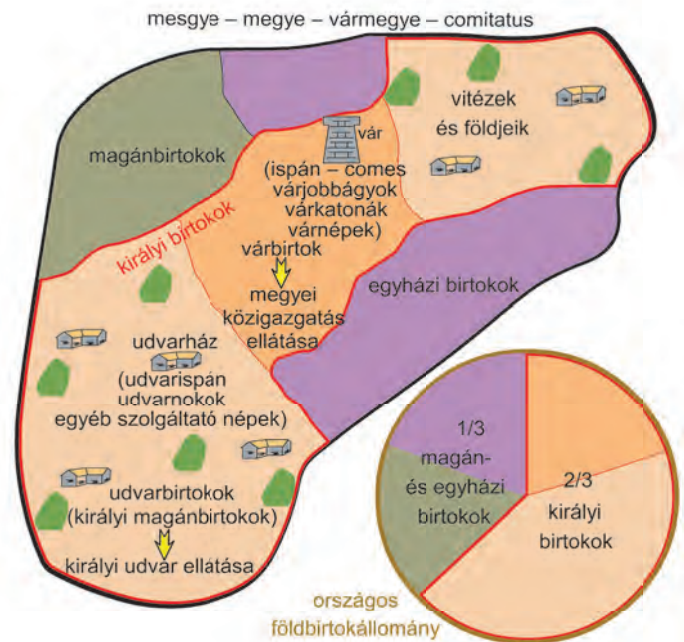
1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

b) Milyen arányt képviseltek országosan a királyi birtokok?

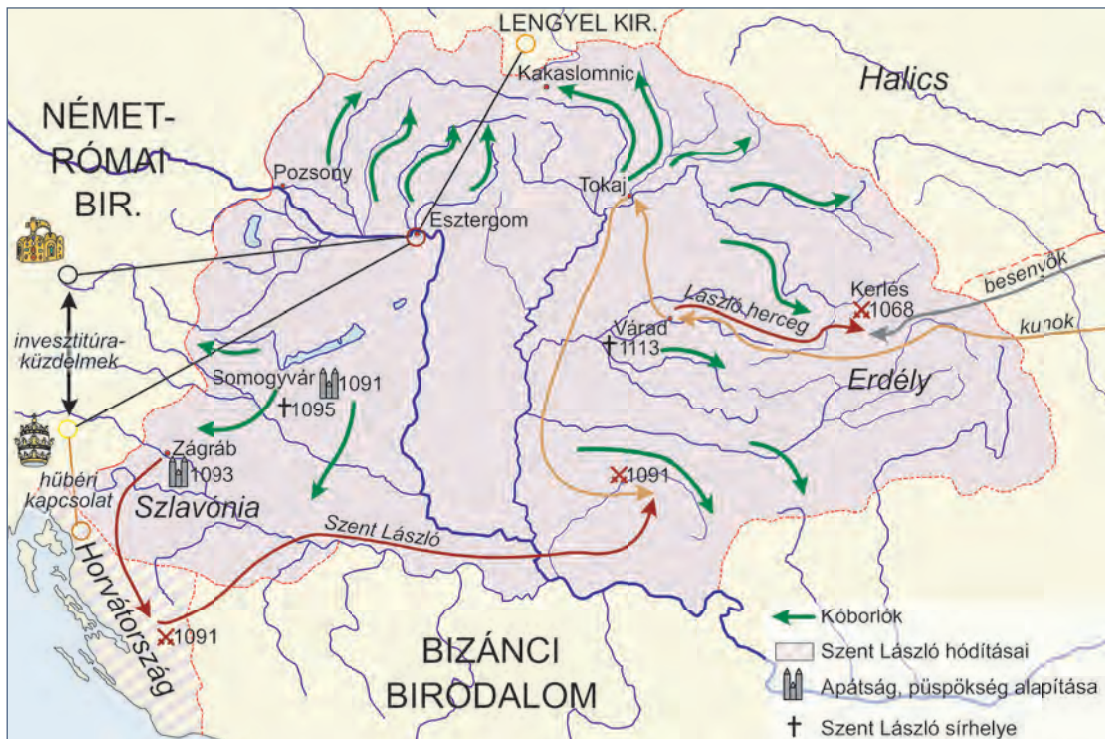
c) Mely társadalmi csoportokra jelentett veszélyt a királyi birtokok eladományozása?

1. _____
2. _____

d) Milyen szerepet játszottak az udvarházak a királyi birtokok életében?

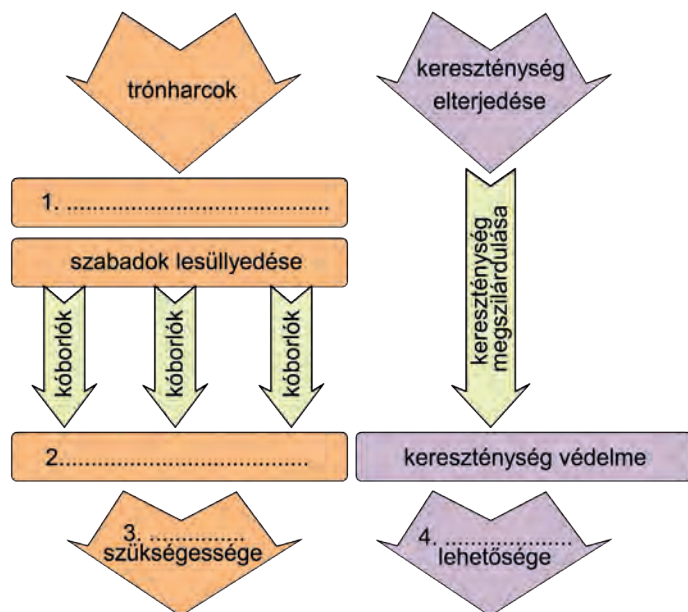

13. A térkép Szent László harcait és külpolitikáját mutatja be. Egészítse ki az alábbi szöveget a térkép és ismeretei alapján!

László még herceg korában fényes győzelmet aratott a betörő besenyők és _____ felett. 1091-ben uralma alá került _____, mely _____ kapcsolatban állt a pápasággal. 1093-ban megalapította a _____ püspökséget. László nyugati politikájában ügyesen kihasználta a pápaság és a _____ közötti ún. _____-küzdelmeket. A nagy királyt először az általa alapított _____ apátságban temették el. Később holttestét az általa püspökségi székhellyé tett _____ székesegyházában helyezték örök nyugalomra.

14. Az ábra Szent László törvényeinek főbb jellemzőit mutatja be. Egészítse ki az ábra hiányzó elemeit!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

15. Válassza ki I. (Szent) László és Könyves Kálmán törvényei közül azokat, amelyekben szerepelnek a táblázatban található megállapítások!

A) Mindenekelőtt esküvel elhatároztuk, hogy ha a főembereknek bármilyen rokonát lopás bűnében találják egy tyúk értékén túl, semmiképpen se rejthesse el vagy védhesse meg őt közülük senki. [...]

12. Ha valamely szabadot vagy rabszolgát lopáson érnek, akasszák fel. Ha pedig, hogy meneküljön az akasztófától, a templomba menekül, kihozván őt a templomból, vakítsák meg. Az olyan rabszolga pedig avagy szabad, aki libát vagy tyúkot lop, fél szemét veszítse, s amit lopott, adja vissza. [...]

14. Ha valamely szabad ember tíz dénár értékűt lop, akasszák fel, ha tíz dénárnál kisebb értékűt lop, a lopott értéket tizenkétszeresen adja vissza, és egy ökröt fizessen.

(László törvénykönyvéből)

B) 3. Azoknak a papoknak, kik első és törvényes házasságban élnek, a béke megóvása és a szentlélek egysége miatt, ideiglenesen engedélyt adunk, amíg nekünk ebben az ügyben a szentatyá tanácsot fog adni. [...]

11. Ha valaki vasárnapon vagy a nagyobb ünnepeken nem megy az ő kerületének egyházába, verésekkel javítsák meg. [...]

22. Akik pogány szokás szerint kutak mellett áldoznak, vagy fákhoz, forrásokhoz és kövekhez ajándékokat visznek, bűnükért egy ökörrel fizessenek.

(László törvénykönyvéből)

C) 20. Minden olyan birtok, melyet Szent István adományozott, illessen meg minden természetes leszármazás szerinti utódot vagy örököst. Az olyan birtok azonban, amelyet más királyok adtak, apáról fiúra szálljon, s ha ilyenek nincsenek, örököljön a fiútestvér, s ennek halála után fiait se zárják ki az örökségből. Ha pedig az illetőnek fiútestvére nincsen, az örökséget a király részére vegyék át. [...]

42. Aki kóborlót fogad fel a király engedelmé nélkül, ötvenöt pénzt fizessen [...].

54. Ha valaki négylábú állatot vagy ennek megfelelő dolgot, avagy húsz dénár értékű ruhát lop, mint tolvajt ítéljék el.

7. Hogy senki se tartson meg semmit a pogány szokásokból; aki pedig ezt teszi, ha az öregebbek közül való, negyven napig szigorúan vezekeljen, ha pedig a fiatalabbak közül, hét napon át [vezekeljen] verésekkel.

(Kálmán első és második törvénykönyvéből)

Megállapítások	A) forrás	B) forrás	C) forrás	Egyik sem
1. Bünteti a fennmaradt pogány szokásokat.				
2. Szigorúan megtorolja a magántulajdon elleni bűntetteket.				
3. Elrendeli, hogy a kihalt családok birtokai a királyra szálljanak vissza.				
4. Engedélyezi a kóborlók befogadását.				
5. Ideiglenes felmentést ad a cölibátus alól.				

16. Az ábra a kancellária kialakulását és működését mutatja. Válaszoljon a kérdésekre az ábra és ismeretei alapján!

a) A magyar kancelláriának mely egyetemes történeti előzményéről tanultunk?

b) Határozza meg a kancellária két alapvető feladatát!

1. _____

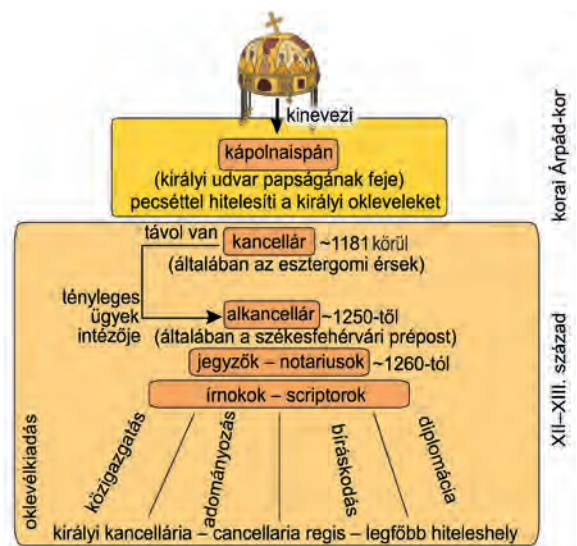
2. _____

c) Általában mely tisztség viselői voltak a magyar kancellárok?

d) Melyik magyar királyhoz köthető a kancellária felállítása (1)?
Mikor keletkezett az ehhez köthető oklevél (2)?

1. _____

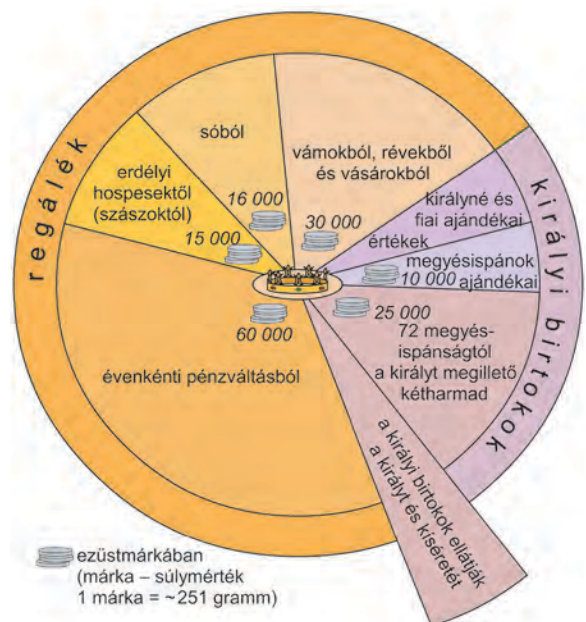
2. _____

17. Válaszoljon a III. Béla uralkodásához kötődő kérdésekre a forrás, az uralkodó jövedelmeit bemutató kördiagram és ismeretei alapján!

Magyarország királysága földje terjedelmének mértékében a világ legnagyobb országainak egyike; általában pedig azt mondják, hogy hosszában negyvennap jár föld és szélességben ugyanennyi. Földje legeltetésre alkalmas és rendkívül gazdag kenyérből, borban, húsféleségekben, aranyban és ezüstben, a halak bősége pedig meghaladja csaknem az összes országokat, kivéve Norvégiát, ahol kenyér gyanánt vagy kenyér helyett is halat esznek. Földje általában sík, apró dombok tarkítják, helyenként pedig igen magasak hegyei. Az erdélyi részeken hatalmas sóhegyek vannak, és ezekből a hegyekből mint a követ, úgy fejtik a sót, és szállítják szerte az egész országba és valamennyi környező országba.
(Francia szerzetes beszámolója a XII. század végi Magyarország állapotairól)

a) Mely természeti kincsek jelentettek komoly királyi bevételeket?

b) Melyik volt az uralkodó legjelentősebb jövedelme (1.)? Magyarázza el röviden, hogyan keletkezett ez a jövedelem (2.)!

1. _____

2. _____

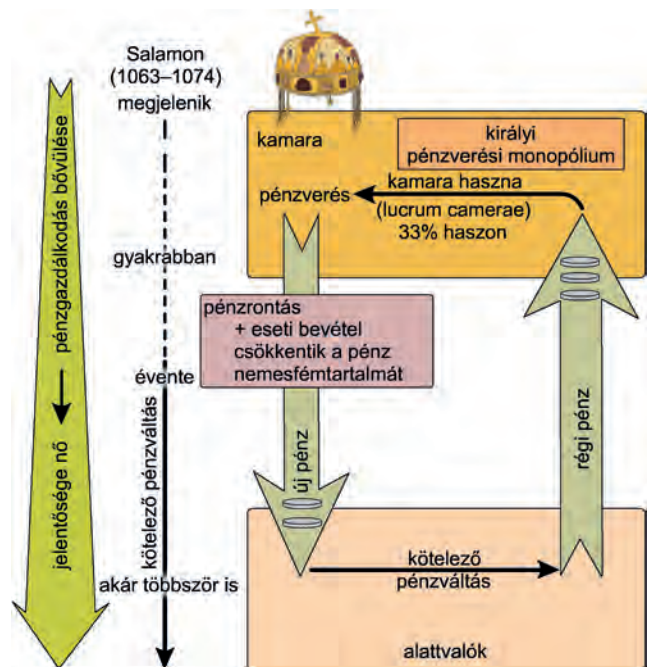
c) Magyarázza meg a hospes szó jelentését!

d) Határozza meg röviden a regálé fogalmát!

18. Az ábra II. András gazdaságpolitikájához kapcsolódik. Egészítse ki az alábbi szöveget az ábra és ismeretei alapján!

III. Béla kisebbik fia, _____ (1205–1235) ismét csak trónharcok révén szerezte meg a hatalmat. Mértéktelen birtokadományozásai, melyet „új intézkedéseknek” nevezett, a királyi _____ jelentős csökkenéséhez vezetett. András immár nemcsak udvarbirokokat, hanem királyi _____ is adományozott. Ezáltal válságba került az a Szent István óta kialakult rendszer, melyben a királyi hatalom a királyi _____ nyugodott. Ezzel veszélybe került a királyi udvar fenntartásához és az uralkodó hadjárataihoz szükséges _____ biztosítása. A pénzügyi nehézségeket az uralkodó a _____ származó bevételek emelésével kívánta megoldani. A királyi jövedelmek kezelését új méltóságra, a tárnokmesterre bízta. Azonban az ország gazdasági fejlődése ellenére az új típusú jövedelmek nem tudták pótolni a hiányt.

Emiatt a király az évenkénti pénzváltás során a _____ folyamodott, vagyis az új pénz az előző évinél kevesebb nemesfémeket tartalmazott.

19. Írja a táblázatba az Aranybulla vonatkozó cikkelyeit a tankönyvben olvasható forrásrészlet alapján!

II. András új intézkedései ellen országos mozgalom bontakozott ki. A hatalmas birtokadományozások több társadalmi réteget sértettek, és többeket bizonytalan helyzetbe hoztak. A birtokadományozásokból kimaradt magyar főnemesek köre rávette Andrást arra, hogy korlátozza bőkezűségét az adományok méretében és időbeli korlátlanágában, **A)** a jutalmazottak körében, **B)** a tisztségfoglalóknál, **C)** a királyi birtokokon élő, katonáskodó társadalmi csoportok, a szerviensek és a várjobbágyok helyzete az eladományozott területeken kétségessé vált. Ha megnézzük az Aranybulla azon pontjait, amelyek a szerviensek jogi helyzetét garantálják, a következőket látjuk. A szerviensek személyükben szabad emberek, **D)** akik – egy kivételt leszámítva – kizárólag a király joghatósága alá tartoznak; **E)** adómentességet élveznek minden királyi adó alól, legyen az közvetlen pénzdó **F)** vagy természetben fizetett adó, **G)** és pontosan körülírja, hogy ezzel szemben milyen körülmények között van katonáskodási kötelezettsége a szervienseknek. **H)** A későbbi jogfejlődés szempontjából is fontos, hogy nemcsak személyé-

ben, hanem birtokaiban is szabadsággal ruházta fel az uralkodó a szervienseit: ezt rögzíti a birtokok örökléséről szóló cikkely, amely majdnem teljes tulajdoni szabadságot adományoz. **I)** A várjobbágyok esetében ez nem történt meg, mindössze elismeri az Aranybulla, hogy őket Szent István valamilyen fokú szabadsággal ruházta fel, és ezek alapján társadalmi helyzetük fenntartására tesz ígéretet. **J)** Az egyéb intézkedések között voltak olyanok, amelyek egyes sérelmek közvetlen orvoslására vonatkoznak, és a király gazdasági és pénzügyi intézkedései **K)** ellen irányultak. Az 1222. évi Aranybulla ellenállási záradéka csak néhány személynek engedélyezte a királyi hatalommal szembeni fellépést. **L)**

A)	B)	C)	D)	E)	F)	G)	H)	I)	J)	K)	L)

20. A térkép Julianus barát útját mutatja. Válaszoljon a térkép és ismeretei alapján a kérdésekre!

a) Milyen célból kereste a keleten maradt magyarokat Julianus barát?

b) Miért a Kaukázus felé indultak először a szerzetesek?

c) Hogyan nevezte el Julianus barát jelentésében a területet, ahol a keleti magyarokat megtalálta?

d) Miért indult másodszor új úton felkeresésükre?

e) Miért nem tudta második útja során felvenni a kapcsolatot a keleti magyarokkal?

f) Bizonyítja-e Julianus útja azt, hogy

1. a Volga mentén volt a magyar őshaza? _____
2. egy magyar nyelvi csoport a vándorlás során a Volga mentén maradt? _____

g) Hogyan maradt fenn Julianus utazásának az emléke?

21. Az alábbi térképek a tatárjárás eseményeit és következményeit mutatják be. Készítsen jelkulcsot a térképek betűkkel jelzett részleteihez!

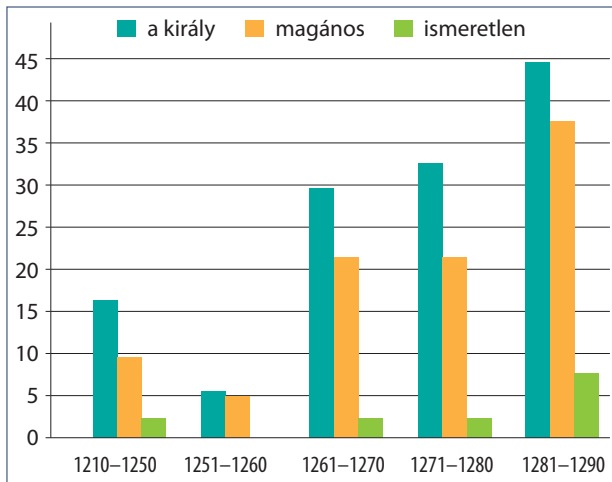
- A) A szaggatott nyíl _____ jelöli.
- B) Az aláhúzott településnév _____ jelöli.
- C) A zöld szaggatott nyíl a _____ jelöli.
- D) A két kard a _____ jelöli.
- E) A piros nyíl a _____ jelöli.
- F) A zöld terület a _____ jelöli.

22. Tanulmányozza a késő Árpád-kor várait és várépítéseit bemutató szöveges és képi forrásokat, majd ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

Amikor a tatárok váratlan betörése által – a mindenható Isten engedelmével – nagy veszteség érte országunkat, és lakói, nemesek, alacsony sorúak egyaránt, naggyobbrészt áldozatul estek a fent mondott népség öldöklésének, s kevesen maradtak életben, ezért az ő sokasodásuk, védelmük, egyszersmind

megerősödésük kellő elősegítésére, báróik közös tanácsából, királyi tekintélyünknel fogva bizonyos erődtítésre alkalmas helyeket híveinknek juttatunk, hogy várépítésre lehetőségük és módjuk legyen.

(IV. Béla király Miklós dubicai ispánnak, 1249)

Az 1242 és 1291 között épített várak

Tartományurak a 14. század elején

a) Ki és milyen indokkal kezdeményezte a várépítést Magyarországon?

b) Miért kellett jelentős területeket juttatni a várépítőknak?

c) Hogyan függött össze a várépítés és a tartományúri hatalom?

d) Mikor és miért növekedett meg jelentősen a várépítések száma?

e) Hogyan változott a királyi és a magánépítésű várak aránya?

23. A feladatban II. András okleveléből olvashat részletet. Egészítse ki az alábbi szöveget a forrás és ismeretei alapján!

A királynak a Zalán innen és túl lakó összes serviensei az összes bírának és másoknak, kikhez jelen oklevelünk eljut, üdvöt az úrban. Közönségteknek a tudomására kívánjuk hozni, hogy mivel a mi vidékünkön a gonosz emberek, bűneikből kifolyólag sok rosszat, jogtalanságot, kárt és sérelmes dolgokat követtek el, a hatalmasabbak közül is sokakat igazságtalanul elnyomtak, kik – távol lévén a bírától és sok más akadály miatt – a ma-

guk igazát semmiképpen nem kereshették: urunk királyunktól alázatosan és áhítattal azt kértük, engedje meg nekünk, hogy mi magunk bíraskodhassunk, és az elnyomottaknak és vég nélküli sérelmeket szenvedőknek teljes igazságot szolgáltatassunk, mindazok ellen, akiknek részéről méltánytalanul szenvedünk.

(Részletek a Zala megyei serviensek okleveléből, 1232)

A királyi birtokok _____ kerülésével a _____ vármegye bomlásnak indult, és a serviensek nehéz helyzetbe kerültek. Az _____ ugyan megerősítette jogait, de a vármegyében meg kellett védeniük magukat a bárók hatalmaskodásával szemben. A királytól megyéknként bíraskodási kiváltságot szereztek. A báróktól függetlenül _____ választhattak peres ügyeik intézésére. Ezzel évszázados fejlődés vette kezdetét: a vármegye alapja már nem a királyi birtok, hanem fokozatosan a megyében élő _____ önkormányzati jogokat szerző közössége lesz. A terület és a feladat változatlan, de már nem _____ vármegyéről, hanem _____ vármegyéről beszélünk.

24. A feladat a XIII. század második felének társadalmi változásaihoz kapcsolódik. Döntse el, hogy az alábbi megállapítások melyik forrás alapján állapíthatók meg!

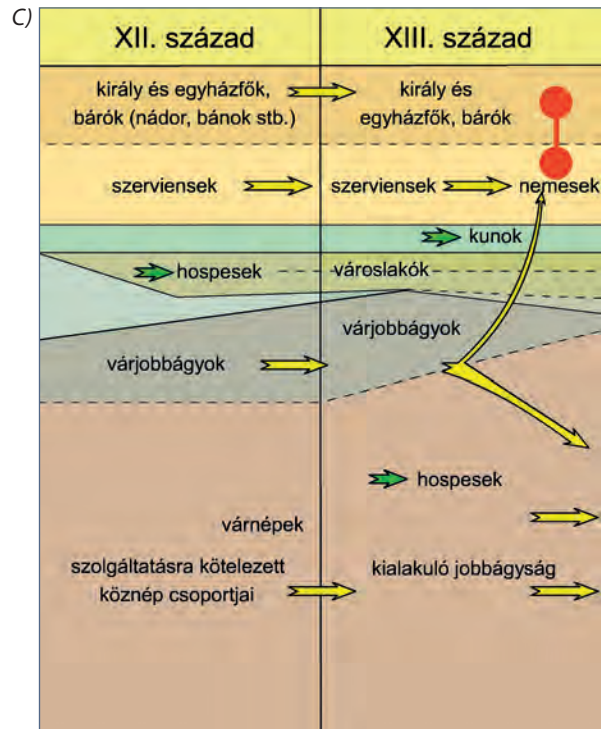
A) [...] Mi, B. [IV. Béla] Isten kegyelméből Magyarország királya és I. [V. István] ugyanazon kegyelem által a magyarok ifjabb királya és erdélyi herceg [...] tudtára adjuk mindazoknak, akik jelen levelünket megtekintik, hogy Magyarország összes nemesei, akiket királyi servienseknek mondanak, hozzánk járulván, tőlünk alázatosan azt kérték, hogy őket [...] elnyert szabadságukban megtartani kegyeskedjünk. [...]

8. Úgyszintén elrendeltük, hogy minden évben a szent király ünnepén, közülünk valaki tartozzék Fehérvárra jönni, és minden megyéből két vagy három nemes tartozzék megjelenni, hogy azoknak jelenlétében minden kártevésről és jogtalanságról, bárki okozta és követte el azokat, minden panaszosnak elégtételt szolgáltatassunk.

(Részlet az 1267. évi törvényekből)

B) Mivel minden király és ország hatalma egyedül övéi hűségén alapszik, s a hűség más államerényeknél annál inkább becslendő, minél ritkábban találkozni vele, ezért a királyi gondoskodásra tartozik, hogy azokat, akik kivételesen derék tetteikért jutalmazást érdemelnek, annál bőségesebben lássa el kedvezéssel és ajándékkal, minél komolyabbnak bizonyulnak érdemeik. [...] Amiért is mindenki tudomására kívánjuk hozni e sorokkal a következőket: amikor a tatárok váratlan betörése által – a mindenható Isten engedelmével – nagy veszteség érte országunkat, és lakói, nemesek, alacsony sorúak egyaránt, nagyjából áldozatul estek a fent mondott népség öldöklésének, s kevesen maradtak életben, ezért az ő sokasodásuk, védelmük, egyszersmind megerősödésük kellő elősegítésére, báróink közös tanácsából, királyi tekintélyünkön fogva bizonyos erődítésre alkalmas helyeket híveinknek juttatunk, hogy várépítésre lehetőségük és módjuk legyen. Ezek közül Baranya vármegyében fekvő Szársomló hegyet [...] Miklós dubicai ispánnak és általa örököseinek, valamint leszármazottainak adományoztuk, mivel ott jóváhagyásunkkal, személye védelmére és az ország hasznára, saját költségén és erőfeszítésével várat épített magának.

(IV. Béla oklevele, 1249)

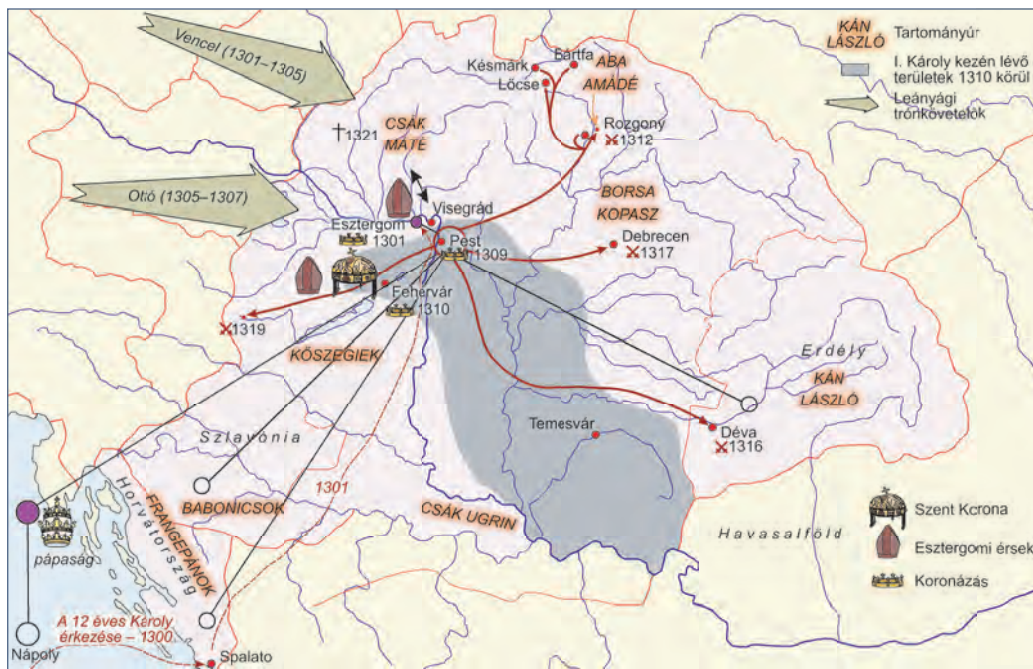

A magyar társadalom alakulása a XII–XIII. században

Megállapítások	A) forrás	B) forrás	C) forrás	Egyik sem
1. A szervienseket a XIII. század utolsó harmadában már nemeseknek nevezték.				
2. A jobbágyság különböző jogállású csoportokból jött létre.				
3. A tatár veszedelem elhárítása érdekében a király támogatta a várépítéseket.				
4. Az uralkodó megerősíti a nemesek adómentességét.				
5. Az ország vezető rétegét a bárók alkották.				

VI. A középkori Magyar Királyság fénykora

1. A térkép bemutatja I. Károly küzdelmeit a magyar trónért. Válaszoljon a kérdésekre a térkép és ismeretei alapján!

a) Melyik külföldi hatalom támogatta I. Károly törekvéseit?

b) Kik voltak I. Károly ellenfelei a trónért folytatott küzdelemben?

1. _____ 2. _____

c) Mikor koronázták meg a kor feltételeinek megfelelően I. Károlyt? Sorolja fel a koronázás három feltételét!

Évszám: _____

1. _____ 2. _____ 3. _____

d) Olvassa le a térképről három, a tartományurakkal vívott csata helyszínét, idejét (év), és nevezze meg a legyőzött tartományurakat is!

A csata helyszíne	Ideje	Legyőzött tartományúr

2. A Képes Krónikából származó alábbi szöveges és képi forrás az 1312-ban megvívott rozgonyi csata eseményeit mutatja be. A források és ismeretei alapján válaszoljon a kérdésekre!

A király is meg ők is siettek, hogy a csatára alkalmasabb helyet foglalják el, de azok hamarabb értek oda. Eközben a király és serege egy völgyben a Hernád mellett meggyónt és föloldozást nyert, majd magához vette az Úr szentséges testét a fent említett kereszties vitézektől, és mindenképpen felkészültek a halálra. Amazok meg – a béke legkeményebb ellenségei – fegyverbe öltöztek, és egy hegy ormáról hirtelen leereszkedtek az említett völgybe, harcra készen a király ellen. [...] a hegy oldalában oly kemény csata támadt, amilyen még nem volt Magyarországon a tatárok ideje óta.

Ebben a csatában odavesztek a király familiárisai közül [...], csupa tekintélyes nemes. Amikor Györkét, aki a királyi zászlót vitte, a zászló alatt megölték, a király zászlaja is odaveszett: a király a keresztiesek zászlaja alatt harcolt tovább.

A másik részen pedig Miklós fia Demeter és Aba, a sereg vezérei, továbbá Amadé két fia estek el hamarosan nyíltól halálra sebezve, és még igen sokan sérültek meg halálosan, itt vagy máshol fizették meg a halál adóját. A király, noha az ő részéről többen estek el, mégis dicsőséges diadalt aratott. Hisszük és valljuk, hogy ezt Isten cselekedte.

(Részlet a Képes Krónikából)

a) Kik voltak az ütközet résztvevői?

b) Melyik felet nem említi a krónika szövege?

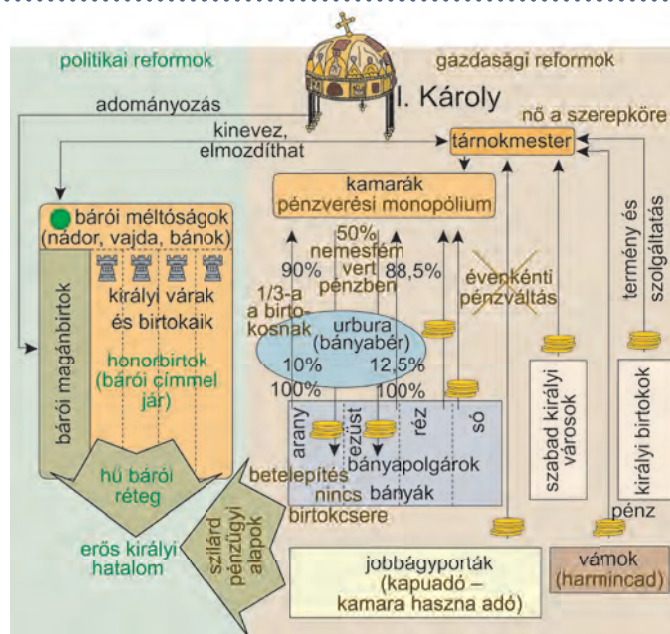
c) Milyen fegyvernem volt a legfontosabb a csatában?

d) Melyik jelenetét/mozzanatát beszéli el a képi forrás a szövegben leírtaknak?

e) Miért volt kiemelkedő jelentőségű a király győzelme?

3. Az ábra I. Károly politikai és gazdasági reformjait mutatja be. Döntse el az ábra és ismeretei alapján az alábbi állításokról, hogy igazak vagy hamisak!

Megállapítások	Igaz	Hamis
1. Az új bárói réteg megszerezte örökbirtokként a bárói méltóságokkal járó királyi várakat.		
2. Az uralkodó hatalmát erősítette az évenkénti pénzváltásból származó jelentős jövedelem.		
3. A gazdasággal foglalkozó tárnokmester szerepe jelentősen megnőtt.		
4. A bányászatból a királynak az urbura volt a legjelentősebb bevétele.		
5. A vajdai méltósággal járó honorbirtokok tulajdonjoga továbbra is a király kezében maradt.		

4. A forrás és ismeretei alapján értelmezze I. Károly rendeletét!

Károly, Isten kegyelméből Magyarország királya a jelen oklevél tartalmával emlékeztetül adva tudomására hozzuk mindenkinek, akit illet, hogy jóllehet országunk régi és most is szilárdan megtartott szokása kívánja meg, hogy mind az egyházak, mind országunk bármely nemese földjeinek, illetve birtokainak, amelyek területén arany- vagy ezüsbányát találnak, valamely méltányos csere révén a király kezéhez kell jutniuk, mégis, mivel a királyi felségnek gondosabban kell szem előtt tartania a saját és alattvalóinak hasznát, (ezért) megfontolva léleekben, hogy a földek és birtokok ilyenféle elvétele miatti félelemből országunk lakói révén az ország Isten által emberi használatra és nyereségre rendelt nagy kincstára a földek mélyén elrejtve marad, mert nem akarják feltárni, ha csak nem jut nekik ebből

megfelelő ellenszolgáltatás. Országunk főpapjainak és báróinak alapos, megfontolt tanácsával egyetértően kegyesen elrendeljük örökre szólóan, hogy ha a főpapok, szerzetesek, világi papok vagy a nemesek bármelyikének földjein és birtokain arany-, illetve ezüsbányát fognak találni, s amennyiben nem tagadják le azok létezését és nem tagadják meg a feltárásukat, akkor ugyanők örökre élvezzék örvendezve azon földjeik változatlan birtoklását, amelyeken ezek az arany- és ezüsbányák találhatóak, sőt a földjükön talált arany-, illetve ezüsbányából származó, a bányászok szokása szerint befolyó királyi jövedelmek harmadrészét is kapják meg teljességgel örök időkre.

(I. Károly rendelete, 1327)

a) Mi volt az oka a bányák eltitkolásának, a feltárás elmulasztásának?

b) Mit ért a szöveg az „Isten által emberi használatra és nyereségre rendelt nagy kincstár”-on?

c) Milyen két fontos előnyre tettek szert a föld tulajdonosai a rendelet kiadása után?

d) Mi volt a „bányászok szokása szerint befolyó királyi jövedelem”?

e) Hova került a kibányászott nemesfém? Mire használták fel?

5. Válaszoljon a forrás és ismeretei alapján az 1351-es törvényekhez kapcsolódó kérdésekre!

6. Ezenkívül bármely néven nevezett minden szabad faluban [...] élő valamennyi szántóvető és szőlőbirtokos jobbágyainktól is – kivéve a fallal övezett városokat – ezek minden terményének és borának a kilencedrészét [a kilencedik tized] fogjuk beszedni, és a királyné asszony is be fogja hajtani, és a fent említett bárók és nemesek bármely birtokaikon élő minden szántóvető és szőlőbirtokos jobbágyuktól hasonlóképpen hajtják be és szedik be azok minden terményének és borának a kilencedrészét a saját szükségletükre. [...] És ha egyesek az imént említett behajtással kapcsolatban másként járnak el, az olyan ellenszegülőknek és jelen rendeletünk megghiúsítóinak a birtokain a terményeknek és bornak ama kilencedrészét – bármiféle mérséklés és engedmény nélkül – a saját szükségletünk céljaira fogjuk behajtani. [...]

10. [...] legkedvesebb ősünknek és elődünknek, [...] minden gyanútól teljességgel mentes, szóról szóra ide közbeiktatott oklevelét, a benne leírt minden szabadsággal együtt elfogadván, magunkévá tévén és jóváhagyván:

11. kivéve egyedül ugyanazon kiváltságlevélből az előbb említett módon kirekesztett egyetlen cikkelyt, azt tudniillik, hogy „az örökösök hátrahagyása nélkül elhaló nemeseknek jogukban áll birtokaikat még életükben és haláluk esetére az egyháznak vagy másoknak, akiknek akarják, átadni vagy hagyományozni [...]”

[...] Ugyanazon nemeseknek a kérésére ahhoz is hozzájárultunk, hogy mind az országunk határai között lakó valódi nemesek, mind pedig azok is, akik országunk határain belül fekvő hercegi tartományokban élnek, egy és ugyanazon szabadságot élvezzék.

12. És mostantól fogva s a jövőben a „bán zsolozsmájának” nevezett nyestbörádó ügyében se zaklassák őket, hanem miként országunk más részeinek többi nemesei, ők is teljességgel kivételezettek és mentesek legyenek bármiféle más, eddig fizetni szokott adónak mindennemű szolgáltatása alól.

(Részlet az 1351-es törvényekből)

a) Mely dokumentumot újították meg az 1351-es törvények (1.)? Ki adta ki az említett oklevelet (2.)?

1. _____

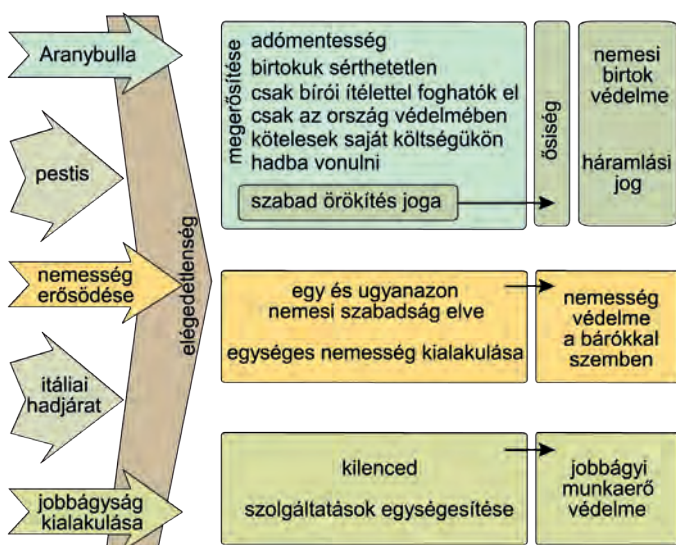
2. _____

b) Sorolja fel, mely intézkedések szolgálták a köznemesség érdekeit!

1. _____
2. _____
3. _____

c) Mennyiben szolgált a királyi hatalom érdekét a szabad örökhagyás tilalma?

6. Az ábra az 1351-es törvények létrejöttét és tartalmát mutatja be. Döntse el az alábbi állításokról az ábra és ismeretei alapján, hogy igazak vagy hamisak!

Megállapítások	Igaz	Hamis
1. A kilenced bevezetése védte a köznemesi birtokok munkaerő-ellátását.		
2. I. (Nagy) Lajos 1351-ben a nemesség megnyugtatására adta ki törvényeit.		
3. A törvényekkel Lajos a királyra szálló birtokok mennyiségét is növelni kívánta.		
4. Lajos minden pontjában megerősítette az 1222-es Aranybullát.		
5. Lajos a törvényeivel kívánta biztosítani, hogy a köznemesség a saját költségén kísérje el hódító háborúira.		

7. Az alábbiakban a jelentősebb középkori uralkodóink által kiadott törvények szövegeiből olvashat részleteket. Válogassa szét őket, majd írja a táblázatban szereplő betűjel mellé az uralkodók nevét és uralkodásuk időpontját!

A) Ezenkívül bármely néven nevezett minden szabad faluban, sőt még az udvarnoki és királyi falvakban élő valamennyi szántóvető és szőlőbirtokos jobbágyunktól is – kivéve a fallal övezett városokat – ezek minden terményének és borának kilencedrészét fogjuk beszedni. B) Ha valaki haragra gyulladva, vagy dölyfösségtől kevélyen szándékos gyilkosságot követ el, tudja meg, hogy tanácsunk végzése szerint száztíz aranypénzt fog fizetni. Ebből ötvenet a király kincstárába kell vinni, ötvenet adjanak a rokonoknak, tízet pedig a bírának és a közbenjáróknak ajándékozzanak. A gyilkos ezenfelül az egyházi törvények rendelkezése szerint vezekeljen.	C) Ugyanazon nemeseknek kérésébe is beleegyeztünk: hogy az országunk határai közt lakó valódi nemesek, még az országunk határai közt fekvő hercegi tartományokban levők is, megannyian ugyanazon egy szabadsággal éljenek. D) Ha valakinek az Isten tízet adott egy évben, a tizediket adja Istennek, és ha valaki tizedét elrejtí, kilenc részt fizessen. E) Ha pedig a király az országon kívül akar hadat vezetni, a szerviensek ne tartozzanak vele menni, csak az ő pénzén, és visszatérése után rajtuk hadbírságot ne szedjen. F) A lázadás miatt elpusztult vagy felégetett templomokat, a király parancsára, az illető egyház papjai állítsák vissza. Kelyheket és ruhákat a király költségén adjanak, könyvekről a püspök gondoskodik.

G) Ha valamely pap vagy ispán, avagy más hívő személy valakit vasárnap ökrökkel lát dolgozni, vegyék el tőle az ökröt és adják oda a várjobbágyoknak elfogyasztásra. Ha pedig lovakkal dolgozik, vegyék el tőle a lovat, amit a gazdája, ha akarja, ökrrel megválthat, és az ökröt egyék meg, ahogy mondtuk.

H) [...] az adóketést az egész országban olyképpen hajtsák végre, hogy minden kapu után, ahol emberek laknak, amelyen egy szénával vagy gabonával megrakott szekér képes befordulni, [...] az adókirovás napjától számított tizenötödik napon, 3-3 garast tartoznak fizetni [...].

A törvény betűjele	A törvényhozó neve, uralkodásának ideje
A)	
B)	
C)	
D)	
E)	
F)	
G)	
H)	

8. Azonosítsa az I. (Nagy) Lajos külpolitikai törekvéseihez köthető államokat!

A) A család Bölcs Róbert halála után megpróbált visszatérni az állam élére, I. Károly kisebb fiát, Andrást jelölte a trónra. Házassága Johannával nem volt sikeres, a királynő férje címmel kellett beérnie. A diplomáciai fáradozások hatására ugyan királlyá koronázták, de végül meggyilkolták.

a lengyel trónt öröklő Hedvig végül feleségül ment a pogányról keresztény hitre térő uralkodóhoz, Jagellóhoz.

B) Az I. Károly által szervezett királytalálkozón kötött megállapodást III. Kázmér és a magyar uralkodó, melynek révén 1370-ben, Kázmér halála után Nagy Lajos örökölte a trónt. A perszonáluniós kapcsolatnak Nagy Lajos halála után vége szakadt.

F) A hagyományosan jó kapcsolatokat a magyarországi Anjouk és a pápaság között a nápolyi örökség borította fel. A nápolyi háborúk lezárulta után Nagy Lajos fegyveresei biztosították az avignoni pápaság visszaköltözését Rómába.

C) A Kárpátokon túli kun területen a kun és román népcsoportok összeolvadásával jött létre. Nevének eredeti jelentése: 'a hófödte hegyeken túli terület'. Első fejedelme, Basarab sikeresen állt ellen a magyar hódoltató törekvéseknek, ám 1352-ben bekövetkezett halála után Nagy Lajosnak névleg meghódolt a terület.

G) A Dalmácia feletti uralomban ez az állam volt a legnagyobb vetélytársa Magyarországnak. 1356-ban Padovával szövetségben sikerrel védte meg adriai érdekeit Nagy Lajos, a megszülető zárai békében Raguzától (Dubrovniktól) a Kvarner-öböl magyar fennhatóság alá került a tengerpart.

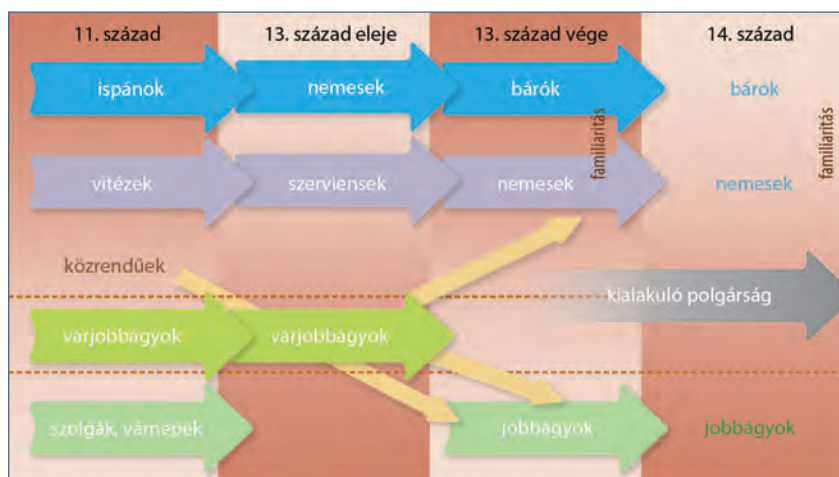
D) Lajos második felesége a nyugat-balkáni magyar hűbéres állam fejedelmének, Kotromanics Istvánnak volt a lánya. Ez a terület kötődött a legszorosabban a magyar királyokhoz, annak ellenére, hogy első királya, I. Tvrtko 1377-ben koronáztatta meg magát.

H) Az oszmán-török terjeszkedéssel balkáni szerepét megerősítő állam Dusán István alatt élte a fénykorát, aki még cárrá is koronáztatta magát. Az ő halála után a részekre hulló állam nem tudott ellenállni a török előrenyomulásnak, az 1371-es Marica-parti csatában déli része török, északi része pedig magyar fennhatóság alá került.

E) Európa utolsó pogány népe ellen III. Kázmér több háborút is indított, amelyben Nagy Lajos személyesen vagy csak seregeivel vett részt. Nagy Lajos fiatalabb leánya,

I) Az Arany Horda kivonulása után a Keleti-Kárpátok és a Fekete-tenger közötti területen hatalmi vákuum alakult ki. Az itt létrejövő román állam első előkelői Magyarország területéről érkeztek, de hamar függetlenedtek Nagy Lajostól. A terület később lengyel hűbérbé került.

9. Határozza meg a folyamatábra segítségével, mely társadalmi csoportokra vonatkoznak az alábbi törvényrészletek! Egy-egy szöveg több társadalmi csoportot is jelölhet!

A) A hetes szolgálatot teljesítő várnépektől a nyolc dénárt szedni rendeljük, s közöttük mindenesetre az olyan szabadtól is, aki csupán eme várnépektől független, de nem a királytól.

(Kálmán törvényeiből)

D) 6. Ezenkívül bármely néven nevezett minden szabad faluban [...] élő valamennyi szántóvető és szőlőbirtokos jobbágyainktól is -- kivéve a fallal övezett városokat -- ezek minden terményének és borának a kilencedrészét fogjuk beszedni [...].

(Törvény a kilencedről)

B) Felségünk lábához járulva tehát hűséges erdélyi német hospeseink egyetemlegesen nekünk kérésükkel panaszkodva, könyörögve eladták nekünk, hogy a szabadságból, amellyel nagyapánk, Géza, a legkegyesebb király behívta őket, már teljesen kiestek volna, ha királyi fenségünk szokott kegyességű tekintetét rájuk nem fordítaná.

(Andreanum, 1224)

E) Aki kóborlót fogad fel A király engedelmé nélkül, ötvenöt pénzt fizessen.

(Kálmán törvényeiből)

C) Ha valaki a comesek közül, megrögzött szívvel és lelkéről megfélelkezve – ami távol legyen a hűséget megtartók szívéből – felesége meggyilkolásával mocskolja be magát, a királyi tanács határozata szerint ötven tinóval egyezzen meg az asszony rokonaival, és vezekeljen az egyházi törvények parancsa szerint.

(István törvényeiből)

F) Továbbá, e négy jobbágyurat: tudniillik a nádorispánt, a bánt, a király országbíráját és királyné asszonyét kivéve, senki két tiszteletet ne viseljen.

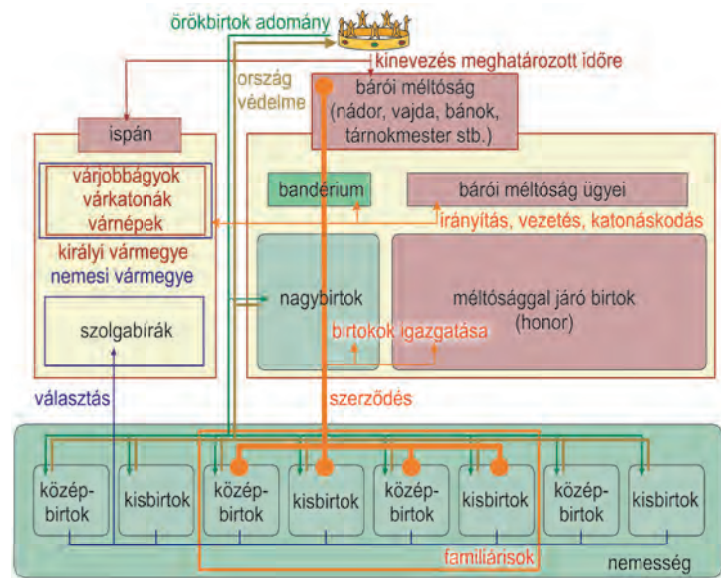
(Aranybulla)

Tegye időrendbe a kérdésben szereplő forrásrészleteket! Írja be a források betűjelét a körökbe! Kezdje a legkorábban keletkezett forrás betűjével!

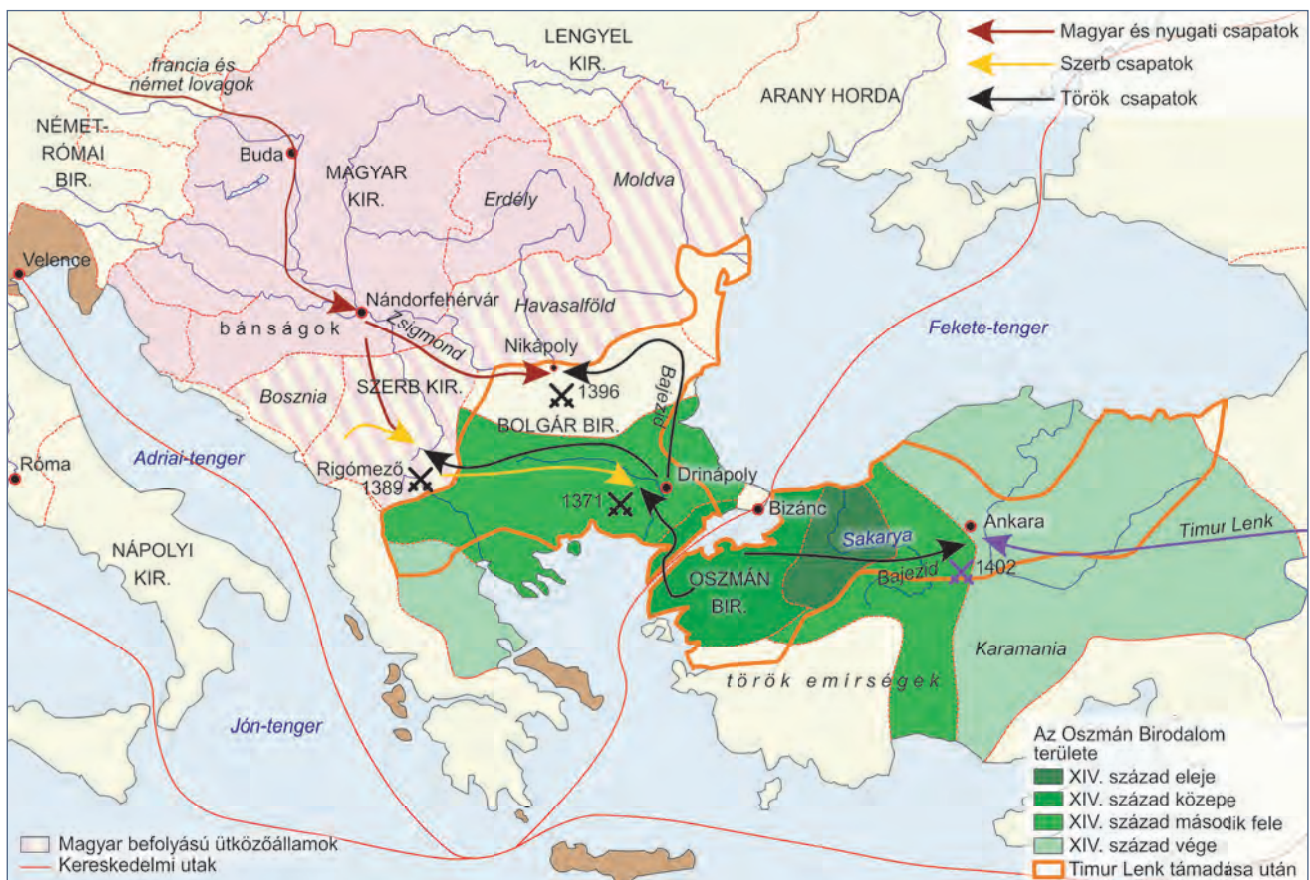

10. Az ábra a középkori magyar társadalom sajátos képződményét, a familiaritást mutatja be. Az ábra és ismeretei segítségével egészítse ki az alábbi szöveget!

A bárók a birtokaik vonzáskörzetében élő _____
 _____ szolgálatukba fogadták. Velük irányították birtokaikat, ők vezették hadba _____ . A familiárisaikkal intézték az országos _____ miatt rájuk háruló ügyeket is, így a magyar állam-szervezetet átszötte a familiaritás. A familiaritás ugyan sokban hasonlít a Nyugaton megismert _____ azonban alapvetően különbözik attól, mivel a familiáris birtokát a _____ és nem urától kapta, s a familiáris viszony nem _____ .

11. A térkép az Oszmán Birodalom XIV. századi terjeszkedését mutatja be. Válaszoljon a kérdésekre a térkép és ismeretei alapján!

a) Mikor (1.) és hol (2.) győzték le az oszmánok a szerb államot?

1. _____ 2. _____

b) Mikor (1.) és hol (2.) győzték le Zsigmond magyar király hadát?

1. _____ 2. _____

c) Mikor (1.), ki (2.) és hol (3.) mért jelentős vereséget az oszmánokra, mely évtizedekkel vetette vissza előretörésüket?

1. _____ 2. _____ 3. _____

d) Melyik két állam állta útját nyugaton a Balkánt előzőnlő oszmánoknak?

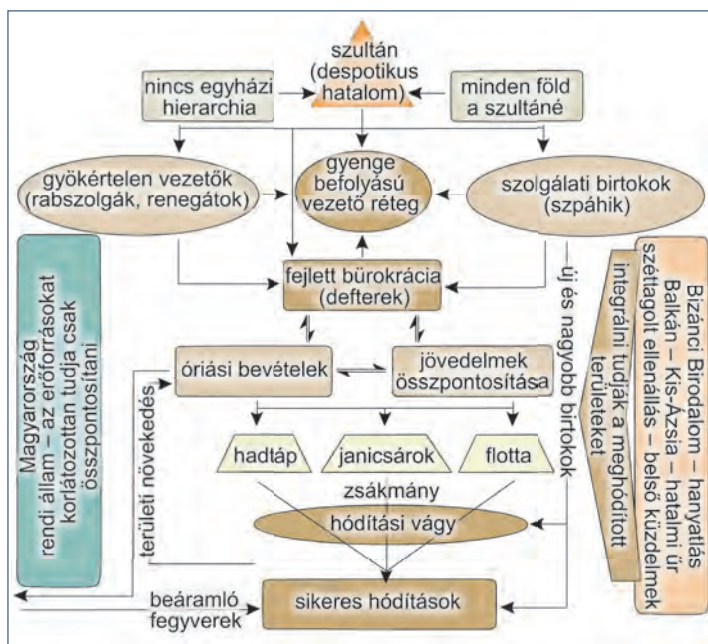
1. _____ 2. _____

e) Határozza meg a térkép segítségével az ütközőállam fogalmát (1.), és nevezzen meg egy ütközőállamot (2.)!

1. _____

2. _____

12. Az ábra az Oszmán Birodalom államszervezete és a hódítások közötti összefüggéseket mutatja be. Az ábra és ismeretei alapján egészítse ki az alábbi szöveget!

Az Oszmán Birodalom erejét elsősorban államszervezete biztosította. A _____ hatalom még a fejletlen területek erőforrásait is a hadsereg szolgálatába tudta állítani. Elvben a birodalom egész területe a _____ tulajdonát képezte. A földek döntő részét könnyűlovass katonáinak, a _____ adta katonai szolgálat fejében. (Gyakorlatilag ez természetbeni _____ volt.) Ezek a katonák feltlen hívei lettek az uralkodónak, mert tőle függött a megélhetésük. Birtokukat a szultán bármikor visszavehette, utódaiknak nem _____ azt. A birtokadomány nagysága a szolgálat arányában csökkent vagy növekedett. Az Oszmán Birodalomban nem alakult ki erős _____ hierarchia, amely korlátozhatta volna az uralkodót.

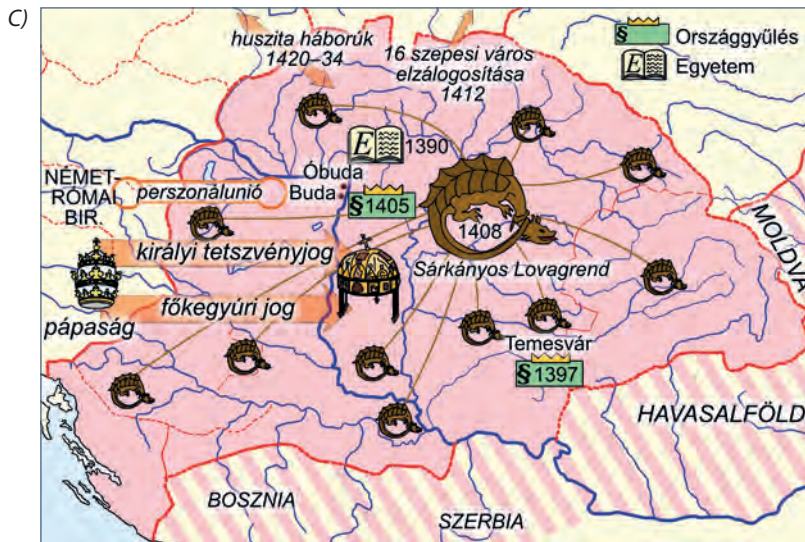
Ugyanakkor a legfelső vezető csoport tagjait is sokszor _____ közül emelte fel az uralkodó, így azok teljesen kiszolgáltatottak voltak.

A török haderő elit alakulatát a _____ adták. Ezt a gyalogos alakulatot jórészt átnevelt, muszlimmá vált keresztény gyerekekből szervezték. A jelentős jövedelmek lehetővé tették a seregek kiszolgálását segítő _____ egységek kialakítását is.

13. A feladat Luxemburgi Zsigmond uralkodásához kapcsolódik. Döntse el az alábbi állításokról, hogy melyik forrásból állapíthatók meg!

A) 10. Aztán megállapítjuk, hogy ha országlakosaink közül akármilyen rendű vagy rangú, a főpapoknak, báróknak, nemeseknek vagy más rendű embereknek a jobbágyai vagy parasztjai ellen valami jogi keresete lesz, aziránt először és elsősorban azoknak földesurai előtt kell törvényesen föllépni. És ha e falusiak vagy parasztok urai az igazságszolgáltatást megtagadnák, vagy annak eszközlésében késedelmeskednének, akkor hívja az ilyen földesurakat az igazságszolgáltatás megtagadása címén annak a megyének ispánja vagy alispánja vagy szolgabírái elé törvényesen perbe, amelyben az igazságszolgáltatás megtagadása megtörtént.
(Zsigmond 1405. évi ún. nagyobb dekrétumából)

B) 4. És mivel felségünk országlakosainak gyakori panaszából, sőt a kézzelfogható tapasztalás tanúságából is megértette, hogy a hatalmasabb országlakók némely új birtokfoglalásokkal és hatalmaskodásokkal sokféleképpen elnyomják és terhelik, azért [...] útját akarván állni: Határoztuk és rendeltük, hogy ha bármikor és bárhol megessenék az, hogy valaki birtokokat és földeket újabban elfoglal [...] , akkor a sértettek [...] menjenek és forduljanak annak a vármegyének az ispánjához és szolgabíráihoz, ahol az ilyen dolgokat elkövették. Ezek az ispánok és szolgabírák [...] az elfoglalt birtokokat, az e tekintetben nekik adott hatalomnál fogva adják vissza azoknak, akiktől igaztalanul elvették [...] (Zsigmond 1435. évi II. törvényből)

Megállapítások	A) forrás	B) forrás	C) forrás	Egyik sem
1. Zsigmond elérte, hogy a magyar királyok visszakapják az investitúra jogát.				
2. Zsigmond támogatta a városok fejlődését.				
3. Az uralkodó erősítette a vármegyékben a választott tisztségviselők helyzetét.				
4. Zsigmond a hozzá hű bárókkal kormányozta az országot.				
5. Az uralkodó igyekezett védeni a bárókkal szemben a köznemesség érdekeit.				

14. A feladat a magyar rendiség kibontakozásához kapcsolódik. Döntse el az alábbi állításokról, hogy melyik forrásból állapíthatók meg!

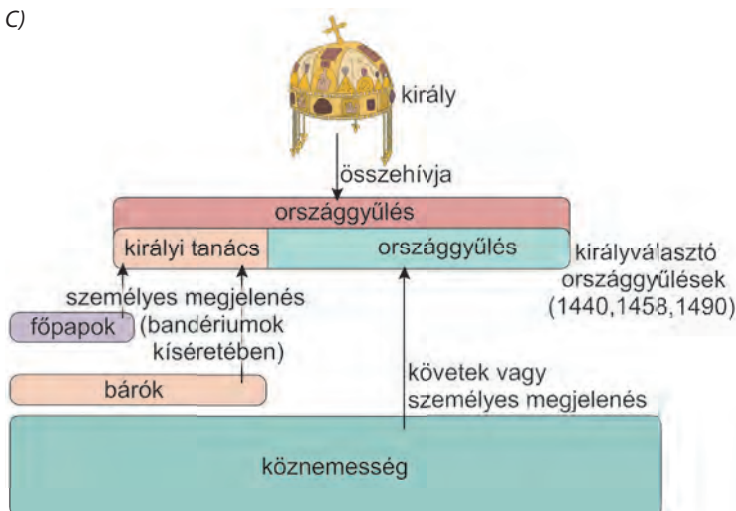
A) Mi, Mária Isten kegyelméből Magyarország, [...] stb. királynője [...] országgyűlést tartottunk, úgy tudniillik, hogy országunk egyes megyéiből egyenként négy tehetősebb nemes tartozott összegyűlni (...) megbízható és szavahihető követei által felségünknek panaszlólag oly módon nyilatkoztak, hogy nekik mind ama szabadságaikban és a szabadságok jeles kiváltságaikban, amelyeket Magyarország szent és más királyai hagytak meg, mint az az áldott emlékezetű, jó és hathatós leveleiknek értelméből kitetszik, [...], nincsen teljes egészében részük, [...] azt kérték, hogy őket mindazon szabadságok kiváltságában, amelyeket nekik Magyarország egykori szent és más királyai meghagyni kegyeskedtek és amelyeket ugyanama néhai atyánk és végül [mi] is megszilárdítottunk és megerősítettünk, minden újítás mellőzésével kegyeskedjünk változatlanul megtartani [...]

(Mária királynő dekrétumából, 1385)

B) [...] miután országunk minden megyéjéből és kerületéből a követeket, és a királyi joghatóságunk alá tartozó városok, mezővárosok és szabad községek küldötteit összehívtuk, s mindnyájuknak és mindegyiküknek kéréseit, kívánságait, előadásait, véleményét és panaszait meghallgattuk, és pontosan megértettük: országunk főpapjainak, báróinak és tekintélyesebb előkelőinek, valamint ama követeknek tanácsára s az e részben történt érett megbeszélés után, az egész ország java és békességes állapota kedvéért határoztuk és rendeltük, hogy némely városokat védfalakkal kell körülvenni, némely szabad községeket vagy mezővárosokat a városok rangjára kell emelni, [...]

(Az 1405. évi dekrétumokból)

C)

A magyar országgyűlés kialakulása

Megállapítások	A) forrás	B) forrás	C) forrás	Egyik sem
1. A kibontakozó magyar rendi országgyűlés kétkamarás felépítésű volt.				
2. A városok a XV. század elejétől részt vettek a rendi országgyűléseken.				
3. Zsigmond támogatta a városok renddé szerveződését.				
4. A kialakuló rendi országgyűlésen a nemesség követek útján vagy személyesen vett részt.				
5. A kialakuló rendi gyűlésen a főpapok és a bárók személyesen vehettek részt.				

15. Az alábbiakban egy történész Luxemburgi Zsigmond értékeléseiről szóló – negatívumokat és pozitívumokat egyaránt felvonultató – összeállítását olvashatja. A szövegek elolvasása után döntse el, hogy igazak vagy hamisak a táblázatban megfogalmazott állítások!

A) – negatívumok

Így aztán Zsigmond maradt az az uralkodó, aki lefejeztette Hédervári Kont Istvánt és harmincegy büszke társát (1388); aki a törökök elől előbb Nikápolynál (1396), majd Galambócnál (1428) megfutott; akit az urak fogságra vetettek, ahonnan csak a Garai testvérek irgalmából szabadult ki (1401); aki végleg elvesztette a Nagy Lajostól dicsőséggel meghódított Dalmáciát (1402–1420); végül aki „határtalan könnyelműsége” folytán örökös pénzzavarral küszködve mindent elzalogosított, étkészletétől kezdve a tizenhat szépesi városig, [...]. Mindebből más, mint kedvezőtlen portré nemigen kerekedhetett ki [a 19. századi történetíróknál], kivált ha hozzávesszük, hogy a modern korban a történelmet többnyire józan nyárspolgárok írták, akikre éppoly rossz benyomást tettek a bővérű uralkodó gáláns kalandjai, mint az a tény, hogy valaki rendszeresen többet költ, mint amennyi a jövedelme. Mindeme negatívumokat azután szíadunk [ti. a 20. század] első évtizedeiben Hóman Bálint foglalta össze tudományos igényű szintézisbe, amelyben a korszakot már a nagybirtok uralma és főúri „ligák” versengése jellemezte. Eredményeit Szekfű Gyula úgy összegezte [az 1930-as években], hogy Zsigmond ötvenéves uralkodása idején „a királyi hatalom tekintélye és anyagi ereje nagyban le hanyatlott”.

B) – pozitívumok

A magyar trónt 1387-ben az országnagyok (a „bárók”) választásából nyerte el, mint Nagy Lajos leányának, Máriának a férje. Hosszú időbe telt, amíg meg tudta vetni a lábát és maga alá tudta gyűrti a királycsináló bárók ligáját. Miután azonban szívós aprómunkával sikerült megbízható híveket – részint magyar urakat, mint Garai Miklóst, Maróti Jánost, a Perényieket és másokat, részint idegeneket, mint a stájerországi Cillei Hermannt, a lengyel Stibor vajdát, a firenzei születésű Filippo Scolari, azaz Ozorai Pipót – gyűjtenie maga köré és mind több befolyással felruházni őket, segítségükkel 1403-ban leverte az ellenzék mozgalmát és többé nem engedte szóhoz jutni. Ezután „élete végéig nem háborgatta országában belső zavar: nyugodtan viselhette uralkodói jogarát” (Thuróczy). A korábban elhalt Mária helyett Cillei egyik leányát, Borbálát vette nőül, és uralmának huszonkét leghívebb támogatóját 1408-ban a Sárkányrend lovagi társaságába tömörítette, amelynek alapító okmánya örök hűsége kötelezte tagjait a dinasztia és egymás iránt.

Állítások	Igaz	Hamis
1. A Zsigmond-kép alakulása nagyban függött a történetírók morális környezetétől, értékrendjétől.		
2. A negatív kép elsősorban Zsigmond korának a hódoltság korával való összevetése miatt alakult ki.		
3. Engel Pál véleménye szerint az uralkodó kormányzásra alkalmatlan személyiség volt.		
4. A 20. század elején negatívan ítélték meg kapcsolatait a bárókkal, mint később.		
5. A 19. századi történetírók hiányolták katonai/hadvezetési talentumát.		
6. Minden időszakban egyértelműen a belső békét hiányolták Zsigmond korából.		
7. A 20. század első felének jeles történészei a hatalom centralizációjának, kiterjesztésének elmaradásáért bírálták.		

16. Olvassa el a középkori magyar társadalom változásait bemutató oklevélrészleteket, majd válaszoljon a kérdésekre!

A) Mi, Ozorai Pipó temesi ispán jelen oklevelünk tartalmával kifejezve emlékezetére bízunk mindenkinek, akit illet: Mivel a jogrend megköveteli, és észszerűnek is látszik, hogy amit bizonyos törvényes és jogos indokok alapján adnak, az szilárdan sokáig megmaradjon [...].
Elrendeljük, hogy az ozorai népeink és vendégeink korábbi szokásuk szerint minden évben ötven az idő tájt érvényes

új királyi forintot, tudniillik huszonöt forintot ebből Szent György vértanú ünnepén, és a többi huszonöt forintot ebből Szent Mihály arkangyal ünnepén vagy az azt követő határnapokon tartoznak adni és fizetni. Beleegyezőnk abba is, hogy az ozorai vendégeink a szabad városok mintájára minden egyes évben bírót és esküdteket, akit csak akarnak, választhatnak és állíthatnak közösen [...].

Milyen jogállapotr tett szert a nevezett település?

Melyik két társadalmi csoportból tevődött össze feltehetőleg a település népessége?

Kik jártak jobban az adománylevéllel?

Miben különbözött jogállásuk a királyi városok polgárainak jogállásától?

B) Apsa fia, Mihály, Tenkez fiai, Csépan és Timus; Maradék fiai: Gergely, Mátyás és Mester [és mások] és ezeknek rokonai Köcsk faluból, Vasvár hadi népei, akiket a szent király jobbágyai fiainak neveznek, az ország megvédésében mind apánk idejében, mind a mi időnkben kedves szolgálatot tettek vértük ontásával és rokonaik halálával, s ezért tőlünk alázatos könyörgéssel kérte, hogy őket, alább megnevezendő atyafiaikat ilyenféle érdemeik kiválósága miatt kegyeskedjünk

királyi jóindulattal korábbi állapotukból kiemelni és a nemes szerviensek sorába áthelyezni. Mi tehát, [...] őket országunk nemesei közé nem méltatlanul besoroltuk. [...] Akartuk, hogy mind ők maguk, mind örököseik, mind fiaik, akik később fognak születni mostantól fogva a szabadság azon kiváltságait élvezzék, korábbi állapotuk minden megkülönböztető jegye nélkül, amely országunk igazi, eredeti és természetes nemeseit megilleti.

Melyik társadalmi csoportba tartoztak az oklevél kedvezményezettjei?

Milyen jogállapotot értek el az adományozással?

Milyen szolgálatuk fejében történt az oklevél kiállítás?

C) Jónak láttuk és elhatároztuk, hogy győri hospeseink telepedjenek át a győri várba, és ezután éljenek a várban, aszerint a szabadság szerint, amely fehérvári címiseink [polgárain-

ké] is; ugyanúgy mentesülvén és örökre azonosképpen kivétevéen a győri ispánnak és udvarispánjának bíraskodása, fennhatósága, hatalma és ítélkezése alól [...].

Milyen jogállapotot értek el az oklevél kiadásával a kedvezményezettek?

Mi volt a jogállapota a korábbi településüknek?

Kinek a bíraskodása alá kerültek az átköltözéssel és az oklevéllel?

D) Magyarország összes nemesei, akiket királyi szervienseknek mondanak, hozzánk járulván tőlünk alázatos hódolattal azt kérték, hogy őket Szent István királytól megállapított és elnyert szabadságukban megtartani kegyeskedjünk. Mi pedig

úgy találtuk, hogy kéréseik és követeléseik jogosak és törvényesek, tanácsot tartván báróinkkal, s az ő hozzájárulásukkal azokat teljesítendőknékvéltük.

Mi jelzi a szövegben az egykori szerviensek nemessé válását?

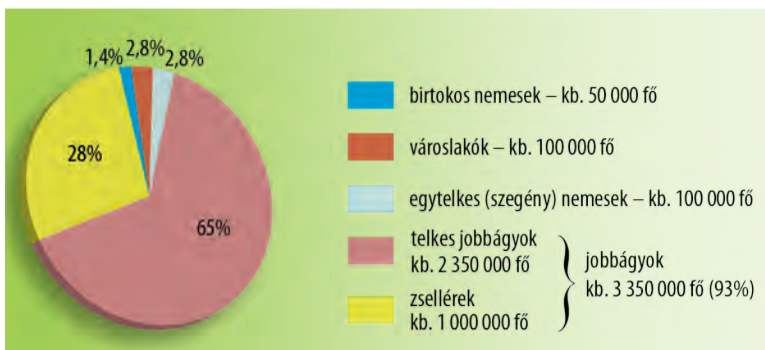
Mely korábbi dokumentum írta körül adómentességüket és birtokbírhatási jogukat?

Mi jelzi a szövegben azt, hogy a magyarországi nemességnek van egy „magasabb” rendű csoportja?

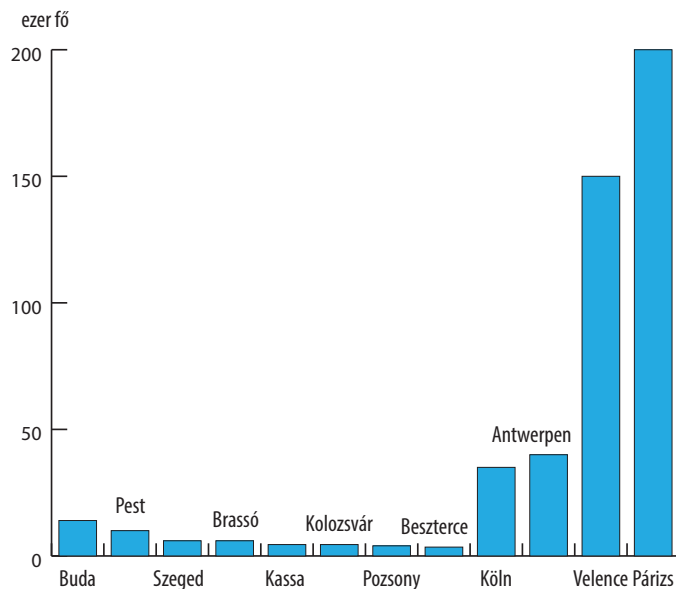
17. Az alábbiakban a városok lakosságáról, a városlakók számáról és a településszerkezetről szóló diagramokat láthat. Ismeretei és a források alapján döntse el, hogy igazak vagy hamisak a táblázatban megfogalmazott állítások!

A magyarországi településhálózat jellemzői a 14–15. században

A magyar társadalom felépítése a 15. század végén

Városlakók száma a 15. század végén

Állítások	Igaz	Hamis
1. A magyarországi városiasodás követte a nyugat-európai fejlődési irányt.		
2. A városlakók többsége a nyugat-európaival szemben parasztember volt.		
3. A városlakókhöz, hogy reális számukat megkapjuk, hozzá kell adnunk a nemesség jelentős részét is.		
4. A nagyváros Magyarországon lényegében ismeretlen fogalom a 15. század végén.		
5. A városok száma összefügg az alacsony népsűrűséggel.		
6. Nyugat-Európához hasonlóan a magyarországi városok etnikai közössége azonos volt a vidékével.		

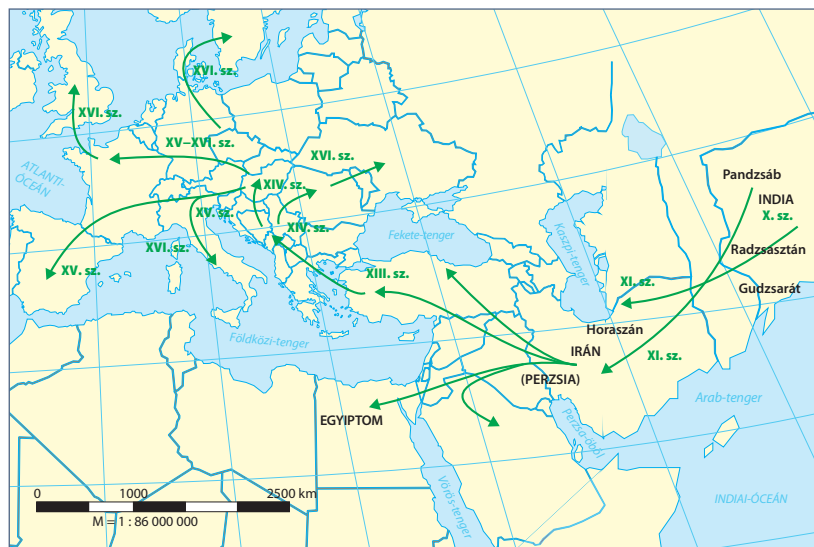
18. A források és az ismeretei segítségével töltsse ki a középkori adónemeket összegző táblázatot!

- A) Ha valakinek az Isten tízet adott egy évben, a tizedik részt adja az Istennek, és ha valaki tizedét elrejt, kilenc részt fizessen.
- B) Ezenkívül bármely néven nevezett minden szabad faluban, sőt még az udvarnoki és királynéi falvakban élő valamennyi szántóvető és szőlőbirtokos jobbágyainktól is – kivéve a falal övezett városokat – ezek minden terményének és borának a kilencedrészét fogjuk beszedni, és a királyné asszony is be fogja hajtani.
- C) Elrendeltük és parancsoljuk, hogy minden megyében, minden egyes kapu után, amelyen szénával vagy gabonával megrakott szekér képes befordulni vagy azon át kijönni, a kirovás megtörténte után 15 napon belül, a kamara haszna címén, előbb említett kamaráknak 18 dénárt a kamarák ispánjának kezéhez kell szolgáltatni és fizetni.
- D) Hűséges vendégeink, az erdőtüli szászok közösen királyi felségünk lábai elé borultak, és [...] [mi] korábbi szabadságukat visszaadtuk, mégpedig a következőképpen: [...] évente kötelesek 500 ezüstmárkát fizetni kamaránk hasznára, és ez alól az adó alól senki se legyen kivéve, aki határaik között lakik [...].
- E) Ezenkívül elrendeltük, hogy minden telek Szent György nyolcadán [május 1.] 12 dénárt tartozik fizetni cenzus, azaz teragium [földbér] fejében.
- F) [...] bányászok szokása szerint befolyó jövedelem [az ezüst 1/8-a és az arany 1/10-e] [...].

Forrás betűjele	Az adó elnevezése	Az adót fizetők köre	Az adó alapja	Az adót kapja
A)				
B)				
C)				
D)				
E)				
F)				
—		kereskedők	a határon áthaladó áru értéke	királyi kincstár
—	rendkívüli adó			

19. Cigányok a középkorban. Az alábbi feladatok a cigányok/romák középkori történelmére vonatkoznak.

- a) Döntse el a térkép alapján a következő oldalon lévő állításokról, hogy igazak vagy hamisak!

A cigányság (romák) vándorlása a X. századtól a XVI. századig.
A térkép a jelenlegi országhatárokat mutatja.

Megállapítások	Igaz	Hamis
1. A cigányság őshazája Indiában található.		
2. A cigány/roma vándorlási hullám már a középkor elején elérte Európát.		
3. A cigányság/romák vándorlása a kelet-európai sztyeppén keresztül zajlott..		
4. A Magyar Királyság területét már az Árpád-korban érintette egy bevándorlási hullám.		
5. A középkor végére Európa nagy részében éltek cigányok/romák.		

b) Válaszoljon a kérdésekre a forrás alapján!

Mi, Zsigmond, Isten kegyelméből német-római császár, Magyarország [...] királya, üdvözlötünket küldjük minden híveinknek [...]. Hívünk, László, a cigányok vajdája, [...] itt Szepesen azon kérelmüket terjesztették elő, hogy méltóztassunk felőlük bőségszerűbb kegyelmünkkel gondoskodni. [...] ha ez a László vajda és népe a mi uradalmunkba, tudniillik városainkba megérkeznek [...] megparancsoljuk, hogy ezen László vajdát és az alája

tartozó cigányokat kifogás és bármiféle zavar nélkül befogadjátok és megtartóztassátok, sőt mindenféle bántalmazástól megvédelmezzétek. Ha pedig közöttük támadna bármiféle civódás vagy zavar, abban nem ti, sem pedig közületek bárki, hanem egyedül László vajda tehet ítéletet vagy adhat felmentést.

(Zsigmond királynak tulajdonított oltalomlevél)

Milyen jogokat biztosított a cigányoknak az oklevél?

Ki vezette a cigány/roma közösséget (1.), és milyen jog illette meg őt (2.)?

1. _____

2. _____

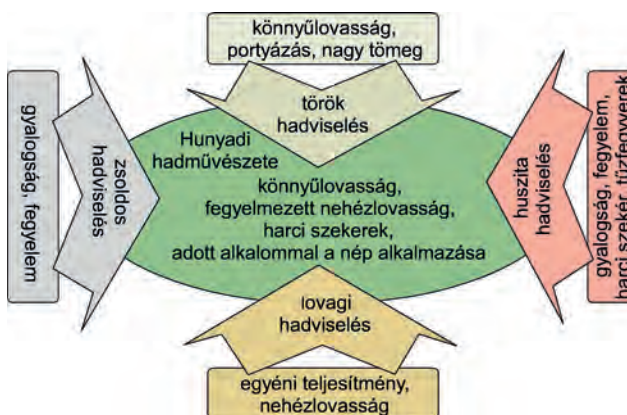
20. Az ábra Hunyadi János hadművészetének jellemzőit mutatja be. Válaszoljon a kérdésekre az ábra és ismeretei alapján!

a) Mely hatásokra igyekezett Hunyadi János fegyelmezett gyalogságot létrehozni?

b) Melyik hadászati hagyomány volt jellemző a magyar főúri bandériumokra a XV. században?

c) Mely hatásokra terjedt el újra hazánkban a könnyűlovas hadviselés?

d) Mely hatások erősítették a tűzfegyverek használatát Magyarországon?

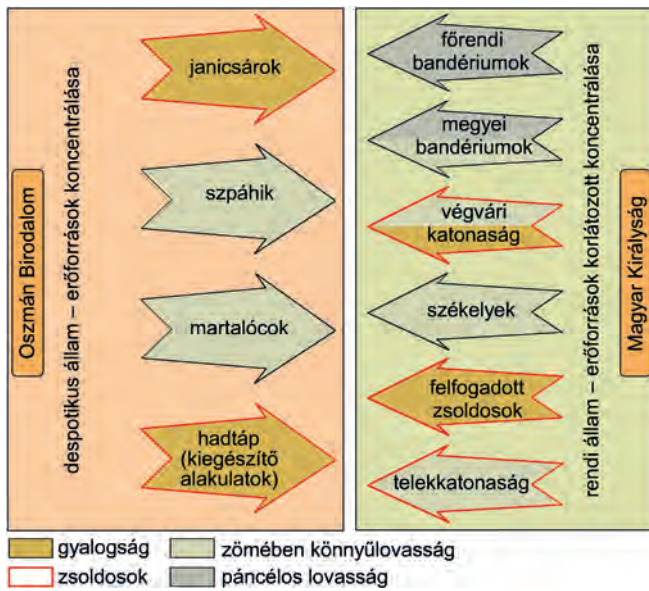

e) Mondjon két példát, amikor Hunyadi Jánost irreguláris (nem hivatásos) katonaelemek segítették a török elleni harcban!

1. _____

2. _____

21. Az ábra az oszmán-török és a magyar haderő sajátosságait mutatja be. Egészítse ki az alábbi szöveget az ábra és ismeretei alapján!

Az Oszmán Birodalom _____ államrendszere egy kevésbé fejlett gazdasági alapon és egészen más társadalmi szerveződésre alapozva létrehozta a kor legnagyobb állandó, fegyelmezett, utánpótlással is ellátott hadseregét. Ezzel a haderővel került szembe a magyar _____ állam, s csodálatos módon több mint egy évszázadig sikeresen feltartóztatta.

Az 1443–1344-es hosszú hadjárat sikereit Hunyadi a _____ a huszita és a könnyűlovas harcmódor ötvözésének köszönhetette. Páncélosai fegyelmezten hajtották végre az utasításait, ügyesen alkalmazta a szekérvárat és a portyákat.

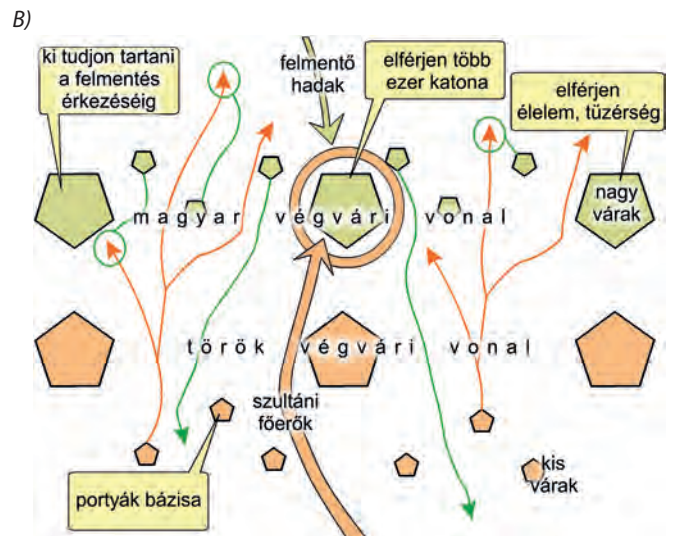
A középkor folyamán a hadművészet is átalakult. Nyugat-Európában a hűbériség kialakulásával párhuzamosan kialakult a _____ hadviselés, a _____ háttérbe szorult, a hadsereg létszáma csökkent, ideálá az egyéni teljesítmény, az ember-ember elleni párharc vált.

A polgárság megjelenésével megindult a _____ haderő kialakulása, ami a _____ szerepének a növekedését hozta. A tűzfegyverek megjelenésével a _____ hadviselés visszaszorulása felgyorsult. Ütőképessé a nagy tömegű, fegyelmezett _____ vált, amit jeleznek a nagy _____ hadseregek egyre sűrűbb vereségei (pl. Nikápoly).

22. Az ábra a végvári vonal működését mutatja. Válassza ki a források közül (A–C), melyekben szerepelnek a táblázatban található megállapítások!

A) Amikor megindul a hadsereg toborzása, akkora készséggel és gyorsasággal gyűlnek és jönnek össze, hogy azt hihetnéd: nem háborúba, hanem lakodalomba szól a meghívás; sőt alig győzik kivárni a bevonulás idejét, s ők maguktól jönnek a gyülekezőhelyekre, és ha olykor-olykor úgy esik, hogy nincs éppen háborújuk, akkor nagy unalom szállja meg őket, és nemcsak azok sietnek bevonulni, akiket összeírtak, hanem önkéntesen, az összeírtaknál többen igyekeznek és szinte futnak az adott helyre. Ezért aztán a török nem valami sokat fáradozik hadserege összetoborzásán, hanem csak egyszerűen kiküldi hírnökeit az előljárókhöz, kitűzi a napot és az időpontot, a hírvivők azon nyomban kiviszik a hírt a városokba és mezővárosokba, és egyetlen hónap leforgása alatt összejönnek abban a rendben, ahogyan összeíratásuk azt tartalmazta, mégpedig a gyalogok külön a lovasoktól, mindegyikük a saját előljárójával, ugyanabban a rendben, ahogyan a harctéren is tábort szoktak verni és harcra készülni. [...].

(Georgius de Hungaria, a törökök között két évtizedig fogságban élő szerző művéből, 1458)

Megállapítások	A) forrás	B) forrás	C) forrás	Egyik sem
1. A végvári vonal néhány nagyobb és sok kisebb várból állt.				
2. A török hadszervezet lehetővé tette az ellenséges terület folyamatos portyákkal való pusztítását.				
3. A végvári vonal az Adriától az erdélyi havasokig húzódott.				
4. A török hadszervezet korszerűbb volt a magyar hadszervezetnél.				
5. A nagyobb várak is csak a felmentő sereg érkezésével tudták kivédeni a hosszú ostromokat.				

23. Az alábbi történeti események Hunyadi János karrierjének állomásai. Nevezze meg az eseményeket, majd állítsa időrendbe őket!

A) [...] egy hadjáratban hat szerencsés ütközetet vívott tehát, és öt hónappal azután, hogy Magyarországból kiindult, épségben vezette vissza seregét a király táborába, emberekben és javakban óriási zsákmánnyal megrakodva. Győzelmének jeléül sok ellenséges zászlót, azaz bandériumot adott át a királynak.

(Thuróczy-krónika)

B) Az [...] mezején Amurátes császár véle szemben érkezék, Két egész nap estig az viadal tartá, az nép meg sem futamék, De az [...] jó [...] tőle megveretteték: Népe veszedelmét gubernátor [kormányzó] látá, ottan megfutamodék.

(Nagybáncsai János históriája)

C) És őt [II. Mehmedet], aki hencgő lélekkel és gőgös szemmel uralkodni akart az egész földkerekség felett, az Isten ítéletére egy parasztokból álló sereg, amely inkább a sarlóval tudott bánni, mint a fegyverekkel, legyőzte. És ő, aki sok kürt és dob hangjának kíséretében nagyon is vidáman jött, szomorúan, az éj csendjének leple alatt, gyalázatosan futott el.

(Thuróczy-krónika)

D) [...] Ulászló király, látva, hogy az ellenséges lovasság fut, s hogy Amurát [Murád] császár és tábora reszket a félelemtől, a személyének védelmére rendelt csapatot harcba indította, és miközben a vajda úr és a többiek vad küzdelemben csatáztak, megrohanta a császár táborát, teljesen meg akarta semmisíteni. A gyalogosok sűrű csapatai közé ért, azoknak a nagy sokasága rárohant, elnyomta őt csapatával együtt: elesett.

(Thuróczy-krónika)

A) esemény:

B) esemény:

C) esemény:

D) esemény:

24. Olvassa el Antonio Bonfini leírásait a Mátyás uralkodását meghatározó személyekről, majd ismeretei segítségével nevezze meg őket!

A) Az eltévelyített király fontos megbeszélés címén a Tisza partjára rendelte nagybátyját, megüzente, hogy néhány nap múlva maga is ott lesz. [...] Megbeszélés szerint érkeztek mindketten a tanácskozás helyére, egy Tisza menti faluba. Ekkor a király hirtelen erős lovassággal kerítette be [...] és megparancsolta, fogják el és verjék bilincsbe.

D) Amint ez [a követ] megérkezett a cseh királyhoz, megtudta, amiért Mátyást fogva tartja: kapzsóság az, semmi más. Megértette, hogy a baj arannyal könnyen orvosolható; megalkudott hát vele a váltságdíjra – többen hatvanezer, néhányan negyvenezer aranyról beszélnek –, és visszatért az anyához. Még a királyválasztó országgyűlés előtt hazaérkezett [...].

B) Midőn eljutott a hír a király füléhez, Mátyás ugyancsak megdöbbsent. Alig hihette, hogy legrégebb atyai barátai, akiket olyan becsületben tartott, annyi adománnyal, kincs-csel gazdagított, ellene zendültek. [...] Midőn tehát az érsek Budára ért, megparancsolta, tisztességgel tartsák vissza a palotájában és méltóságához képest fogva őrizték.

E) A következő esztendőben elhatározta a király, hogy a magyar és ausztriai határon fekvő Hainburgot veszi ostrom alá. Pozsonyon túl tízezer lépésnyire van a város, mely a Duna innenső partján magas hegy lejtőjén fekszik. Ormán a megközelíthetetlen vár Ausztria és Pannónia felől messziről látható. A császár erős őrséggel látta el. Mögötte közel tizenkét stádium távolságra fekszik Bruck.

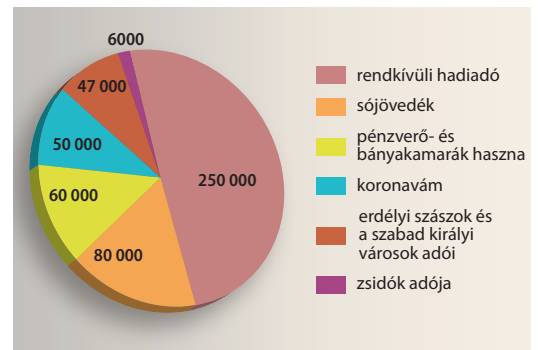
C) Milyen volt e nő, bárki megértheti: olvassa el könyvemet, melyet a szüzességéről s a házasságbeli szeméremről írtam; benne van ő ebben teljesen, megismerheti ebből élő valóságában.

F) Hátulról oly hatalmas támadást intéz ellenük, hogy már az első rohamra sokan elesnek. Túljerejükben bízva azt hitték a törökök, már övük a győzelem; most hátba támadva nemcsak győzelmi reményüket, de számbeli fölényüket is elvesztették. [...] két kardot vesz kezébe s üvöltő orosz-lánként mindenütt vérben gázol. Amerre ront, feltarthatatlanul mindent, amit talál, letipor, széles sorban hatalmas öldöklést és mészárlást visz végbe.

25. Tanulmányozza a Hunyadi Mátyás bevételeiről szóló szöveges forrást és a kutatások által becsült adatokat bemutató kördiagramot, majd ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázatban megfogalmazott állítások!

Mátyás király rendes évi jövedelme 200 000 aranyra rúg és a következőkből áll: legfőbb jövedelmi forrás a só, amelyet Erdélyben ásnak, egy- vagy kétmázsás darabokra vagdálnak és az ország minden részébe szétküldenek. Ebből évenként 80-100 000 arany jövedelme van. A király minden városban levő háztól évenként egy aranyat szed, ez a rendes adó, ha azonban a törökök vagy a csehek ellen harcol, még két vagy három aranyat követel. Ezután következnek a pénzverő házak, ahol az arany-, ezüst- és rézpénzek veretnek. A pénzverő házak tehát összesen 44-50 ezer aranyat jövedelmeznek. A harmincadból, vagyis a be- és kivitt áruk után fizetett 5%-nyi vámból évenként 80-100 000 arany jövedelme van. A felsoroltakon kívül hasznot húz még a rézből és a zsidóktól is, ez utóbbiak 30 000 aranyat fizetnek évenként.

(A pápai követ Mátyás jövedelméről)

Mátyás gazdaságpolitikája

Állítások	Igaz	Hamis
1. A pápai követ jól becsülte meg Mátyás tényleges évi jövedelmét.		
2. A szöveges forrás nem tud a rendkívüli hadiadóról.		
3. A pápai követ túlbecsülte a vámokból származó uralkodói bevételeket.		
4. Mátyás korában a nemesfém- és a sóbányászat adta a királyi bevételek többségét.		
5. A sóval történő kereskedelem uralkodói monopólium volt.		
6. A követ értesülései a kamarák tevékenységéről nagyjából hitelesek voltak.		
7. A követ leírása megfelel Mátyás bevételeinek a kutatók által meghatározott összetételével.		

26. Olvassa el a Mátyás uralkodásának fontosabb eseményeiről beszámoló forrásokat, majd ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

A) Továbbá [...] a Szent Koronát, amit a néhai igen fenséges Erzsébet királynő a néhai jó emlékezetű László királlyal együtt császárunknak, az említett Frigyesnek megbízható kezébe átadott és az azt eddig hűségesen megtartotta és megőrizte,

nehogy idegen kézbe kerüljön, valamint Sopron városát a mondott Mátyás királynak, fiunknak és az ő magyar királyságának kegyesen visszaadtuk.
(Bécsújhelyi szerződés, 1463)

a) Mit adott és milyen ígéretet tett Mátyás a koronáért?

b) Ki a szövegben említett „László király”, és milyen kapcsolat fűzte őt III. Frigyeshez?

c) Milyen dinasztikus következménye lett a 16. században a szerződésnek? (Idézzé fel az általános iskolában tanultakat!)

B) Másodszor: ha valamely király kiskorú örökösét hagyna maga után, a nádor tiszténél fogva mint az ő gyámja tartozik és köteles őt apjától rámaradt országaiban és uradalmaiban megtartani és hűségesen megvédelmezni.
(„Nádori cikkelyek”, 1485 vagy 1486)

a) Miért volt olyan fontos Mátyásnak a megállapítás fenti pontja?

b) Nevezze meg a nádor még egy funkcióját!

C) Nagy költséggel Itáliából kiváló mestereket hívatott, s meghonosított itt addig ismeretlen művészeteket. Itáliából festőket, szobrászokat, vésnököket, ezüstműveseket, fa- és kőfaragókat, építészeket fogadott óriási fizetéssel.
(Oláh Miklós: *Hungaria*, 1536)

a) Kinek a hatására következett be Mátyás udvarának változása?

b) Mely városok palotáiban folytak a legnagyobb átalakítások? Nevezzen meg kettőt! (Használja az atlaszát!)

c) Milyen stílusban történtek az újjáépítések?

D) [...] gondoskodtam róla, hogy Magyarország királyainak tetteit Felsőged dicsőségére a legnagyobb gonddal és a lehibátlanabbul kinyomtassák.
(Theobald Feger előszava Thuróczy krónikájához, 1488)

a) Hogy nevezzük Mátyás könyvtárának köteteit?

b) Miről kapták a nevüket?

c) Ki találta fel a forrásban említett sokszorosítási módszert?

d) Ki alapított Budán nyomdát a 15. században?

 27. Az alábbiakban két jelentős magyar kódex egy-egy lapját láthatja. Tanulmányozásuk után válaszoljon a kérdésekre!

a) Milyen stílusban készültek a kódexek?

A) _____ B) _____

b) Mely uralkodókat láthatjuk a lapokon?

A) _____ B) _____

c) Nevezze meg az A) kódexet!

d) A B) jelű kódex egy gyűjtemény tagja. Mi a gyűjtemény neve?

28. Az alábbiakban Mátyás király második feleségéről, Aragóniai Beatrixról olvashat forrásrészleteket. A források és ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak a táblázat állításai!

A) Mátyás Beatrixot, Ferrante leányát vette feleségül, ezt a csinos, művelt, olvasott és tanult, ékesen szóló, jóságos és a társalgásban komolysága mellett is elmés hajadont. [...] háziasszonyi teendőinek is megfelelt, úgy hogy az ó-kor bármely asszonyával egy sorba volt állítható. Tisztes erkölcsiéhez, szűzi szemérmességéhez és méltóságos voltaéhoz járult még az írók idézésében való készsége is [...] sok udvarhölgy [...] Beatrix meglepő szépségéhez képest [...] csúnyáknak látszottak.

(Galeotto Marzio: *Mátyás királynak kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv*, 1485–87)

B) Hallván ezt Mátyás király (ti. hogy Beatrix közeleg) nagyon örüle, de mindjárt lankodni kezdte had dolgában [...], és annak utána nemigen nagy merészséggel támadának a törökek ellen mert Mátyás király is asszonyiálkodni kezdte, és

annak kezdte mindenbe ködveskődni. Így hűle meg az előbeli törökek ellen való tussokodásától.

(Heltai Gáspár: *Krónika az magyaroknak dolgairól*, 1575)

C) Minthogy Itáliában, a művészetek és tudományok teremtő műhelyében a legcsodálatosabb asszonyok között sem akad olyan, aki jelenünkben annyi dicsőséget hozna reá, mint éppen a te legfenségesebb nevedé, s mivel erényeid kiválósága miatt ennek dicséretében az egyéb, külföldi nemzeteket már a szülőföld jogán is köteles megelőzni [...] arra késztet, hogy magam is neved magasztalójává váljak. [...] S fenségedet nemcsak az erények legteljesebb összessége gyarapítja, de rendkívüli bájjal teljes testi megjelenésed is. [...] Mindenkinek az a véleménye, hogy [...] életed szeplőtelenységével nyilvánvalóan valamennyi papot is fölülmúlod [...].

(Antonio Bonfini: *A magyarok történetének tizedei*, 1497)

Állítások	Igaz	Hamis
1. A szerzők tanúsága szerint Beatrix nem szépségével, hanem szellemével nyerte meg Mátyás királyt.		
2. A források nem értenek egyet abban, hogy Mátyás uralkodására nézve Beatrix jelenléte hasznos vagy káros volt.		
3. Minden szerző egyetért abban, hogy a Beatrix által Magyarországra hozott szokások jelentős hatással voltak a királyra.		
4. Beatrix megítélésében jelentős szerepet játszott a források szerzőinek származása.		
5. Beatrix megítélésének negatívra fordulása a Habsburgok trónra kerülése miatt történt.		
6. A szerzők Beatrixhoz a reneszánsz korának szabados erkölcsit társítják.		

29. Tanulmányozza a magyar uralkodók feleségeiről szóló forrásokat, majd az ismeretei segítségével töltsé ki a táblázatot!

A) Felicián észrevétlenül a király asztalához lépett: kirántotta éles kardját, és a veszett kutya dühével hirtelen a királyra rontott; irgalmatlanul meg akarta ölni a királyt, a királynét és fiaikat. A kegyelmes Isten könyörületessége azonban nem engedte, hogy végbevihesse szándékát. A király jobb kezét könnyen megsebesítette ugyan – jaj, a királyné jobb kezének négy ujját egyszeribe lecsapta: ujjait [...].

(*Képes Krónika*)

B) Felesége, Beleknegini, azaz szlávul mondva szép úrasszony, pedig mértéktelenül ivott, és katona módjára ülve meg a lovat egy embert hirtelen haragjának túlzott hevességében megölt. Jobban tenné e beszennyezett kéz, ha orsót forgatna, s őrlőgő lelkét türelemmel megfékezne.

(Merseburgi Thietmar)

C) Minthogy Itáliában, a művészetek és tudományok teremtő műhelyében a legcsodálatosabb asszonyok között sem akad olyan, aki jelenünkben annyi dicsőséget hozna reá, mint éppen a te legfenségesebb nevedé, s mivel erényeid kiválósága miatt ennek dicséretében az egyéb, külföldi nemzeteket már a szülőföld jogán is köteles megelőzni [...].

(Antonio Bonfini)

D) Magyarország királynéját, Egbert bambergi püspök és Ottó meráni herceg testvérét kegyetlenül elemésztték maguk a magyarok, nem más okból kifolyólag – mint mondták –, csak azért, mert ugyanez a királyné a mindenfelől odaérkező németek iránt bőkezű volt és nagylelkű, és szükségükben mindenben a segítségükre sietett. A gyilkosok egyikét pedig, bizonyos Péter nevű ispánt Magyarország királya később állítólag kézrekerítette, és karót döfötvén át a hasán, feleségéért bosszút állván megölte.

(*Marbachi-évkönyv*)

E) [...] a királyné, tanácsot tartott Budával, ezzel az alávaló emberrel és nagy hamarsággal elküldötte követét, név szerint Seböst, ugyanannak a Budának fiát, abba a börtönbe, ahol Vazult őrizték. Sebös tehát megelőzte a király küldöttét, kitolta Vazul szemét és ólmot öntött fülének üregébe, majd Csehországba menekült. Utána megérkezett a király küldötte, látta a megvakított szeműt, és azon módon sebesülten vezette a királyhoz.

(Képes Krónika)

F) Tudnod kell, [...] midőn Zsigmond király a német tartományokból és a zsinatról Magyarországra visszatért, hitveséről, [...] igen goromba rágalom jutott a fülébe. Ennek köszönhetően Őfelsége olyan ellenséges érzelmekre gerjedt iránta, hogy az asszonyt sem látni, sem hallani nem akarta. Ezért amint a felséges úr Buda felé közeledett, a királynénak el kellett hagynia a várost, és az Alföldön a jászok és kunok területén át Váradra mennie. Úgy fél évet tölthetett itt, de a királyné, lánya és szolgálói is olyan nyomorúságosan éltek, hogy mindannyiukon betegség lett úrrá.

(Eberhard Windecke emlékiratából)

Fejedelem/király	A feleség neve	A szöveg betűjele
Géza		
		D)
	Beatrix	
Károly Róbert		
		E)
	Cillei Borbála	

30. Az alábbi krónikáírók Mátyás uralkodásának mérlegét megvonva foglalnak állást hol mellette, hol ellene. Csoportosítsa a táblázat szempontjai szerint a forrásokat, majd válaszoljon a kérdésekre!

A) Ennek a Mátyás királynak az idejében különböző és siralmas események után az a keserves balszerencse háruult erre az országra, hogy miközben ez a király Lengyelországot pusztította, és azzal szemben igencsak ellenségesen viselkedett, az idő alatt a saját országa közügyeinek előmeneteléről és alkalmatosságáról nem gondoskodott. Ez a Magyarország, fejedelmétől mintegy magára hagyatva, béke és nyugalom közepette gondtalanul töltötte napjait.

(Dubnici-krónika; 1479)

B) Hát nem megfontolt ő a tanácsban, mint uralkodóhoz illik, kegyelmes és könyörületes a vétkezőkhez, leleményes és óvatos az ország ügyeinek intézésében, tette kész, [...] csodás módon felkészült a hadügy egész területét és a kormányzás minden tevékenységét tekintve, mestere a színlésnek, dicsvágyó a végtelenségig, és nem arra született-e, hogy uralkodjék? Ez a király uralmának kezdetén országát a nemesektől felforgatva kapta, majd miután erőben és bölcsességben gyarapodott, mint valami hatalmas vízözönből kiemelkedve bölcs kormányzásával mindent el egyengetett.

(Thuróczy-krónika; 1488)

C) Mert hogy elkanyarodjunk Hunyadi János fiától, Mátyástól, aki – mint jól tudjátok – a királyi családdal semmilyen rokonságban nem állt, és Magyarország királyságát amellet, hogy a királyi tanács akarata ellenére szerezte meg, úgy viselte, hogy valamennyi ember előtt méltatlannak látszott

az uralkodásra éppúgy családja homályos származása, mint zarnoksága miatt.

(Ludovicus Tobero: II. Ulászló követeinek beszéde a királyválasztó országgyűlésen; 1490)

D) Mátyás szerfelett becsvágyó volt; megértette, hogy két világ-bíró császár közé került. A törökkel sokáig sikeresen harcolt, és ezzel nagy hírnevet szerzett; látta, hogy ellenében többet nem érhet el, hiszen az szárazon és vízen roppant hatalmas volt; talán nem is bánta, hogy a súlyos sérelmek miatt megneheztelve most a másik császár ellen fordíthatja a fegyvert, akiről tudta, hogy kisebb erővel rendelkezik, tehát több eredményre juthat vele szemben, és azzal is tisztában volt, hogy ha mindkét cézárral diadallal megküzd, óriási dicsőséget és hírt szerez. [...] Többnyire szerencsétlen is volt a barátaival, mert azok praktikáltak ellene, akiket mértéktelenül elhalmozott kincessel, ranggal. Sokat emelt föl alacsony sorból, és ezekkel több szerencséje volt.

(Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei; 1497)

E) Ha őt belső lázongások és a szomszédos fejedelmek alkalmatlan indított háborúi vissza nem tartják, ha maga László [II. Ulászló], aki az uralkodásban követte, megőrzi a Mátyás által szervezett katonai fegyelmet, és követi őt a fényes győzelmekben, ma bezzeg boldog életét élnénk, távol minden szerencsétlenségtől, mely aztán következett, és melyben most is hányódunk.

(Brenner Márton Bonfini-kiadásának előszavából; 1543)

F) És ha jeles, Európának mindenben üdvös törekvéseit az egész keresztyén világ meg nem akadályozza részint a római pápa áskálódása, részint a szomszédos fejedelmek mesterkedése, sokkal nagyobb és hasznosabb dolgokat is végbevitt volna.

(Szikszai Fabricius Vazul Heltai Bonfini-kiadásának előszavából; 1565)

G) Éltében mind az egész ország reá kiáltt vala Mátyás királyra, hogy [...] felette igen telhetetlen vala; megnyúzná és

megönné az országot a sok vámokkal és nagy rovásokkal [kapuadó beszedése], mert négyször rója vala minden esztendőben az országot. De mihelyt meghala, minden ember ottan dicsírni kezdé őtet. Ottan megelevenülének a törökek is, és az ország egyik nyavalyából a másikba esék. Akkoron kezdé minden ember megismerni, micsoda jeles fejedelem volt volna az Mátyás király. És akkoron kezdének mind az emberek mondani: de csak élne Mátyás király, bár minden esztendőben hétszer róná meg az országot.

(Heltai Gáspár: *Krónika a magyaroknak dolgairól*; 1575)

A források csoportosításának szempontjai	A forrás betűjele
1. Elítéli Mátyás uralkodását.	
2. Kudarcait külső tényezőkkel magyarázza.	
3. Zsarnoknak tartja.	
4. Kiemeli Mátyás hadvezetési képességeit.	
5. Erényei alapján tartja alkalmasnak az uralkodásra.	
6. A magyar társadalom és Mátyás ellentéteiről beszél.	
7. Mátyás uralkodását a halála utáni időszakból visszatekintve idealizálja.	
8. A király és nemességének ellentéteiről beszél.	

a) Miért hangsúlyozza a C) forrás Mátyás „homályos származását”?

b) Kit ért Thuróczy a „másik császár” alatt? Mi volt a valós oka Mátyás vele való szembe fordulásának?

c) Idézza fel, kik lehettek azok a „barátai”, akik ellene fordultak!

31. A magyar történetírásban igen változatos Mátyás-kép alakult ki. Az alábbiakban néhány reprezentatív megnyilatkozásból közlünk részleteket. Tanulmányozza a forrásokat, majd oldja meg a feladatokat!

A) Az alkotmányos uralkodásnak, bár az iránt királyi meghívó leveleiben némely igen szép elveket nyilvánított, nem volt kitűnő barátja; a nép jogainak magasabb eszméjét, mely őt lépéseiben korlátozhatta volna, elsajátítani nem vala képes; az illendő szabadsággal fékezett uralkodói önkénynek fogalmáig fölemelkedni nem tudta. A nemzet kiváltságait, országos törvényeit sokszor főként pénzbeli segélyek kérésével megszegte, mégpedig többnyire csak kevéssel azután, hogy azokat megerősítette, megtartásukat hittal fogadta volna; de mielőtt emiatt felette pálcát törnénk, vessünk egy tekintetet korára és uralkodása körülményeire [...].

(Teleki József: *A Hunyadiak kora Magyarországon*; 1856)

B) Mátyás élettörténetének nemcsak írója, hanem olvasója előtt is önkéntelenül feltűnik azon rokonság, mely közte és a világtörténelem egy másik kimagasló alakja, I. Napóleon között, mind egyéniségök, mind életpályájuk rendkívülisége tekintetében, szembeszökő módon jelentkezik. Egyik sem tartozott vér szerint azon fajhoz, melynek dicsőségét képezi. [...] Egyik sem az örökösödés lépcsőkint emelkedett a trónra. Nemzetök akarata emelte őket oda; hogy a válságos helyzetbe jutott hazát a külső támadások ellen megvédjék, a belső felbomlástól megóvják. Mindkettő nagy a harcok mezején. [...] Világuralmi törekvések töltik be lelküket, és sodorják merész vállalatokba.

(Fraknói Vilmos: *Hunyadi Mátyás*; 1890)

C) [Az oszmán veszély elhanyagolása] Az utóbbi fél évszázad történetírása [...] számon kérte Mátyástól a bizonyítékokat arra nézve, hogy volt-e komoly alapja e mentegőzéseinek [hogy tudniillik nem képes a török ellen vonulni], melyek némi objektivitással vizsgálva, inkább diplomáciai floskulásoknak [szóvirágoknak] látszanak, semmint az ő belső meggyőződése őszinte kifejezéseinek. [...] Mindezen kérdésekre megkapjuk a választ, ha tudomásul vesszük az európai reneszánszot illető kutatások eredményeit. Mátyás megértéséhez és igazi nagysága méltánylásához a reneszánsz fogalma adja meg a kulcsot; Hunyadi Mátyás reneszánsz fejedelem volt, és országa a magyar értelmű reneszánsz állam.

(Szekfű Gyula: *Magyar történet*; 1936)

D) Mátyás király egyénisége fejedelmi jellemvonásokban és az emberi nagyság tündöklő színeiben bővelkedik. Személyében harmonikus egységbe olvad a népmonda „Igazságos Mátyás”-a, a művészet- és tudománypártoló humanista, az építő és szervező király, a hódító hadvezér, a nagyvonalú diplomata, az állami függetlenséget védő államférfiú, a nemzet szuverenitását megszemélyesítő újkori monarchia s az [...] irányító szerepre szert tett „magalett” ember. Ha egyik vagy másik tekintetben voltak is történetünknek nála nagyobb és kiemelkedőbb [...] jelentősebb befolyást gyakorló szereplői, történetünk nagyjai közül kétségkívül Hunyadi Mátyásnak egyénisége volt a legszínesebb, tehetsége a legsokoldalúbb és képességei a legváltozatosabbak.

(Hóman Bálint: *Magyar középkor*; 1936)

a) Húzza alá a felsoroltak közül az igaz állításokat!

- Teleki József alkotmányos uralkodónak tekinti Mátyást.
- Teleki József egyértelműen elítéli, hogy Mátyás csorbította a rendek kiváltságait.
- Teleki József leírja a művében, hogy Mátyás csorbította a rendek kiváltságait, de ezt korának szükségleteivel magyarázza.
- Fraknoi Vilmos Mátyás és Napóleon alakjában származásuk, céljaik és hatalomra kerülésük közös vonásait hangsúlyozza.
- Fraknoi Vilmos Mátyás és Napóleon alakjában a különböző egyéniséget, de a hasonló karrier jellegzetességeit hangsúlyozza.
- Fraknoi Vilmos Mátyás és Napóleon alakjában a hasonló egyéniséget, de a mégis eltérő karrier jellegzetességeit hangsúlyozza.
- Szekfű Gyula a török kérdés elhanyagolását a reneszánsz uralkodót korlátozó külső tényezőkkel magyarázza.
- Szekfű Gyula a török kérdés elhanyagolását taktikai okokkal magyarázza.
- Szekfű Gyula a török kérdés elhanyagolását a reneszánsz kor sajátosságának tekinti.
- Hóman Bálint szerint Hunyadi Mátyás értékelését torzítja a „népmondai hős” szerepkör.
- Hóman Bálint kedvezőtlenül ítéli meg Hunyadi Mátyás egyeduralmi törekvéseit.
- Hóman Bálint történelmünk egyik legnagyobb alakjának tekinti az uralkodót.

b) Mi befolyásolhatta az első három szerzőt az eltérő Mátyás-képek megalkotásában?

Húzza alá a helyesnek vélt választ!

- eltérő műveltségük
- eltérő személyiségük
- koruk eltérő társadalmi/politikai környezete

32. Válassza ki a feladatban szereplő tárgyi/művészeti emlékek közül a Szent István korához közvetlenül kapcsolódókat! Választását indokolja!

A)

B)

C)

D)

E)

F)

G)

H)

A választott emlékek betűjelei:

Indoklás:

33. A feladat a Szent Koronához kapcsolódik. A kép és ismeretei alapján válaszoljon a kérdésekre!

a) Határozza meg, hogyan nevezzük a korona A), illetve B) betűvel jelölt részét!

A) _____

B) _____

b) Melyik magyar királyunk zománcképe díszíti a B) jelű koronarészt?

c) Milyen felirat veszi körbe említett királyunk zománcképét?

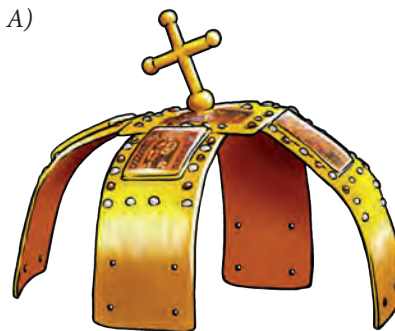
d) Milyen nyelven íródott a fenti szöveg?

e) A XII. századtól a Szent Koronán kívül még milyen két feltételnek kellett megfelelni ahhoz, hogy az ország törvényesnek ismerje el a koronázást?

1. _____

2. _____

A)

B)

f) Írjon példát arra, hogy egy királyunkat többször is megkoronázták, hogy mind a három feltétel teljesüljön!

1. _____ 2. _____

g) Fogalmazza meg röviden a Szentkorona-tan lényegét!

34. A feladat a középkori történeti irodalomhoz kapcsolódik. Egészítse ki ismeretei alapján az alábbi szöveget!

Természetes, hogy minden nép érdeklődik eredete iránt; minden korszakban a maga módján, a kor lehetőségeit kihasználva. A középkorban a _____ hagyomány, az újkorban az irodalom, és napjainkban a _____ ad válaszokat az eredet kérdésre.

Két csodálatos ősmondánk maradt fenn. A _____ mondája a magyar nép, a _____ első uralkodóházunk eredetét beszéli el. Középkori történetíróink _____ nyelven alkottak, és a keresztény _____ hagyományt a pogány mondákkal szőtték egybe.

A _____ a középkor kedvelt elbeszélő műfaja. A latin szó magyar jelentése: „tettek”, „viselt dolgok”. E művek szerte Európában uralkodók vagy országok történetét beszélik el, de nem mindig követik szorosan az időrendet. A kronológiához, az időrendhez jobban ragaszkodik a _____ műfaja, melynek neve is az „idő” jelentésű görög „kronosz” szóból származik.

35. Az alábbi feladat a magyarországi cigányok/romák 15. századi helyzetéről szól. Elemezze a forrásokat a kérdések és ismeretei segítségével!

A legkorábbi, minden kétséget kizáróan letelepített és hosszú időn keresztül Magyarországon élő cigányokról szóló oklevél 1455-ből maradt ránk. 1455. január 18-án Hunyadi János, mint beszercei gróf engedélyt adott Barcsay Péter és Tamás számára, hogy négy cigányt (*quatuor ciganos*) bármelyik birtokukon jobbágyként tarthatnak és hatalmuk lehet felettük. Megparancsolja továbbá „mindeneknek”, hogy a cigányok Barcsay Péter és Tamás birtokain bárhol szabadon tartózkodhatnak. [...]

Arra, hogy a cigányok pontosan milyen körülmények között kerültek a Barcsay család birtokaira, nem kapunk választ az oklevélből. Úgy tűnik a szövegből, hogy a „telepítésre” az oklevél kiadása előtt sor került, Hunyadi János már egy kialakult állapotot hagyott jóvá. Feltehetően azért kértek tőle privilégiumot a Barcsayak, hogy a cigányok felett kizárólag ők rendelkezhessenek.

(Nagy Pál: „Fáraó népe”. *A magyarországi cigányok korai története [14–17. század]*)

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya, és Ausztria hercege híveinknek, nagyságos Báthory István ispánnak, országbíróknak és országunk erdélyi részei vajdájá-

nak, valamint az ő alvajdáinak üdvöt és kegyet.

Mivel a dolog úgy van, hogy a szebeni székből lakozó cigányok, vagyis egyiptomiak* – akik tudniillik Szeben városunk védelmének az érdekében bizonyos munkák elvégzésére vannak kötelezve – régtől fogva és mindig, mint tudjuk, a szabadság azon előjogának örvendtek, hogy senki a mondott részek vajdái és alvajdái közül, de az ő familiárisaik közül sem háborgathatta és zaklathatta semmilyen módon ama cigányokat, és semmilyen fizetéseket vagy adókat nem csikarhattak ki belőlük. Ennél fogva mi azon cigányokat ilyesfajta régi szabadságaikban és előjogaikban sértetlenül megőrizni kívánván és nem akarván, hogy a dolog másképpen legyen [...].

Kelt Bécsújhely városának ostroma alatt, Virágvasárnapon [április 8.], az Úr 1487. esztendejében.

(Mátyás király oklevele Szeben városa részére [részlet]. Fordította: Tóth Péter)

* Magyarországon sokáig egyiptomi eredetűnek vélték a cigányokat, nem volt ritka hogy a forrásokban a „fáraó népe” néven azonosíthatók be a cigány csoportok.

a) Milyen típusú joghatóság alá rendeli a cigány lakosokat Hunyadi János? Húzza alá a helyes választ!

földesúri / egyházi / városi

b) Milyen típusú joghatóság alá rendeli a cigány lakosokat Hunyadi Mátyás? Húzza alá a helyes választ!

földesúri / egyházi / városi

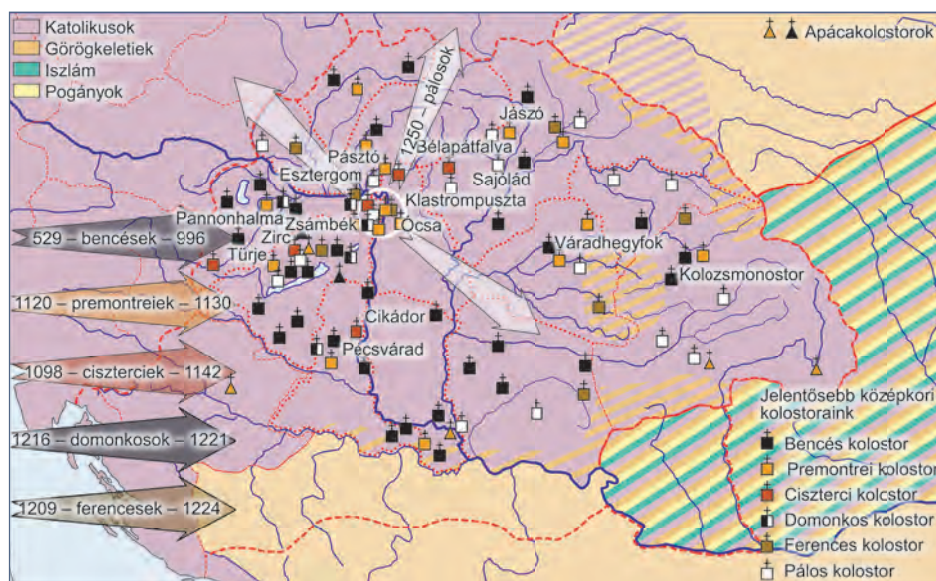
c) Mennyire igaz az állítás, hogy a cigányok a középkorban csak vándorlással összefüggő tevékenységeket folytattak?

d) Melyik feudális korra jellemző fogalom mutatja, hogy egyes cigány személyek vagy csoportok beilleszkedtek a korabeli társadalmi rendszerbe?

e) A Mátyás-féle szöveg alapján emelje ki azokat a részeket, amelyek a cigányok gazdasági jelentőségére, értékére utalnak!

f) Miért Bécsújhelyen adta ki Mátyás az oklevelet?

36. A térkép a magyarországi szerzetesrendek elhelyezkedését mutatja be. Válaszoljon a térkép és ismeretei alapján a kérdésekre!

a) Állítsa sorrendbe az alábbi szerzetesrendeket magyarországi megjelenésük szerint!
pálósok, ciszterciek, ferencesek, domonkosok, premontreiek, bencések

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____ 6. _____

b) Melyik felekezethez tartozott az ország lakosságának döntő része a XV. századig?

c) Melyik szerzetesrend alakult meg Magyarországon?

d) Párosítsa a kolostorok neveit a hozzájuk tartozó szerzetesrenddel!

Kolostor	Szerzetesrend
Pécsvárad	
Türje	
Pannonhalma	
Bélapátfalva	

37. A feladat a magyar szentekhez és boldogokhoz kapcsolódik. Párosítsa a felsorolt neveket a hozzájuk tartozó leírásokhoz!

Szent Margit, Szent István, Szent László, Szent Gellért, Szent Imre, Szent Erzsébet

Jellemzők	Személy
1. Árpád-házi királynő, akit német földre adtak férjhez. Sokat jótékonykodott, amiért többször megrótták. Egy alkalommal a szegényeknek vitt étel a kosarában rózsákká változott, hogy ne derüljön fény a jótékonykodására.	
2. Árpád-házi uralkodó, híres vitéz, lovagkirály. Halála után a Kolozsvári testvérek lovas szobrot készítettek róla, amelyet abban a városban állítottak fel, ahol eltemették. A szobor a XVII. században elpusztult.	
3. Árpád-házi királynő. Édesapja a tatár veszedelem idején ajánlotta fel az Úrnak Magyarország megmentéséért. A kolostor, ahol élt, a Nyulak szigetén állt.	
4. Árpád-házi magyar király, aki a székesfehérvári Nagyboldogasszony-bazilikát építtette.	
5. Árpád-házi királyfi, aki vadászbalesetben hunyt el.	
6. Velencei születésű magyar főpap, Szent István király fiának nevelője. A pogánylázadás során vértanúhalált halt.	

38. A képek egy magyar szent életéhez kötődnek. Válaszoljon a képek és ismeretei alapján a kérdésekre!

a) Melyik magyar szent életét dolgozza fel regényes formában Gárdonyi Géza műve?

b) Melyik uralkodónk leánya volt a képen látható szent?

c) Melyik szerzetesrendhez tartozott?

d) Hogyan nevezték egy kései rendtársát, aki magyar nyelven lemásolta legendáját?

e) Melyik században avatták boldoggá (1.), s melyikben szentté (2.)?

1. _____

2. _____

f) Mely politikai ellentét megoldásában játszott közvetítő szerepet?

Források

Képjogok jegyzéke

10. Egyiptomi papirusz (Metropolitan Museum, New York)
10. Ékírástás tábla (Metropolitan Museum, New York)
11. Görög vázatöredék Kr. e. 13–12. század (National Archaeological Museum, Athén, wikimedia/Zde)
11. Görög vázatöredék Kr. e. 5. század (National Archaeological Museum, Athén, wikimedia/George E. Koronaios)
11. Görög vázatöredék a Kr. e. 7. századból © CULTiRiS / AKG-Images / Nimatallah
23. Pannóniai lovas tiszt sírköve © CULTiRiS / AKG-Images / Erich Lessing
24. Aquincumi amfiteátrum ©CULTiRiS / Hernád Géza
24. Borostyán út Szombathelynél (wikimedia/Tatomir Ion-Marius)
24. Aquincumi víziorgona (wikimedia/Kaboldy)
24. Pécsi Ókeresztény Mauzóleum, Ádám és Éva ©CULTiRiS / Rigó Tibor
24. Vadász tál a Seuso kincsből (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)
27. Ízisz, Ozírisz és Hórusz aranszobra (Musée du Louvre, Párizs, wikimedia/Guillaume Blanchard)
27. Ápisz bika szobor (Metropolitan Museum, New York)
28. Feketealakos váza a Kr. e. 5. századból © CULTiRiS / Bridgeman Art Library
28. Quatremère de Quincy: Az olümpiai Zeusz szobor illusztrációja (wikimedia/Kansalliskirjasto)
41. Attila középkori ábrázolása © CULTiRiS / MIDDLE TEMPLE LIBRARY / SCIENCE PHOTO LIBRARY
44. Német-római császári korona © CULTiRiS / Bridgeman Art Library
47. Al-Idrisi világtérképe (wikimedia közkinccs)
50. Középkori rendiség allegóriája (Bibliothèque Nationale de France, Párizs)
61. Bayeux-i szőnyeg jelenete (Musée de Bayeux, Bayeux)
- 62., 74. Manesse-i kódex ábrázolásai (Universitätsbibliothek Heidelberg, Heidelberg)
- 62., 74. Középkori fürdő ábrázolás © CULTiRiS / AKG-Images
64. Magna Charta Libertatum (British Library, London)
72. Sandro Boticelli: Vénusz születése (Uffizi Museum, Firenze)
72. Fra Angelico: Születés (Basilica di San Marco, Firenze)
73. Leonardo da Vinci vázlatai (British Museum, London)
79. Lehel kürtje, Képes Krónika (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)
92. Rozgonyi csata, Képes Krónika (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)
110. Képes Krónika címlapja (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)
110. Ransanus Corvina egy lapja (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)
114. Magyar koronázási palást (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)
114. Szent Korona (Országgyűlés Hivatala, Budapest)
114. Szent Jobb (Szent István bazilika, Budapest, © Mudrák Attila)
115. Szent István szarkofágja a székesfehérvári romkertben (Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár)
115. Szent László herma (Győri Nagyboldogasszony-székesegyház, Győr, wikimedia/Medieval masters)
115. Aranyforint (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)
115. Szent István ezüst pénze (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)
115. Nagyszentmiklósi kincs 2. számú korszója (Kunsthistorisches Museum, Bécs)
118. Szent Margit ábrázolás (Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom)

Shutterstock Képgyűjtemény: 10., 22., 47., 57., 68., 71.

Irodalmi jogok jegyzéke

63. o. Donald Mathew: A középkori Európa atlasza. Helikon Kiadó, 1983.
63. o. Walter Zöllner: A kereszties háborúk története. Kossuth Kiadó, 1980.
66. o. Pósan László: A középkori város kialakulása. Klió, 2007/2.
- 73–74. o. Dr. Kéri Katalin: Érdekeségek a nők történetéből. IQDEPO Pécs, 1996.

Források

- 76–77. o. Benkő Elek: A székelyek és a Székelyföld régészeti kutatásának eredményei. *Aetas*, 1993/3.
- 76–77. o. Kordé Zoltán: A székely eredetkérdés az újabb kutatások tükrébe. *Aetas*, 1993/3.
- 76–77. o. Kristó Gyula: Így látták ők. Vélemények az eredetkérdésről. *Rubicon*, 1992/3.
- 76–77. o. Bóna István: Így látták ők. Vélemények az eredetkérdésről. *Rubicon*, 1992/3.
- 76–77. o. Benkő Lóránd: Így látták ők. Vélemények az eredetkérdésről. *Rubicon*, 1992/3.
78. o. László Gyula: Múltunkról utódainknak. Püski Kiadó, 1999.
78. o. László Gyula: A honfoglalás, 1996. http://epa.oszk.hu/02100/02190/00181/pdf/KM_1996_03-04_166.pdf
78. o. László Gyula: A kettős honfoglalásról, 1982. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/82-01/ch01.html>
78. o. Györffy György: A honfoglalás vitás kérdései. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/86-01/ch03.html>
78. o. Györffy György: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Osiris Kiadó, 2002.
116. o. Nagy Pál: „Fáraó népe”. A magyarországi cigányok korai története (14–17. század). PTE BTK. Romológia és Nevelésszociológia Tanszék. Pécs, 2004., 18. o.
116. o. Mátyás király oklevele Szeben városa részére. Fordította: Tóth Péter. In: Blazovics László–Érszegi Géza–Turbuly Éva (szerk.). *Levéltárak – kincstárak. Források Magyarország levéltáraiból (1000–1686)*. Budapest–Szeged, 1998. Magyar Levéltárosok Egyesülete. 388–389. o.